

Tijdschrift voor geschiedenis van stad en provincie Utrecht • 83^e jaargang • april 2010 • losse verkoop €5,00

Oud Utrecht 2

hart voor historie en cultureel erfgoed in de provincie Utrecht



‘De mooiste tijd van je leven’

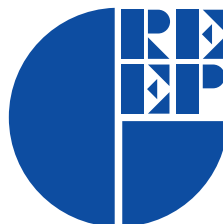
Studenten van nu over studenten van toen (1945-1990)

voor utrechtboeken
stad en provincie



selexyz broese

hoofdvestiging: stadhuisbrug 5
3511 kp utrecht t 030 2335200
e info.broese@selexyz.nl
www.selexyz.nl



GREEP Schilders bv

- Restauratiewerken
- Onderhoud

Lange Nieuwstraat 66
3512 PL Utrecht
Tel. 030-241 31 15
Mob. 06-24133494
Fax 030-666 14 41

Bouw Belegging Restauratie Recreatie Bemiddeling



LAAN VAN VOLLENHOVE 2925 3706 AK ZEIST
POSTBUS 143 3700 AC ZEIST
TELEFOON 030 - 695 66 44

De kracht in vellen offset



Roto Smeets

Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn opdrachtgevers. Roto Smeets GrafiServices is gespecialiseerd in vellen offset en bedient zijn nationale en internationale opdrachtgevers vanuit twee locaties. Van advies tot persoonlijke begeleiding van pre-media, nabewerking, pre-distributie tot distributie.
Strong, sharp, safe & fast.

GrafiServices

Utrecht

T 030 - 282 28 22

Eindhoven

T 040 - 250 50 00

www.rsgrafiservices.nl

rsgrafiservices@rotosmeets.com

Roto Smeets GrafiServices is onderdeel van Roto Smeets Group.

Oplages van 1 tot 110.075

jeroen tirion, grafisch ontwerp - info@jeroentirion.nl

LEVEN IN UTRECHT 1850-1914

P.D. 'T HART, *Leven in Utrecht 1850-1914*. Groei naar een moderne stad. 348 blz., gebonden, geïllustreerd, ISBN 90-6550-888-0, €29,-.

Utrecht was in de negentiende eeuw bepaald geen gezapige en deftige rentenierstad, zoals vaak is beweerd. Er werd hard gewerkt aan de verbetering van de armenzorg, de volksgezondheid, de volkshuisvesting, de werkgelegenheid en de arbeidsomstandigheden. Het leven van de gewone Utrechters, die in dit boek centraal staan, werd een stuk aangenamer.

Een uitgave van Verloren. Zie www.verloren.nl.



Inhoud

32

Redactie

Studenten van nu over studenten van toen

34

Roland Bertens

'Vijftien rijen dik op de Voorstraat'

Bloei en ondergang van de Utrechtse maskerades

40

Alyssa Brinkhof, Matti Gortemaker en Jenne Jan Holtland

Vergeefs idealisme

De beginjaren van de Utrechtse Studentenvereniging

Prometheus, 1945-1948

47

Lisanne Albers en Tessa Versteeg

'Wat een blitse sien'

De bewogen jaren zeventig van de Woolloomooloo discobar

52

Bas van den Boogaart, Frank Heinen en Merel Jansen

'Ja, daar was het, dat was mijn balkon'

Een geschiedenis van het IBB-complex

58

Jon Verriet

Zeer serieuze plagerijtjes

Het studentenblad Trophonios, 1964-1970

64

Carolien Hennekam, Marloes van der Hoorn en Malou van

Zwieten

'Wegens vakantie gesloten'

Coffeeshop Sarasani 1968-2007

70

Eveline Keg en Wendy de Wild

Van kikker tot prins

Ontstaan en ontwikkeling van Theater Kikker

74

Iris Clever, Mirjam van Putten, Marieke van der Velde

en Annette Vermeulen

De bal gehakt, de bolle buik en de bedstede

Populaire naoorlogse studenten kroegen in Utrecht

80

Anthe de Weerd

'Feministische brouwsels in borrelende Heksenketel'

Bier en boeken in Utrechts' eerste vrouwencafé

85

Agenda en berichten

'De mooiste tijd van je leven'

Veel mensen noemen hun studiejaren 'de mooiste tijd van hun leven'. Dat geldt met name de generaties studenten uit de jaren zestig en zeventig toen 'alles anders moest' en 'alles anders werd' en toen (eindeloos) studeren vaak gepaard ging met actie voeren, feesten en de maatschappij veranderen. Maar ook studenten van direct na de Tweede Wereldoorlog beleefden jaren waar ze met plezier op terugkijken, zelfs als ze hun idealen niet wisten te realiseren.

In dit themanummer staat het studentenleven in de jaren 1945-1990 centraal. Als daar al een rode draad in te ontdekken is, dan is dat die tussen studenten en samenleving. Of het nu tijdens maskerades, in het theater, in de volkstroeg, het vrouwencafé, de disco of de coffeeshop was: studenten en Utrechtse burgers kwamen elkaar steeds meer tegen en trokken steeds vaker samen op. En wat uit dit nummer ook weer eens blijkt: zonder studenten zou Utrecht een heel andere stad zijn: zakelijker, burgerlijker, rustiger en boven alles saaier.



Een student fietst op 6 juli 1966 met zijn vriendin door de Nobelstraat na de Nacht van de Maskerade, onderdeel van de viering van het 66e lustrum van de Utrechtse universiteit.

□ FOTO L.H. HOFLAND | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Bas van den Boogaart

Iris Clever

Marloes van den Hoorn

Carolien Hennekam

Annette Vermeulen

Wendy de Wild

Alyssa Brinkhof

Eveline Keg

Merel Jansen

Frank Heinen

Marieke van der Velde

Tessa Versteeg

Mirjam
van Putten

Jon Verriet

Studenten van nu over studenten van toen

De totstandkoming van dit themanummer is een mooi voorbeeld hoe verschillende initiatieven vanuit verschillende organisaties samen kunnen vloeien in één project waarover alle betrokkenen enthousiast raken.

Het begon allemaal met studenten van *Awater*, de studievereniging Nederlands, die een jaar geleden gevraagd werd suggesties te doen voor het 'project Nederlands rond een actueel thema'. Dat project is een, steeds anders ingevuld, keuzeonderdeel uit de bacheloropleiding Nederlandse Taal en Cultuur. De studenten stelden een cursus 'journalistiek schrijven' voor, wetende

Dit themanummer heeft een bijzondere ontstaansgeschiedenis. Het is het product van een drie maanden durend project waarin studenten Nederlands en geschiedenis van de Universiteit Utrecht onder leiding van de eindredacteur van dit tijdschrift onderzoek deden naar het Utrechtse studentenleven in de periode 1945-1990. Het laat zien dat ook jongeren interesse hebben in het verleden van Utrecht en dat het mogelijk is hen op een vruchtbare en enthousiasmerende manier te betrekken bij de activiteiten van de Vereniging Oud-Utrecht.

dat daarvoor veel animo bestond. Hun suggestie werd door het Departement Nederlands gehonoreerd, ook omdat die mooi aansloot bij het streven meer verbindingen te leggen met de beroepswereld waarin studenten Nederlands later vaak terecht komen.

Het departement benaderde Maurice van Lieshout, zelf neerlandicus en zeer ervaren op het gebied van tijdschriftjournalistiek, met de vraag of hij deze cursus wilde verzorgen in de periode november 2009 tot en met januari 2010. Van Lieshout, onder andere eindredacteur van dit tijdschrift, zegde toe en kwam snel op het idee een verbinding te leggen met Oud-Utrecht.

Jong Oud-Utrecht

Wat was het geval? Kort daarvoor had het bestuur van de vereniging aan de tijdschriftredactie gevraagd of zij mogelijkheden zag een nummer te maken met een jongerenredactie. Meer jongeren betrekken bij de activiteiten van Oud-Utrecht is immers een van de doelen die het nieuwe, in 2009 aangetreden bestuur dit en de komende jaren wil realiseren. De redactie reageerde positief, maar wist niet direct hoe een groep enthousiaste en bekwame jongeren bij elkaar te krijgen en te begeleiden bij het maken van een nummer.

De cursus journalistiek schrijven bood de oplossing: er was een organisatorisch kader, een groep jongeren en een docent met een directe band met Oud-Utrecht. Wat lag er meer voor de hand om met de studenten een themanummer van het tijdschrift te gaan maken? Het Departement Nederlands stemde enthousiast in met deze invulling van het project en met de wens van de redactie om de cursus ook open te stellen voor studenten geschiedenis.

Die opzet, vermeldt in de *Cursuskrant* waaruit studenten hun col-

leges kiezen, sloeg aan. De praktische opzet en het beoogde eindresultaat bleken voor de studenten belangrijke argumenten om zich in te schrijven. Zoals een van hen zei in het onderlinge interview tijdens de eerste cursusweek: 'We zijn volgens mij allemaal gedreven mensen en de kans dat je artikel gepubliceerd gaat worden in een blad werkt motiverend en is natuurlijk gewoon cool!'

Gegrepen door archiefkoorts

Na een loting onder de vijftig aanmeldingen gingen begin november dertien studenten Nederlands en tien studenten geschiedenis van start. Uiteindelijk zouden twintig van hen de cursus voltooien. In de eerste weken van het collegeblok leerden ze niet alleen de theorie en praktijk van de belangrijkste journalistieke genres (zoals interviews, nieuws- en achtergrondartikelen), ook brachten ze bezoeken aan Het Utrechts Archief en het depot van het Universiteitsmuseum.

Tijdens de introductie in Het Utrechts Archief kregen de studenten de kans om - voor de meesten van hen voor het eerst - kennis te maken met archiefonderzoek. Tientallen dozen met stukken van Studentenvereniging Prometheus kwamen ter tafel. Bestudering van de inhoud had een uiteenlopend effect. Sommige studenten werden aangestoken door een archiefkoorts die hen sindsdien niet meer verlaten zou, andere kwamen snel tot de ontdekking dat geduldig en tijdrovend archiefonderzoek niet 'hun ding' is.

In de tweede helft van de cursus stond het werken aan een artikel voor het themanummer centraal. De studenten konden daarvoor kiezen uit een door de redactie samengestelde lijst van deelonderwerpen van het thema 'Utrechtse studenten- en jeugdculturen tussen 1945 en 1990'. Aanvullingen daarop waren welkom. Omdat de deelnemers vooral onderwerpen kozen die (in)direct te maken hebben met het studentenleven en minder met jeugdculturen in het algemeen, ontstond er een nummer waarin studenten van nu schrijven over studenten van toen.

Ongewis avontuur

Het maken van dit themanummer was voor alle betrokkenen een avontuur. De grote vraag was: lukt het met studenten, van wie de meesten weinig of geen schrijfervaring hebben en die zich tot voor kort nauwelijks in de Utrechtse (universitaire) geschiedenis verdiept hebben, binnen drie maanden een volwaardig themanummer van Oud-Utrecht te maken? Hoe gaan ze om met de tegenslagen die iedere historisch onderzoeker ondervindt: informanten die niet mee willen werken, zich niet zoveel herinneren of elkaar tegenspreken; organisaties die nauwelijks over een archief blijken te beschikken; gericht onderzoek verrichten in onafzienbaar uitgebreide archieven? Halen ze de deadlines voor eerste, tweede en volgende versies? En als er dan een conceptartikel ligt: hoe verwerken ze het commentaar van de docent en de redactie van Oud-Utrecht? Want de studenten wisten tevoren dat hun kopij niet anders beoordeeld zou worden dan die van soms zeer ervaren en gerenommeerde auteurs en dat ze het risico liepen de cursus zonder publicatie te beëindigen.

Het avontuur is tot een goed einde gebracht en heeft geresulteerd in het dikste themanummer van dit tijdschrift ooit met bijdragen waarop de auteurs met recht trots mogen zijn.

De redactie



‘Vijftien rijen dik op de Voorstraat’

Bloei en ondergang van de Utrechtse maskerades



Na de Tweede Wereldoorlog pakte de Utrechtse universiteit de traditie van grootse, openbare lustrumvieringen weer op met optochten en openluchtspelen rond zulke uiteenlopende historische helden als Djenghis Khan, Xerxes, François Villon en Jimmy Walker. Hoe kon het gebeuren dat deze, ook bij de Utrechtse bevolking populaire manifestaties begin jaren zeventig van het toneel verdwenen? En is de tijd rijp voor een bescheiden revival?

Nachtelijke maskerade 'Djenghis Khan' trekt door de Utrechtse straten, 3 juli 1951.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL



Hoog publiek bij het openluchtspel 'Djenghis Khan' op het terrein bij de veemarkt aan de Croeselaan. Tussen Prins Bernhard en Koningin Juliana de rector van het Utrechtsch Studenten Corps.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Wie op de avond van 3 juli 1951 op de Croeselaan had gestaan, had getuige kunnen zijn van een waar spektakel. Uit de hele stad waren mensen uitgerukt om een bijzonder fenomeen mee te maken: een optocht die liep naar het Janskerkhof, verlicht door 600 fakkeldragers die de stad een mysterieus aanzien gaven. Wat ze verlichtten was echter nog veel exotischer: kamelen, paarden, ezels, runderen, en zelfs een enkele olifant! Veel van de dieren werden bereden door figuren in Perzische kaftans en Mongoolse gewaden. Velen van hen droegen een sierlijke baard om hun Oriëntaalse uiterlijk te vervolmaken.

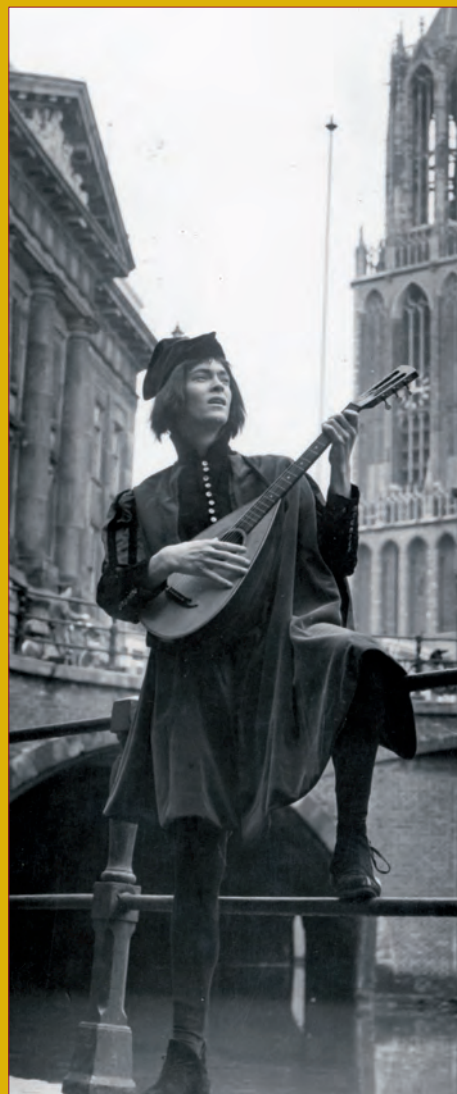
Sommige van de toeschouwers verkeerden nog in een roes van het openluchtspel dat ze net hadden aanschouwd en waarvan de exotische stoet een waardige afsluiting was. Zij hadden zich tot het publiek mogen

rekenen samen met niet onaanzienlijke gasten als koningin Juliana, prins Bernhard en afgezanten uit Zweden en Engeland.

De laatste grote lustrumvieringen

Het openluchtspel was een belangrijk onderdeel van de 63e lustrumviering van de universiteit Utrecht, georganiseerd door het Utrechtsch Studenten Corps (USC). Gezien de uittocht waar het stuk mee eindigde, sloot de maskerade perfect aan op de laatste scènes van het spel. Eenmaal aangekomen op het Janskerkhof hielden daar de festiviteiten niet op: bezoekers konden op het plein terecht in een Mongools tentenkamp en een 'Mongolenbar'. De Utrechtse binnenstad was rijkelijk versierd in het teken van het lustrumthema.

Het resultaat van de 'Lustrum Comiteit' van 1951 was al met al een prestatie van for-



François Villon, gespeeld door N.M.A. ter Linden, op de werf bij de Stadhuisbrug, tijdens de viering van het 6e lustrum van de universiteit in 1961.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

maat. Toch was de organisatie niet probleemloos verlopen. Het USC had dit keer op verzoek van de universiteit het lustrum samen met andere studentenverenigingen georganiseerd, terwijl zij dit in voorgaande jaren altijd alleen had gedaan. Deze samenwerking was echter op een ruzie uitgelopen die tekenend zou zijn voor de toekomst: na 1951 zou het corps niet langer het lustrum van de universiteit vieren en na 1966 zouden er geen maskerades of openluchtspelen meer plaatsvinden. Daarmee verdwenen ook de grootse openbare lustrumvieringen van de Utrechtse universiteit.

Als we kijken naar de grote successen van Djenghis Khan en van de vieringen in volgende lustrumjaren, dan dringt de vraag zich op: hoe komt het dat deze spekta-



Riddergevecht tijdens het openluchtspel 'François Villon' op het Domplein, juli 1961.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

kels uiteindelijk zo stilletjes in de vergetelheid zijn geraakt? Om hier achter te komen, moeten we eerst de geschiedenis van de lustra belichten. Die historische ontwikkeling kan, samen met de maatschappelijke veranderingen na de Tweede Wereldoorlog, de ondergang van de lustra verklaren.

Maskerades en openluchtspelen

Het begin van de spectaculaire universitaire lustra kunnen we dateren op 27 maart 1736, toen een kleine groep studenten besloot een Bacchusstoet te organiseren in de Utrechtse binnenstad. Dit feestje stelde niet veel voor: een man of twintig die verkleed door de straten van de stad liepen. In 1786 werd het al groter aangepakt. Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de universiteit werd er enkele dagen feest gevierd. Het hoogtepunt bestond uit een ruiteroptocht met, wederom, zo'n twintig deelnemers.

Hierna lagen de lustra een tijd stil in verband met de woelige binnenlandse politiek en later de Franse overheersing van Nederland. In 1819 werd de draad weer opgepakt. Het belangrijkste element was het bespotten van de net vertrokken overheersers. Pas na 1836 werden de lustra opgezet rond een bepaald thema. Voor de thema's werd uit de geschiedenis geput en aanvankelijk hadden ze, naar de geest van de tijd, vaak te maken met de Romantiek. Aangezien die zich goed leenden voor een encensering, beeldden de maskerades vanaf 1836 veelal optochten uit van legers onder leiding van historisch belangrijke figuren. In de 19e eeuw waren dit vooral Nederlandse grootheden, wat aansloot bij de toen heersende nationalistische gevoelens. Aan het einde van de 19e eeuw kregen de maskerades een meer Europese inslag. Zo speelden de studenten in 1901 bijvoorbeeld de intocht van Karel VII in Reims in 1429 na.

De organisatoren van de lustra werden zich in deze tijd ook bewust van de oppervlakkige aard van de lustrumvieringen, waarvan de maskerade het hoogtepunt was. De festiviteiten dienden weliswaar ter meerdere eer en glorie van de universiteit, maar de maskerades vormden vaak voor velen vooral een aanleiding om zich raar te verkleeden en zich te kijk te zetten. Daar wilde de organisatie iets aan doen.

In 1896 introduceerde het lustrumcomité de opvoering van een openluchtspel, een traditie die vervolgens 65 jaar stand zou houden. Het eerste openluchtspel betrof een Weens ridderhofspel uit 1560, nagespeeld als onderdeel van het thema 'Maximiliaan van Bohemen'. Het beoogde inhoudelijke aspect dat het openluchtspel moest toevoegen aan de lustra, lag besloten in de moraal. Vooral bij de latere lustra diende de spelen ertoe om mensen aan het denken te zetten, ook over de eigen samenleving. Overigens kon niet iedereen deze inhoudelijke verheffing meebelevén. De spanning tussen het feestelijke en het inhoudelijke



Figuranten leven zich uit tijdens de nachtmaskerade van de lustrumviering François Villon.

□ FOTO C. STEVENS | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

deed zich nog op een ander vlak voor, aanzien de entreprijs voor het openluchtspeel voor veel lieden van de burgerij eenvoudig te hoog bleek.

Het streven naar meer diepgang speelde ook mee in de 20e-eeuwse lustra. Het thema van 1921, 'De wijsheid en de vijf faculteiten' leende zich voor een spel dat de spot dreef met de faculteiten die alle de ware wijsheid begeerden, maar deze niet konden verkrijgen. In 1936 werd het Utrechtse verzet tijdens de Tachtigjarige Oorlog tegen de heffing van de Tiende Penning door de Spanjaarden in een openluchtspeel uitgebeeld. De kwajongen Tijn Uijlenspiegel vertegenwoordigde hier de wil van het Nederlandse volk om zich te verdedigen en recht en vrijheid te eisen. Deze lustrumviering zou echter de laatste zijn die probleemloos werd georganiseerd.

'De zaak is afgedaan'

Nadat in 1941 in verband met de oorlog het lustrum niet was gevierd, vroeg de Academische Senaat van de universiteit in 1945 niet

aan het USC, maar aan het College van Verteenwoordiging om het lustrum van 1946 te organiseren. Dit College vertegenwoordigde de grote studentenverenigingen, wat betekende dat het alleenrecht van het corps om de lustra te organiseren voor het eerst werd bedreigd. In de praktijk echter was dit nog amper het geval: het programmaboekje vermeldde enkel het USC in vette letters, terwijl medespelers aan het openluchtspeel uit andere verenigingen het met een vermelding in een klein lettercorps moesten doen. Met de organisatie van het lustrum Djenghis Khan van 1951 veranderden de verhoudingen definitief. De Academische Senaat vroeg aan het USC of zij opnieuw de organisatie op zich wilde nemen en de andere verenigingen daarbij zoveel mogelijk wilde betrekken. Het corps stemde hiermee in en de Lustrum Comiteit werd opgericht, waarin zowel leden van het universiteitsbestuur als voorzitters van de verenigingen plaatsnamen.

Na enkele vergaderingen bleek dat de machtspositie van het corps om de lustra te organiseren een groot struikelblok vormde voor de andere verenigingen. Het feit dat deze laatste door het corps betrokken werden bij en niet zelf een sleutelrol hadden binnen de organisatie schoot hen in het verkeerde keelgat: het bestuur van Unitas trok zich na enkele vergaderingen terug, SSR hield zich afzijdig en Veritas besloot, als klap op de vuurpijl, tot het organiseren van een eigen openluchtspeel, op te voeren in dezelfde week als Djenghis Khan.

Een groot conflict was het gevolg. Veritas beriep zich erop dat het corps niet langer het alleenrecht had om de lustra te organiseren en dat de andere verenigingen er ook een belangrijk aandeel in zouden moeten hebben. Het USC verdedigde zich met een federatiecontract gesloten tussen de verenigingen voor de samenwerking na de oorlog. Ook de rector, ex-corpslid J.H.W.

Verzijl, mengde zich in het conflict. In een ingezonden brief in het *Utrechtsch Nieuwsblad* van 12 maart 1951 schreef hij: 'De houding van Veritas is volkomen ontoelaatbaar en de uitlating, dat het nog met de Rector Magnificus "in onderhandeling is", is dan ook belachelijk, blijk gevend van een volslagen gemis aan besef van verhouding. De zaak is afgedaan.'

Nieuwe helden

Het spel van Veritas, *Isola Bella* genaamd, zou uiteindelijk in Alphen aan den Rijn worden opgevoerd, omdat de gemeente Utrecht weigerde aan Veritas een terrein in de stad beschikbaar te stellen. Het conflict dat volgde op de aankondiging bleek cruciaal voor de viering van de lustrum in de toekomst. De tegenstelling tussen de oude, gevestigde vereniging tegenover de nieuwe verenigingen die steeds meer studenten vertegenwoordigden maakte duidelijk dat het monopolie van de elite niet langer werd geaccepteerd en dat andere verenigingen hun rechten begonnen op te eisen.

De gevolgen op kortere termijn waren echter ook niet onbelangrijk. Hoewel Djenghis Khan toch een groot succes werd, besloot het USC voortaan zijn eigen lustrum te vieren en niet meer dat van de universiteit. Fortuinlijk genoeg viel het lustrum van de sociëteit samen met dat van de universiteit, en deed in 1956 het lustrum Xerxes qua grootsheid niet onder voor de majestueuze lustrum van voor de oorlog. In de twintig jaar na Djenghis Khan werd er echter nog verdere afbreuk gedaan aan



'Overval op een gezochte bandiet', geënceneerd in het kader van de lustrumviering Jimmy Walker, 24 juni 1961.

□ FOTO L.H. HOFLAND | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

andere oude tradities binnen de lustrumvieringen. In 1961 vormde hoofdpersonage François Villon een breuk met de tradi-

tie van de grootse overwinnaars en heersers, en in 1966 verloor het lustrum aan diepgang met de keuze voor Jimmy Walker, een thema dat zich vooral leende voor een studentikoze lustrumviering waarin de inhoud weinig op de voorgrond stond.

Een stille dood

1971 markeerde het eindpunt van de grootse lustrumvieringen zoals Utrecht die vanaf 1836 had gekend. Door gebrek aan financiën, maar ook door de opkomst van de televisie verdween het verlangen naar een festiviteit waarbij de hele stad werd getransformeerd. Volgens Jeroen Jekel, conservator studentenleven van het Universiteitsmuseum Utrecht, werden de vieringen ook slachtoffer van de politieke onrust onder studenten: 'Na de oorlog veranderde de maatschappij, ook voor de studentenwereld. Een ondemocratisch systeem bij het organiseren van het lustrum paste niet meer binnen het democratiseringsproces dat zich afspeelde aan de universiteit. Het hoogtepunt van dit



Intocht Jimmy Walker op de Steenweg, 66e lustrum, 23 juni 1961.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

verzet lag in de jaren zestig en zeventig, toen de maatschappij zich afzette tegen het rechts-elitaire karakter van het USC.' Op een symbolische manier werd dat nog eens pijnlijk duidelijk toen in 1971 de 'propagandabus', een dubbeldekker waarmee de lustrumcommissie naar Den Haag was afgereisd om daar wat organisatorische zaken te regelen, in brand werd gestoken door een groep baldadige passanten.

Het USC probeerde nog met zijn tijd mee te gaan door in 1971 *Coriolanus* van Shakespeare op te voeren, dat zeer politiek van aard is. Het was echter te laat: de democratiseringsgolf en een besef dat het hele uitbundige lustrumgebeuren niet meer van die tijd was, zorgden ervoor dat deze vieringen een stille dood stierven. De volgende lustra zouden alleen nog binnen het corps zelf worden gevierd.

Jekel treurt daar niet om. Hoewel hij zelf lid van het corps is geweest en uit pure interesse eind jaren 80 is begonnen met het verzamelen van spullen die te maken hebben met de maskerades, erkent hij dat de maatschappelijke context er zich tegenwoordig niet meer voor leent: 'Als het corps uit zijn hokje was getreden en mee was gegaan met de modernisering, had het openluchtspel nu wellicht nog bestaansrecht gehad. Maar het corps wilde het alleenrecht op het organiseren behouden.'

Bescheiden comeback

Toch bleek de maskerade niet helemaal verleden tijd. Nog maar vier jaar geleden, in 2006, stond er opnieuw een optocht op het lustrumprogramma. Ditmaal betrof het een stoet van paardenkoetsen, georganiseerd in samenwerking met studenten van diergeneeskunde, die jaarlijks de *Dag van het Aangespannen Paard* verzorgen. Een groot verschil met vroeger was echter dat de maskerade dit keer niet het hoogtepunt, maar slechts een klein onderdeel van de lustrumviering vormde.

Bas Nugteren was in 2006 als lid van de Lustrumcommissie van de universiteit zeer begaan met het opnieuw organiseren van een maskerade. Geconfronteerd met de mening van Jekel voert hij een andere reden aan voor het doen herleven van de maskerade: 'Vroeger was het een echte traditie en daarom leek het ons leuk om het in herinnering te roepen bij de lustrumviering. Zo was de universiteit ooit, en je moet zowel de goede als de minder goede delen van je geschiedenis laten zien. Ik vind dat je je culturele tradities moet eren. Die oor-

spronkelijke maskerades en spelen waren natuurlijk een dwaze bezigheid, maar ze waren wel een geschenk aan de stad. Ik heb het overigens alleen over de optocht: het feit dat het hele lustrum niet meer gevierd wordt door het USC is volstrekt terecht. Wie heeft er thuis nou nog een harnas liggen? Voor 2011 gaan we proberen weer iets in de trant van 2006 te organiseren, maar in tegenstelling tot vroeger proberen we alle verenigingen daarbij te betrekken en hun eigen bijdrage te laten leveren aan de lustrumviering.'



De brandende propagandabus van de Maskeradecommissie 1971.

□ FOTO ONBEKEND

Jekel is blij dat de maskerade de vorige keer werd georganiseerd naar aanleiding van de *Dag van het Aangespannen Paard*: 'De maskerade als los fenomeen is een stille dood gestorven. Het belangrijkste vroeger was bovendien het openluchtspel, de inhoudelijke boodschap van het lustrum. Wellicht is het een goed idee dat weer terug te laten komen. Als je alleen een losstaande maskerade zou organiseren, zou ik zeggen: wat is dit voor conservatisme? Maar gecombineerd met een openluchtspel, dat zie ik graag gebeuren. Ergens is het natuurlijk toch ook wel jammer dat de maskerades verdwenen zijn, want de festiviteiten waren heel bijzonder.' Wijzend op een foto van het lustrum Germanicus van 1906: 'Het was een enorm feest van de universiteit, een uitje van eens in de vijf jaar. Mensen stonden vijftien rijen dik op de Voorstraat. Ongelooflijk.'

Literatuur

- Blankenberg, H.M., e.a., *Het Utrechtsch Studenten Corps 1936-1986* (Utrecht 1986).
- Bol, C., 'De restauratieve façade, de jaren 1946-1966', in: H.W. von der Dunk e.a. (red), *Tussen ivoren toren & grootbedrijf. De Utrechtse Universiteit, 1936-1986* (Maarssen 1986) 59-83.
- Jekel, Jeroen, 'Maskerades: lustrumvieringen aan de Universiteit van Utrecht', in: *Aanzet. Tijdschrift van geschiedenisstudenten* 14 (1996/97) 106 - 112.
- Utrechts Nieuwsblad*, jaargangen lustrumjaren.

Vergeefs idealisme

De beginjaren van de Utrechtse Studentenvereniging Prometheus, 1945-1948

In het Utrechtse studentenleven van vlak na de Tweede Wereldoorlog was de U.S.V. Prometheus een vreemde eend in de bijt. De studentenvereniging verzette zich tegen de elitaire houding van de traditionele verenigingen en wilde midden in de samenleving staan. Geconfronteerd met de harde realiteit, dreigden de idealen echter al snel verloren te gaan. Een diepe crisis volgde, met grote gevolgen voor de leden van het eerste uur.



Prometheus verzette zich tegen de cultuur en de ontgroeningspraktijken van de traditionele studentenverenigingen, met name die van het Utrechtsch Studenten Corps (USC). Groepsportret van het bestuur van het USC met enkele groenen, in de senaatskamer van het sociëteitsgebouw aan het Janskerkhof, 1945.

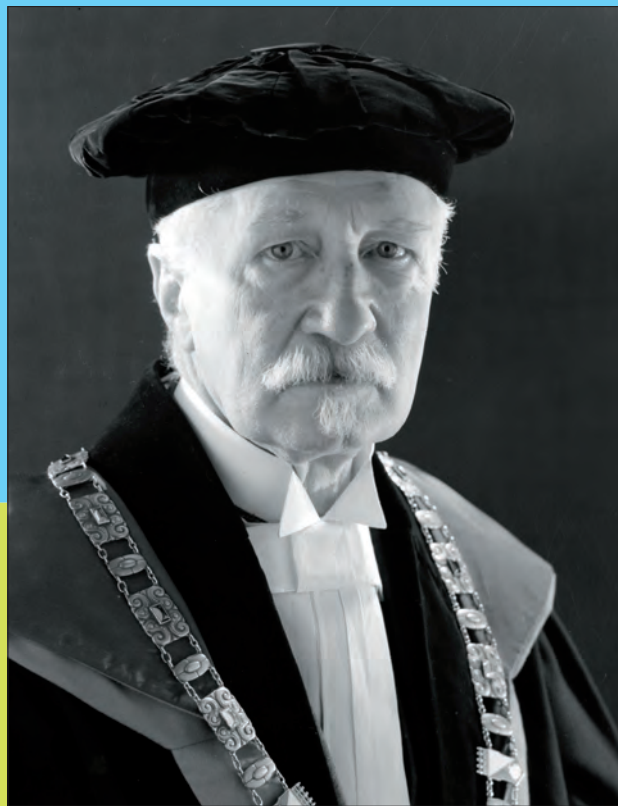
FOTO F.W. DE WILDT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Het was maandagavond, 19 november 1945. In zalencentrum *De Poort van Kleef*, gelegen aan de Mariaplaats, verzamelden zich 23 Utrechtse studenten. Sommigen hadden een oproep zien staan in de krant, anderen waren met een vriend of vriendin meegekomen. De 22-jarige Oebele Blaauw nam het woord. Hij wilde een nieuwe studentenvereniging oprichten, en wel op 'progressief-democratische' grondslag; progressief vanwege het streven naar maatschappelijke betrokkenheid, democratisch door de roep om gelijkheid binnen de vereniging. Blaauws initiatief werd blijkbaar met veel enthousiasme ontvangen, want enkele uren later was de Utrechtse Studentenvereniging Prometheus geboren. Al snel zou blijken dat de naam 'Prometheus', een verwijzing naar de Griekse mythologie, niet voor niets was gekozen.

'Een geestelijke elite'

Het optimisme ten aanzien van maatschappelijke veranderingen en onderlinge solidariteit was groot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, ook in het overwegend conservatieve Utrecht. Rector Magnificus Boeke sprak op 24 september 1945 de wens uit studenten en docenten meer te laten samenwerken, om zo een hechte gemeenschap te vormen.¹ Op die manier zou de universiteit gemakkelijker contact kunnen maken met de maatschappij, aldus Boeke. Dit moet de oprichters van Prometheus als muziek in de oren hebben geklonken. Net als het universiteitsbestuur hadden zij de oorlog van nabij meegemaakt, met alle gruwelen van dien. Blaauw (1923-1997) was door de Duitsers in een werkkamp geplaatst, zijn kompaan Henk Sillevius (1920-2003) moest onderduiken en diens latere vrouw Els Stibbe (1923) overleefde een jappenkamp.

Gesterkt door de oorlogservaringen besloten zij het Utrechtse verenigingsleven van binnenuit te veranderen. In de bestaande verenigingscultuur van onverantwoordelijk en corporaal gelal, zagen zij niets. 'Henk wilde met Prometheus de mouwen opstropen', vertelt Els Sillevius, die als Els Stibbe geboren werd op Soerabaja (toenmalig Nederlands-Indië). Ze kwam in 1946 naar Nederland en werd op aanraden van een vriendin lid van Prometheus. Ze leerde er Henk Sillevius kennen, met wie ze in 1953 zou trouwen. De vereniging stelde zich ten doel contact te leggen met



Jan Boeke (1874-1956), hoogleraar geneeskunde, was in 1945-1946, het laatste studiejaar dat hij verbonden was aan de Rijksuniversiteit Utrecht, rector magnificus. Tijdens de heropening van de universiteit, op 24 september 1945 pleitte hij voor het realiseren van 'een waarachtige Universitaire Gemeenschap van docenten, studenten, en anderen'. De foto, gemaakt in 1945, toont hem met de ambtsketen van rector magnificus.

□ FOTO F. VAN DER WERF | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

'niet-studerenden', om zo een nieuwe elite te vormen. Geen sociale elite, naar het voorbeeld van het Utrechtsch Studenten Corps (USC), maar 'een geestelijke élite [...] die het tot zijn taak rekent, met alle gelijkgezinden uit alle lagen der bevolking, de verscheurde samenleving weer op te bouwen en verder te leiden.'² De kloof met de arbeiders bleek echter groter dan gedacht. Op het zomerkamp dat Prometheus in 1946 organiseerde, kwam - ondanks herhaalde uitnodigingen - geen enkele arbeider opdagen. In deze sfeer van idealisme was geen plaats voor overmatig drankgebruik. 'Gezelligheid is een middel, geen doel', aldus het eerste nummer van het verenigingsblad *Ignis Promethei* in februari 1946.³ 'Wat ook meespeelde', memoereert Els Sillevius, 'was het feit dat we bijna allemaal arm waren; we moesten rondkomen van f 25,- in de maand.'

Politieke kleur

'Prometheus draagt geen politiek karakter en staat open voor zowel mannelijke als vrouwelijke studenten', zo vermeldt een wervingsfolder uit maart 1946.⁴ Doel was om zo de 'nihilisten' voor zich te winnen, een verzamelnaam voor studenten die - al dan niet principieel - geen lid waren van een vereniging. Door zich niet vast te leggen op één politieke richting, hoopte de vereniging studenten aan te trekken van allerlei verschillende overtuigingen.

Beginnelsen en idealen van de U.S.V. Prometheus

Prometheus stelt zich ten doel:

- verantwoordelijkheidsbesef bij de leden aan te kweken voor de plaats, die zij nu innemen en in de toekomst in de maatschappij zullen innemen;
- haar leden de mogelijkheid bieden - voor zover haar karakter van gezelligheidsvereniging dit toelaat - hun persoonlijkheid zo veelzijdig mogelijk te ontwikkelen.

Prometheus wil deze doelstellingen bereiken door:

- In de disputen, waarvan vrouwelijke en mannelijke studenten van verschillende studierichtingen en jaren van aankomst de leden zijn, en in het persorgaan de 'Ignis Promethei' van gedachten te wisselen.
- Contact te zoeken en te onderhouden met niet-universitaire kringen.

Het karakter van Prometheus kenmerkt zich door:

- De verticale bouw, die tot uiting komt in de ondergroeperingen in de disputen en voorts in de gelijkrechtmatigheid der leden.
- Eerbiediging van de gefundeerde levensbeschouwing van andersdenkenden in en buiten de vereniging.

Bovendien waren de disputen gebaat bij meningsverschillen, zo weet Els Sillevius zich nog te herinneren: 'Disputen waren een soort discussiegroepen, gewijd aan een politiek of filosofisch thema. Omdat we in de begintijd nog geen sociëteit hadden, kwamen deze bijeen bij mensen thuis.' Over de vermeende politieke neutraliteit van de leden is Sillevius stellig: 'Ik kwam zelf uit een links nest en dat gold ook voor de meeste andere leden die er vanaf het begin bij waren.' Ook Gertie Blaauw-Jansen (1924), lid van het eerste uur en vrouw van de inmiddels overleden voorman Oebele Blaauw, kan dat beaamen: 'Dat idee van politieke neutraliteit was vooral bedoeld om onze communistische idealen te verbergen. Toch stonden we door onze maatschappelijke betrokkenheid al snel bekend als een linkse club.'

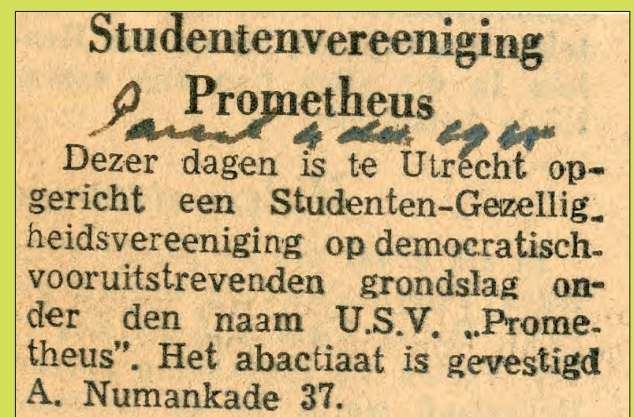
Communistisch of niet, de naam van de vereniging was waarschijnlijk zeer bewust gekozen. In de Griekse mythologie stal de titaan Prometheus het vuur van Zeus en gaf het aan de mensen. Iemand uit de bovenlaag die zich bekommert om het gewone volk; het maakte de Prometheus-mythe in de 19e en 20e eeuw tot een geliefde metafoor in communistische kringen.

'Zij klinken niet'

Wat door de buitenwereld werd gezien als communistisch, heette in Prometheuskringen 'progressief-democratisch'. Concreet hield dat credo in dat er geen verschil mocht bestaan tussen de 'Prometheanen' van het eerste uur en de nieuwe leden. Dit gelijkheidsideaal klonk ook door in de gemengde structuur van de disputen. Waar corporale verenigingen als het USC een duidelijke rangorde hanteerden,

was ieders inbreng bij Prometheus gelijkwaardig. Vernieuwend was Prometheus ook in het heffen van contributie. Om ervoor te zorgen dat ook de 'mensen met de smallere beursen' lid konden worden, werd er contributie geheven op basis van vermogen. Leden die een hoge toelage van hun ouders kregen of weinig vaste lasten hadden, betaalden per jaar bijvoorbeeld een paar gulden meer dan een student uit een arbeidersgezin.

In diverse opzichten stond het progressief-democratische karakter een verdere ontwikkeling van de vereniging in de weg. Veel werd er in de beginjaren getwist over het al dan niet ontgroenen van nieuwe leden. De ene keer draaide het alleen om terminologie ('novitiaat' of 'kennismakingstijd'), de andere keer om de houding ten opzichte van nieuwe leden. In de *Ignis Promethei* van 18 oktober 1946 valt in een vernieuwde beginselverklaring te lezen 'dat een novitiaat nuttig is, mits het een opbouwend en opvoedend karakter heeft.'⁵ Daarmee was de discussie echter nog niet gesloten. Feit bleef dat Prometheus het zich als studentenvereniging niet kon veroorloven elke 'nihilist' in de vereniging op te nemen. Een hoog ledenaantal woog nu eenmaal niet op tegen het beschermen van de idealen. Anderzijds koesterde de vereniging haar anticorporale inslag; het woord 'ontgroening' moest zo veel mogelijk vermeden worden. Getuige een verslag van de Kennismakingscommissie (waarin het woord 'novitiaat' toch weer viel) was deze kwestie in juni 1949 nog steeds niet opgelost.



Bericht over oprichting Prometheus, Het Parool 4 december 1945.

□ COLLECTIE UNIVERSITEITSMUSEUM UTRECHT



Oebele Blaauw, eerste praeses van Prometheus, in 1946.

□ PARTICULIERE COLLECTIE



Gertie Blaauw-Jansen in mei 1948.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

In november 1946 trad Henk Sillevius aan als praeses. Samen met Blaauw was hij één van de grondleggers van de vereniging geweest. Het was een hoopvolle periode; binnen een jaar tijd was het aantal leden gestegen van 23 naar ruim 120. Daarmee leek het prille, onzekere beginstadium voorbij en kon de volgende fase in de ontwikkeling van Prometheus aanvangen. Voor Sillevius betekende 'progressief-democratisch' vooral dat nieuwe initiatieven van onderop kwamen. Een echte Prometheaan bracht zijn idealen (zie kader) zo veel mogelijk in de praktijk. Groot was dan ook de teleurstelling, toen de leden hier geen gehoor aan gaven. Zoals Sillevius' opvolger later opmerkte: 'bestuursleden zijn van mening dat de leden de vereniging dragen, (maar) de leden volgen het bestuur.'⁶ Els Sillevius, die in 1953 met Henk trouwde, weet zich de teleurstelling bij haar man nog goed te herinneren: "Zij moeten klinken, maar zij klinken niet", verzuchtte hij vaak. Het was een variatie op een regel uit een gedicht van een beroemde schrijver, wiens naam me ontschoten is'. Waarschijnlijk haalde de praeses zijn inspiratie uit het gedicht 'Zonder weerklank' van Hendrik Marsman:⁷

Zonder weerklank

*Volk, ik ga zinken als mijn lied niet klinkt;
ik moet verdrogen als gij mij niet drinkt;
verzwelg mij, smee ik - maar zij drinken niet;
wees mijn klankbodem, maar zij klinken niet.*

De crisisjaren

Vanaf de zomer van 1947 groeiden de zorgen over de toekomst van de vereniging. Met name de gang van zaken in de dispuuten was zorgwekkend. Het bestuur-Sillevius constateerde dat ze te veel waren gaan lijken op vriendenclubjes. Dit zou ten koste gaan van de kritische sfeer, die volgens de beginselen van Prometheus nodig was voor een productieve discussie. 'Een studentenvereniging is geen schapenmarkt'⁸, klonk het verontwaardigd in de *Ignis*. Eind september kwam er een voorlopige oplossing. Op advies van een commissie die speciaal voor deze kwestie was opgericht, werd lidmaatschap van een dispuut verplicht gesteld. Binnen het bestuur leidde dit echter tot grote onenigheid. De nieuwe regeling zou in strijd zijn met het democratische karakter van de vereniging. De spanning liep zo hoog op, dat het voltallige bestuur op 30 september, een kleine anderhalve maand voor het verlopen van hun termijn, besloot op te stappen. Nog diezelfde dag trad er een nieuw bestuur aan, onder leiding van Peter de Groot.

Een van de eerste besluiten van het nieuwe bestuur was het terugdraaien van het verplichte dispuutslidmaatschap. 'Uit de beginselverklaring wordt duidelijk dat [...] de vereniging slechts mogelijkheden mag scheppen en niet tot allerlei systemen mag verplichten', concludeerde De Groot. Het besluit kon niet verhinderen dat een onevenredig aantal leden de dispuuten vaarwel zei; bij het inluiden van het jaar 1948 was nog maar de helft van de Prometheanen betrokken



*Els en Henk Sillevius in 1951. Henk was in de eerste jaren redacteur van *Ignis Prometheus*.*

□ PARTICULIERE COLLECTIE

bij een dispuut. Wat te doen? Niet voor de eerste keer kwam de vereniging in de knel tussen ideaal en praktijk. Omdat een nieuwe bestuurscrisis op de loer lag, voelde Els Stibbe, abac-

tis onder De Groot, zich genoodzaakt de leden streng toe te spreken: 'Ieder dient zich te beseffen, dat het bestuur doet wat het kan om de vereniging steviger te funderen. [...] Wil er (echter) iets tot stand worden gebracht is loyale medewerking van de zijde van de leden een eerste vereiste.'

Toen ook die oproep weinig effect had, besloot het bestuur een congres te organiseren. Twee volle dagen werden uitgetrokken om de nieuwe koers van Prometheus te bepalen. In aanloop naar het congres, dat zou plaatsvinden op 3 en 4 maart 1948, schreef praeses De Groot een indrukwekkend manifest, waarin hij geen blad voor de mond nam. Niet de 'oorlogsgeneratie', maar de leden die vanaf 1946 lid waren geworden, waren in zijn ogen verantwoordelijk voor de crisis, omdat zij er 'reeds spoedig toe neigden, de vereniging meer om der wille van zichzelf te ontwikkelen en de beginselen geleidelijk - wellicht ongemerkt - los te laten.' Het engagement was daardoor verwaterd en de vereniging was in een 'a-sociaal ivoren-toren-isolement' terechtgekomen. Ook over de positie van Prometheus in 'de buitenwereld' bestond veel onenigheid. De nieuwe lichter pleitte voor



Groepsfoto gemaakt op de elfde dies van Prometheus (1956).

□ FOTO F.W. DE WILDT | COLLECTIE UNIVERSITEITSMUSEUM UTRECHT



Foto van 'Kerst-inn' in de sociëteit van Prometheus (Voor Clarenburg) op 27 december 1969 in het Utrechts Nieuwsblad gepubliceerd onder de kop 'Alleenstaanden vieren gezamenlijk kerstfeest'.

□ FOTO L.H. HOFLAND | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

verzoening met de traditionele gezelligheidsverenigingen. Het bestuur-De Groot - en daarin gevolgd door de oprichters - wilde echter hoe dan ook de beginselen, die haaks stonden op 'de heersende mentaliteit', in ere houden. Om de leden toch tegemoet te komen, werd de beginselverklaring herschreven. Op voorwaarde dat de leden zich voortaan aan de grondslagen zouden houden, kregen ze meer persoonlijke vrijheid. Verplichtingen van bovenaf waren uit den boze; in plaats daarvan mochten leden, 'op leden of groepen van leden critiek uitoefenen aan de hand van de Verklaring der Beginselen, waarvan immers de aanvaarding uit het lidmaatschap blijkt.'⁹ Politieagentje spelen had niet gewerkt; van nu af aan waren de leden verantwoordelijk voor het naleven van de beginselen (zie kader).

Of de sprekers op het congres volledig serieus werden genomen, valt te betwijfelen. Op de achterkant van het manifest uit 1948, overgeleverd in Het Utrechts Archief, zijn de volgende citaten te vinden: 'Als een goudvis een beginselverklaring maakt, is hij dan een Prometheaan?' en: 'De ene goudvis tegen de ander: "Spreekt u ook op het congres?"'

Afscheid van de oude garde

Tot de gewenste ommekeer leidde het congres niet. Sterker nog, de crisis verdiepte zich in de daaropvolgende maanden en het bestuur raakte in een tweestrijd: of de lijn volgen

zoals die was opgesteld in het manifest, of zich verzoenen met de andere studentenverenigingen. Gevoelsmatig neigde het bestuur naar het eerste, maar binnen de vereniging zelf heerste onzekerheid. Er restte hen niets anders dan af te treden. En met De Groot verloor ook de oude garde zijn vertrouwen in de toekomst van Prometheus. Op 27 april 1948 zegde Gertie Blaauw-Jansen haar lidmaatschap op. Vooral het ontbreken van een heldere lijn - verzoening of niet - irriteerde haar. In haar opzeggingsbrief schreef ze: 'Prometheus kan nooit één geheel worden, zolang die keuze niet plaatsgevonden heeft. Het blijft een schipperen en doorsukkelen zonder eind.'¹⁰ Twee dagen later volgde haar man, evenmin tevreden met de gang van zaken.

Ook in het kamp-Sillevis overheerste de teleurstelling, al namen deze leden het bestuur weinig kwalijk. 'Het is niet

'Amsterdamse' Prometheus

Het Utrechtse Prometheus was in die naoorlogse jaren niet de enige organisatie met een vernieuwingsagenda. Vooral in Amsterdam bloeide het idealisme. Zo ontstond in mei 1945 de Algemene Studenten Vereniging Amsterdam (ASVA), een organisatie die zich ten doel stelde de belangen te behartigen van alle Amsterdams studenten, ongeacht of ze lid waren van een studentenvereniging of niet. De in 1951 opgerichte Studenten Sociëteit Olofspoort werkte zelfs korte tijd samen met Prometheus, maar ging al snel haar eigen weg.¹³



Herinneringsbord derde lustrum (1960).

□ COLLECTIE UNIVERSITEITSMUSEUM UTRECHT

met gevoelens van rancune, leedvermaak, hoon of door daden kracht bijgezet protest, maar met het gevoel van persoonlijke onmacht en het besef van mislukking van wat ik mede op touw heb gezet [...] dat ik deze brief schrijf¹¹, aldus Henk Sillevius - inmiddels 29 jaar oud - op 9 mei 1948. Met gevoel voor ironie voegde hij eraan toe: 'Ik wens je het gelukken van je pogingen toe, maar wat de een gelukken noemt, noemt de ander mislukken. Daarom ga ik heen.'

Van Prometheus naar Kreatum

Door het afscheid van de oprichters raakte de vereniging nog verder uitgedund. 'Deze werd a.h.w. onthoofd en raakte gedesorganiseerd', aldus C. G. Roelofsen in zijn in 1961 geschreven 'Geschiedenis van Prometheus'.¹² In november 1948 was het aantal leden, in vergelijking met een jaar eerder, gehalveerd. Pas in 1949 krabbelden de Prometheanen weer enigszins op en begon het aantal leden weer te stijgen. Bevrijd van het knellende idealisme zette Prometheus het beleid van verzoening voort, met als belangrijkste resultaat volledige erkenning door het College van Vertegenwoordiging - het overkoepelende orgaan voor studentenverenigingen - in 1957. In de jaren zestig was Prometheus' engagement gemeengoed geworden en 'trokken de leden vanuit de Prometheaanse uitgangspunten de logische conclusie dat een aparte studentenvereniging overbodig was geworden'.¹³ Zo kwam er in 1970 een einde aan de U.S.V. Prometheus, waarna de vereniging opging in cultureel jongerencentrum Kreatum.

Archief

Belangrijkste bron voor dit artikel is het archief van Prometheus, onder toegangsnummer 742 te vinden in: Het Utrechts Archief, Archief van de Utrechtse Studentenvereniging Prometheus 1945-1971.

Noten

- 1 C. Bol, 'De restauratieve façade, de jaren 1946-1966', in: H.W. von der Dunk (red.), *Tussen ivoren toren & grootbedrijf. De Utrechtse Universiteit, 1936-1986* (Maarssen 1986) 59-83.
- 2 Wervingsfolder van de U.S.V. Prometheus in maart 1946: 'De U.S.V. Prometheus wil kortom alle studenten verenigen, die het als een noodzakelijkheid zien, dat afgestudeerden en studenten een élite vormen, geen sociale, maar een geestelijke élite, en die behalve de dragers van vakbekwaamheden, de dragers en behoeders van de onvergankelijke cultuurwaarden willen zijn en die het tot hun taak rekenen, met alle gelijkgezinden uit alle lagen der bevolking, de verscheurde samenleving weer op te bouwen en verder te leiden.'
- 3 Verenigingsblad (persorgaan) van de U.S.V. Prometheus: *Ignis Promethei* 1 (1946) nr.1 (februari).
- 4 Wervingsfolder van de U.S.V. Prometheus in maart 1946.
- 5 *Ignis Promethei* 1 (1946) nr.8 (18 oktober).
- 6 Manifest van U.S.V. Prometheus, 14 februari 1948.
- 7 'Zonder weerklank' van H. Marsman, oorspronkelijk in: *Verzamelde Gedichten* (Amsterdam 1945), hier ontleend aan: A. Jongstra en A. Peters, *Dichten over dichten. Een ontwikkelingsgang. Bloemlezing uit de Nederlandse poëzie van de 19de & 20ste eeuw* (Amsterdam / Antwerpen 1994).
- 8 *Ignis Promethei* 2 (1947) nr.13 (1 oktober).
- 9 Verslag van het congres op 3 en 4 maart 1948. Opstelling van nieuwe beginselverklaringen. April 1948. Artikel 3: 'De vereniging moet - in verenigingsverband - met inachtneming van alle andere in deze verklaring geformuleerde beginselen, haar leden de vrijheid en vrijwilligheid van de ontplooiing van hun persoonlijkheid waarborgen, terwijl elk lid afzonderlijk en groepen van leden bevoegd zijn, op leden of groepen leden kritiek uit te oefenen aan de hand van de Verklaring der Beginselen, waarvan immers de aanvaarding uit het lidmaatschap blijkt'
- 10 Opzeggingsbrief aan het bestuur van Prometheus van mw. G. Blaauw-Jansen, gedateerd 27 april 1948.
- 11 Opzeggingsbrief aan het bestuur van Prometheus van dhr. H.A.S. Sillevius, gedateerd 9 mei 1948.
- 12 'Geschiedenis van Prometheus', geschreven door 'De Historische Commissie', bestaande uit U.B. Hofstra, C.G. Roelofsen, J.A.M.F. Tilgenkampen en H. Ulrich (brochure) mei 1961.
- 13 N. Pas, 'Van Civitas tot Syndicaat. De opkomst van het studentensyndicalisme in Utrecht gezien vanuit nationaal perspectief, 1946-1963', in: H.M. Goorhuis e.a. (red.), *Universitaire folklore en rituelen. Symposium van de Universiteit Utrecht op 21 juni 1996* (Utrecht 1997) Symposiumnummer van *Utrechtse Historische Cahiers* 18 (1997) nr.1, 41-57.



Ingang van de Woolloomooloo en Tejater Kikker

□ KRANTENKNIPSEL 1979 | COLLECTIE PIETER VAN DER ZOUWEN

Eind jaren zestig wilden enkele creatieve leden van het Utrechtsch Studenten Corps (USC) iets nieuws verzinnen op horecagebied. Ze organiseerden een debat onder de leden om te brainstormen over een nieuwe uitgaansgelegenheid, waar studenten voor zowel een drankje als een dansje terecht zouden kunnen. Resultaat was de *Hootsietootsieclub '69*, die in augustus 1969 als weekendcafé zijn deuren opende in de Boothstraat waaraan ook het corpsgebouw grensde. De club werd een doorslaand succes en inspireerde het corps om na te gaan denken over een nieuw soort studentendisco. Ook die kwam er

‘Wat een blitse sien’

De bewogen jaren zeventig van de Woolloomooloo discobar

‘In de Woo kon je elke dag terecht voor fijne muziek, een potje bier en personeel dat van alle markten thuis is.’¹ De Woolloomooloo, wie kent die niet? Al 40 jaar komen studenten hier om te drinken, dansen, kletsen en te flirten. Wat is het geheim achter dit succes? Over apenrotsen, drugs, toegangspassen en portier voor het leven Fred Prang.

snel en al op 22 januari 1970 vond de opening plaats van discobar Woolloomooloo op Janskerkhof 14, te bereiken via een steegje direct rechts van ‘het Gele Kasteel’. *Woolloomooloo* (uit te spreken met vier oe-klanken) is een wijk in de Australische stad Sydney, waarvan de naam afgeleid kan worden van de woorden *Walamullah, place of plenty* en *Wal-labahmulla, young black kangaroo*. Het silhouet van een jonge, zwarte kangoeroe is dan ook al sinds jaar en dag het symbool van deze belangrijke Utrechtse ontmoetingsplek.



De eerste Discobar- en Bouwcommissie tijdens de opening van de Woolloomooloo gezeten in de oorspronkelijke zitcirkel (later 'apenrots'). Bovenste rij v.l.n.r.: H. Hemmes, J. van Opstal, R. van Ierschot, M. Otten; midden: R. van Rijkevorsel en J. Reuwer; Onder: J. Jolles.

□ COLLECTIE M.H. OTTEN, AMERSFOORT

Doorbreken van sociaal isolement

De Woolloomooloo - ook wel bekend als Hare Majesteits Eerste Discobar - was de eerste corporale studenten-discotheek en mocht daarom deze koninklijke titel gebruiken. Kenners en vaste gasten hebben het liever kortweg over 'de Woo' (met oo-klank). De Woo is eigendom van het USC en de exploitatie van de disco valt tot op de dag van vandaag onder de besloten vennootschap van het alleen voor mannelijke leden toegankelijke corps. De Woo is deels gevestigd in een voormalige bunker. In 1940 confisqueerden de Duitsers namelijk het sociëteitsgebouw van het corps aan het Janskerkhof en richtten het in als stafkwartier van het *Höheres Kommando* en later als hoofdkwartier van het 88e *Armeekorps*. Al in juli 1940 bouwde de bezetter in de tuin van de sociëteit een commandobunker en een deel daarvan zou dertig jaar later een nieuwe functie krijgen als disco. De opening van de Woo moest de altijd aanwezige drempelvrees voor het sociëteitsgebouw van het Utrechtsch Studenten Corps verminderen. Het openen van een disco voor alle studenten sloot nauw aan bij het



Opening van de Woolloomooloo met achter het dj-meubel de toen bekende diskjockey Lex Harding van Radio Veronica.

□ COLLECTIE M.H. OTTEN, AMERSFOORT



Portier Fred Prang

□ FOTO TESSA VERSTEEG

streven van de senaat om het isolement van het USC ten opzichte van de buitenwereld te doorbreken. 'Wij beginnen steeds minder affiniteit te voelen met de studentenwereld en dat is geen goede zaak'.² Alleen de Woo was daarvoor nog niet genoeg. In 1971 werd de *Art Engineering Group* ingesteld om een 'gemengd samenzijn' te bevorderen tussen leden en niet-leden. De uiteindelijke opzet was te komen tot een theater met honderd zitplaatsen, waar iedereen zou kunnen genieten van toneel, muziek en cabaret. Dat werd *Tejater Kikker*, gevestigd op de eerste verdieping van het sociëteitsgebouw.³

De opening van de nieuwe discotheek was niet alleen gunstig voor het verkleinen van de kloof tussen leden en niet-leden, maar ze verbeterde ook de financiële positie van het USC. Die was de in de loop van de naoorlogse decennia erg verslechterd en er werd er zelfs overwogen een fusie aan te gaan met de vrouwelijke studentenvereniging UVSV.⁴

Een gat in de markt

Is de Woo van binnen en van buiten altijd hetzelfde gebleven? Claudia Smeenk, in de jaren zeventig lid van het vrouwelijke corps UVSV/NVVSU, denkt van wel. 'De Woo heeft zich nooit krampachtig willen aanpassen

aan de nieuwe tijden, en heeft wat dat betreft altijd achter de mode aangelopen. Die apenrotsen bijvoorbeeld zijn er altijd al geweest.' Dit waren een soort maffe halfronde houten banken met een hoge leuning. Iedereen ging op die banken staan en op de leuningen zitten, vandaar de naam. Volgens de corpsmythe wil degene die op de apenrots staat versierd worden en is hij of zij uit op een nachtelijk avontuurtje. Altijd leuk natuurlijk als een nietsvermoedende nieuweling een blok uitzoekt om in alle onschuld op uit te rusten.⁵ De inrichting van de Woo was nogal *basic* en dat geldt eigenlijk ook voor de gedraaide muziek. 'Voor de nieuwste hitjes moest je niet in de Woo zijn. In de beginjaren werd namelijk vooral disco en muziek uit de jaren zestig gedraaid'.⁶

Toch bleek de Woolloomooloo vlak na de oprichting een groot succes en voorzag de disco in een gat in de markt. 'Je had naast de Woolloomooloo nog wel een aantal andere uitgaansmogelijkheden, zoals twee grote disco's op de Mariaplaats en nog wat andere kroegen zoals de Ouwe Dikke Dries en een café waar je backgammon kon spelen,' aldus Claudia. 'Toch bleef de Woo onze vaste stek.' De Woo was niet alleen één van de grootste uitgaansgelegenheden voor Utrechtse studenten in Utrecht, het was ook de eerste met ongelimiteerde openingstijden. Bijna elke dag stond er een rij van veertig meter tot aan de Janskerk. Het succes van de discobar leidde al spoedig tot een openstelling op zeven avonden per week, het gehele jaar door, mede dankzij het enthousiasme van de barkeepers en diskjockeys. Over hen schreef de *Studenten Almanak*: 'Wanneer de hoofdbarkeepers de zaak binnen wandelen op hun bekende wijze, en de disk-jeuk even de muziek zacht zet om hen te begroeten, klinkt alom door de zaak, "dag Vent; duizend bier en een stimerol". De dienstdoende barkeepers zien erop toe dat alles

L.S.

Utrecht, 10/10/1976

Allereerst wil ik mijn waardering overbrengen voor Uw geweldig swingende studentendiscotheek waar ik nu al jaren kom. Misschien kent u mij niet persoonlijk, maar ik ben dat meisje dat rechts achter op de 'apenrotsen' zit, dat altijd vieux-sinas drinkt. Verder vind ik dat de bediening pure klasse is, vooral na het installeren van die nieuwe vergrote bar. Trouwens uw personeel is echt een gezellig maf maar aardig zootje. Maar nu kom ik echter met mijn grote probleem waarvoor ik Uw raad echt nodig heb.

Twee weken geleden, te weten zaterdag 25 september 1976, was het zo gezellig dat ik echt helemaal los kwam. Ik ben toen ook van de beroemde rotsen afgestapt en heb een tijd aan de bar gezeten. Nou daar ben ik een hele aardige medicijnenstudent tegengekomen. Hij heeft een grote bruine snor en is erg groot. We hebben heel gezellig zitten praten en hij stelde heel veel belang in mij. Nou, en zo toen tegen de sluitingstijd hebben we ook nog gedanst. Toen de muziek uitscheed en het licht aanging, zijn we bij mij koffie gaan drinken, en hebben ons nog uren geamuseerd. Nou heb ik alleen mijn tasje met voor die nacht belangrijke dingen bij hem in zijn eend laten liggen. Deze jongen heb ik nu al een hele tijd niet meer gezien. U kunt dus begrijpen dat ik daar best een beetje bezorgd over ben en wil ik U dan ook vragen of U mij kunt helpen. Ik vind dat U door zo'n gezellige sfeer te kweken, er ook gedeeltelijk voor verantwoordelijk bent. U bij voorbaat dankend voor de moeite teken ik met hoogachting.

(Brief door de Almanakredactie van het jaar 1977 geschreven)

heden voor Utrechtse studenten in Utrecht, het was ook de eerste met ongelimiteerde openingstijden. Bijna elke dag stond er een rij van veertig meter tot aan de Janskerk. Het succes van de discobar leidde al spoedig tot een openstelling op zeven avonden per week, het gehele jaar door, mede dankzij het enthousiasme van de barkeepers en diskjockeys. Over hen schreef de *Studenten Almanak*: 'Wanneer de hoofdbarkeepers de zaak binnen wandelen op hun bekende wijze, en de disk-jeuk even de muziek zacht zet om hen te begroeten, klinkt alom door de zaak, "dag Vent; duizend bier en een stimerol". De dienstdoende barkeepers zien erop toe dat alles



Barkeopers van de Woo, 1974.

□ COLLECTIE STICHTING CORPSMUSEUM & ARCHIEVEN VAN HET UTRECHTSCH STUDENTEN CORPS

goed gaat en bedenken, wellicht door de drank, dat er eigenlijk niks mooiers is dan barkeepen tot nut van Hare Majesteits éérste Herberg. Wat een blitse sien!’⁷

Mix van mensen

Aanvankelijk was het de bedoeling dat de Woo alleen toegankelijk zou zijn voor studenten. In de praktijk bleek het aantal introducés tot halverwege 1973 even groot. ‘Ongeveer 40 procent van de bezoekers was lid van een studentenvereniging, de rest was een mix van allerlei verschillende groepen niet-leden’, vertelt Claudia Smeenk. ‘Maar de leden en niet-leden mixten niet echt met elkaar, corpsleden stonden rond de bar en de rest bij de apenrotsen.’

De Woo trok een erg gemengd publiek. Voor de oprichting van vrouwencafé de Heksenketel in 1975 was de Woo bijvoorbeeld een toevluchtsoord voor feministische meiden. Naast corpsleden waren er ook krakers en

John Travolta *look-alikes* te vinden. ‘De studentendisco was ook een eindstation voor de meisjes van lichte zeden’, vertelt portier Fred Prang (56). Als de zaken op het Zandpad rond half drie ’s nachts gedaan waren, kwamen de dames naar de Woo, niet om klanten op te pikken maar voor hun eigen plezier. ‘Hier was het veilig en werden ze niet behandeld als een sloerie’, volgens Prang. Ook de leden van bekende Nederlandse popbands als Wild Romance, Golden Earring en het Goede Doel konden binnen de muren van Nederlands bekendste studentendisco worden gesignaleerd. Herman Brood werd meer dan eens ‘jammend’ achter het dj-meubel gespot. Kortom: de Woo was voor alles en iedereen. Vooral de zondagavond was drukbezocht. Als rond twee uur ’s nachts de wekelijkse disco van studentenvereniging Veritas afgelopen was, zetten de

bezoekers het feest voort in de Woo, soms wel tot half negen ’s ochtends. Dankzij de bunker en weinig direct omwonenden had de Woo geen last van klagende burens. De bescheiden drankprijzen - een biertje voor f 1,10 - droegen zeker bij aan de populariteit. Toch heeft de Woo, hoe gezellig het er volgens de bezoekers van toen ook leek te zijn, te maken gehad met de nodige problemen.

Drugs- en geweldsakkefietjes

De beginjaren waren de ruigste jaren. Bezoekers konden naar binnen zonder zich te hoeven identificeren en dat zorgde nog wel eens voor akkefietjes voor én achter de deur. Achter de deur waren het vaak de introducés die roet in het eten gooiden. Zij verdienden grof geld met de verkoop van drugs. Portier Fred Prang vermoedt zelfs dat er per avond ongeveer twintig dealers aan-



Woo-pas uit 1979

□ PARTICULIERE COLLECTIE

wezig waren. Juist om deze reden is hij aangenomen; hij moest voorkomen dat de Woo zou vervallen tot een 'stoffig blowhol'. 'Het heeft me bloed, zweet en tranen gekost om de Woo drugsvrij te krijgen', vertelt Prang. Toen hij aangenomen werd, had hij al wel ervaring met drugs dankzij zijn eerdere baan bij café de Trechter, op dat moment het enige gedoogcafé in Utrecht.

Gelukkig hoefde Prang incidenten niet in zijn eentje op te lossen. Hij werd bijgestaan door het bestuur van de Woo (het Petit Comité) en de heer Gjaltema, op dat moment directeur van het USC (niet te verwarren met de rector van de senaat). Gjaltema was een soort bedrijfsleider die voor continuïteit in de leiding moest zorgen.

In overleg met het Petit Comité kwam er een nieuw deurbeleid en werd ook het drugsprobleem aangepakt.

Naast drugspraktijken vonden er ook de nodige geweldsincidenten plaats. Prang: 'Uit pure nood moest ik soms vechten voor mijn leven'. Hij herinnert zich een gevecht met iemand van Russische afkomst. 'Die kerel had van die klompen aan en schopte me zo in mijn kruis. Ik zakte op mijn knieën en trok de deur dicht. De vriendin van die Rus stond achter me en gooide de deur weer open, zodat die kerel me weer naar buiten kon trekken. Toen hebben we een gevecht gehad op leven en dood.'⁸ Op advies van de politie stond Prang vanaf 1973 vijf jaar lang met een kogelvrij vest aan bij de ingang.

Pasjessysteem

Tot 1984 hadden alleen mannen een Woo-pas nodig om binnen te komen, omdat vooral mannelijke bezoekers drugs binnensmokkelden. Vrouwen kwamen vaak nog zonder pasje, maar met een lieve glimlach de discotheek binnen. In 1984 werd de Woolloomooloo beschuldigd van discriminatie en werd het pasjessysteem inzet van een rechtszaak. Sindsdien zijn ook vrouwen verplicht een pasje te tonen. 'Toch geloof ik niet dat het heel moeilijk was om binnen te komen als Fred je kende,' aldus Smeenk. Of het systeem nu wel of niet waterdicht was, de Woo was wel de eerste in Nederland die met een pasjessysteem werkte.

Volgens Prang kent de Woolloomooloo nu een strikt toelatingsbeleid: 'Als ik aan de deur sta, let ik niet op uiterlijk en houding, het enige wat telt is een geldige collegekaart of Woo-pas.' Een enkele uitzondering maakte hij wel voor bekendheden als Marco van Basten en Simply Red. 'Het netwerk van de Woo is ongekend', vertelt hij. 'Veel kroegen, zoals Broers, de Steeg en de Shiva, hebben de discotheek als leerschool gebruikt.'

Portier voor het leven

Prang staat vanaf mei 1973 - eerst zeven, nu zes dagen per week - als vaste portier bij de deur van de studentendisco. Met zo'n staat van dienst is hij een boegbeeld van het

Noten

- 1 Utrechtse Studenten Almanak 1975.
- 2 Aftreedrede Senaat, in: Utrechtse Studenten Almanak 1972.
- 3 Zie verder het artikel over Theater Kikker in dit nummer.
- 4 H. Blankenberg e.a., *Het Utrechtsch Studenten Corps 1936-1986* (Utrecht 1986), 132-136.
- 5 Anoniem, 'Swingen in Utrecht', in: *U-blad* 36, nr.5, 7 oktober 2004.
- 6 Joyce Vanhommerig, 'De Woo 30 jaar dezelfde gebleven', in: *U-blad* 31, nr.29, 6 april 2000.
- 7 Utrechtse Studenten Almanak 1975
- 8 Gerard Janssen, 'Ik ben als een goochelaar. Ik heb een hele grote trukendoos', *U-blad* 30, nr.30, 15 april 1999.
- 9 'Portier Woolloomooloo ontvangt Koninklijke onderscheiding', 'Laatste Nieuws' op www.ublad.uu.nl van 11 augustus 2004.

Utrechtse uitgaansleven. 'De Woo is een deel van mijn leven en ik heb er altijd met plezier gestaan', vertelt hij. 'Ik put energie uit de mensen en ik heb er altijd voor gezorgd dat de Woo een veilige ontmoetingsplek was. De meiden bescherm ik altijd, die jongens redden zich vaak wel.' Prang is een gewaardeerd gesprekspartner van de politie, brandweer, andere Utrechtse portiers en de gemeente Utrecht.⁹ 'De politie komt regelmatig om hun blaas te legen of te roken,' zegt hij hier zelf over.

In 2004, bij zijn officiële 30-jarig jubileum, werd Prang benoemd tot Lid in de Orde van de Oranje-Nassau vanwege zijn inzet voor de veiligheid van de Utrechtse horeca. Hij kreeg toen de bijnaam 'Hare Majesteits Eerste Ridder'.

Tijdloze constante

De Woolloomooloo heeft eigenlijk altijd achter de mode aangelopen, niet alleen wat de muziek, maar ook wat de inrichting betreft. Pas in 2000 vond de eerste serieuze verbouwing en nieuwe inrichting plaats, in 2008 gevolgd door enkele verdere renovaties. Juist door zijn tijdloze karakter is de Woo nog steeds een belangrijke en bekende ontmoetingsplek voor studenten in Utrecht en ver daar buiten. De Woo ofwel Hare Majesteits Eerste Discobar is al veertig jaar een niet weg te denken constante in het Utrechtse studenten- en uitgaansleven.

In 1965 werd het eerste grootschalige studentencomplex van Utrecht geopend aan de Ina Boudier-Bakkerlaan. In de decennia die volgden, zou 'het IBB' plaats bieden aan tienduizenden studenten. Na de eerste generatie, die vooral genoot van een tot dan ongekende vrijheid, volgde een meer politieke golf om vervolgens plaats te maken voor de 'Ikea-generatie'. Wat bleef, waren de 'Chez', het winkeltje van Termaat en Karelse en de onmisbare huisfeesten.

‘Ja, daar was het, dat was mijn balkon’

Een geschiedenis van het IBB-complex



Gezicht op het IBB-complex in 1983.

□ HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL



Actie van de Studenten Vakbeweging om kamers te werven, juli 1963. Op de Neude staat een begrafenisstoetsje om de hoge nood te symboliseren.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Studentenkamers zijn schaars. Vandaag de dag is de Utrechtse student genoodzaakt om zich voor buitensporige huurprijzen in onooglijke kamertjes te vestigen. Maar wie denkt dat kamernood een probleem van nu is, heeft het mis: ook eind jaren vijftig was het vinden van een studentenkamer al een flinke opgave. In die periode groeide het aantal studenten in Utrecht explosief. Waren er in 1955 nog ongeveer 5.000, in 1965 was dit aantal meer dan verdubbeld. Bovendien veranderde ook de woonsituatie van de student; het aantal hospita's groeide lang niet zo hard als het aantal studenten. Om die reden werd in 1956 de Stichting Studentenhuisvesting (SSH) opgericht, die zich 'het vergroten van huisvestigingsmogelijkheden der studenten aan de Rijksuniversiteit te Utrecht' ten doel stelde. Later zou de SSH deze doelstelling verbreden, wat in 1986 leidde tot de naamsverandering in Stichting *Sociale* Huisvesting.

Na een periode waarin de SSH zich uitsluitend bezighield met bemiddeling tussen huiseigenaren en huurders, begon de stichting zelf stadspanden aan te kopen om studenten te huisvesten. Ook dat bood onvoldoende soelaas en in 1958 viel het besluit een nieuwbouwcomplex voor studenten te realiseren. In oktober 1963 werd de eerste paal van het Ina Boudier-Bakkercomplex geslagen. Het IBB moest daarmee het eerste grote studentencomplex van Utrecht worden en zo'n 1.300 studenten kunnen herbergen. Die zouden ieder een kamer van de door de regering voorgeschreven 'grootte' van twaalf vierkante meter tot hun beschikking krijgen. De wooneenheden waren verdeeld over vijftien lage eenheden en één torenflat.

Bas van den Boogaart, Frank Heinen en Merel Jansen

Studenten Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit Utrecht

Vijftien jongens en één keuken

Eind 1965 waren de vijf eerste laagbouwflats af en betrokken de eerste studenten hun nieuwe kamers. De gemeenschappelijke keuken was volgens het ontwerp alleen bedoeld om te ontbijten; warm eten zouden de studenten wel doen in de mensa of bij hun vereniging. Het zou echter niet lang duren voordat de IBB'ers fornuizen en andere apparatuur installeerden en steeds meer zelf gingen koken.



De torenflat van het IBB-complex in 2007.

□ FOTO RIENK MEBIUS



Een student in zijn kamer op het IBB, 1983

□ HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Marinus Sommeijer, hoogleraar biologie en sinds kort met emeritaat, was een van de eerste bewoners. Nog vóór de grote flat was voltooid, trok hij in een van de kamers in de laagbouw in een wooneenheid die hij moest delen met veertien andere jongens. Het delen van woonkamer, douche en keuken met leeftijdgenoten van het andere geslacht was uitgesloten. De sfeer onder de jongens op de wooneenheid was goed. Ze aten vaak samen en ze organiseerden de nodige feestjes. De 'huisfeesten' waren de momenten waarop studenten uit verschillende wooneenheden elkaar ontmoetten. Het onderlinge contact beperkte zich verder vooral tot de eigen wooneenheid. In de flat van Sommeijer bijvoorbeeld, was het zó gezellig dat zijn Unitas-lidmaatschap gevaar liep, omdat hij altijd 'op de etage was'. Sommeijer: 'Voor ik op het IBB kwam wonen, heb ik bij een hospita gewoond. De kamer op het IBB was een enorme uitkomst. We waren dankbaar voor de vrijheid die we op dit complex kregen'.

Hoewel de studenten bevrijd waren van hospitabemoeienis, werden ze niet volledig aan hun lot overgelaten. Vlak bij de wooneenheid van Sommeijer beheerde de heer Termaat op het complex een kleine winkel. In Sommeijers herinnering was Termaat niet alleen als winkelier bij het winkeltje betrokken: 'Wanneer er feestjes waren, hield hij een oogje in het zeil. Aan de andere kant gaf hij ons ook fikse korting op bier. Ook kwam hij wel eens poolshoogte nemen wanneer er vrouwelijk bezoek op de flat was. Ik kan me herinneren dat hij zelfs een keer via de regenpijp omhoog de flat in klom. Toch was hij erg populair onder de bewoners.'

Ondanks de vrijheid die Sommeijer ervoer, probeerden de SSH en de overheid wel degelijk invloed uit te oefenen op de studenten. Behalve de verplichte scheiding van mannen en vrouwen, werd bij de bouw een trefcentrum ingericht dat de algemene en academische ontwikkeling van de studenten ten goede zou moeten komen. Later zou van dit ambitieuze centrum alleen het café, Chez Bébé, overblijven.

Van de wereldwijde revolutie onder studenten was op het IBB eind jaren zestig nog maar weinig te merken. Toch was het IBB een enkele keer het toneel van politieke protesten zoals begin 1968. Studenten die ageerden tegen de oorlog in Vietnam lieten dat blijken door een spandoek op te hangen met de verboden tekst 'Johnson oorlogsmisdadiger' (belediging van een bevriend staatshoofd).

Ongelimiteerde vrijheid

De roep om democratisering en inspraak in die tijd deed zich ook gelden als het om studentenhuysvesting ging. Eind 1970 groeide de wens onder bewoners om een stem te krijgen in de besluitvorming van de SSH over het IBB. Op 20 november 1970 vond 'een eerste informatieve bijeenkomst' plaats en een week later, de 26e, was de eerste officiële vergadering van het IBB-Woonbestuur een feit, 'om acht uur precies', zoals de aankondiging vermeldde.

Maar ook buiten het Woonbestuur lieten de bewoners zich horen.

Donderdag en zondag naar 'De Chez'

Bij de bouw van het IBB-complex was aan alles gedacht. Voor zover de studenten naast de activiteiten op de eigen wooneenheid en de huisfeesten nog meer behoefte hadden aan ontspanning, was onderin de grote flat 'trefcentrum' Chez BéBé ingericht. Na een jaar bleek echter al dat het trefcentrum geen succes was. Er kwam te weinig publiek om de tent fatsoenlijk draaiende te houden. En als er wel publiek kwam, werd er in de buurt geklaagd over geluidsoverlast. Studenten vonden Chez BéBé ongezellig, het was te groot en te luxe ingericht om als kroeg te dienen.

Toen het beheer van de Chez in de handen van de studenten zelf kwam, werd 'de Chez' een echte kroeg. Waar de studenten in de jaren zeventig het café enkel als tussenstop op hun weg naar het centrum gebruikten om 'in te drinken', beleefde de Chez in de jaren tachtig hoogtijdagen. In die periode bezocht een grote groep studenten het café stevast op donderdag- en zondagavond. Er werd niet alleen gedronken en gerookt, maar ook tot in de late uurtjes gedanst. Bovendien ontpopte de ruimte zich tot meer dan een drankgelegenheid alleen. Oud-bewoner Peter Bremers repeteerde en speelde er met zijn band *Boudier Allée*, op dinsdagavond was er een filmavond, en eens in het jaar werd een sportdag georganiseerd. In de periode dat Bremers op het IBB woonde droeg het bezoek aan de Chez bij aan het gemeenschapsgevoel dat door de omvangrijke 'harde kern' op het complex gecreëerd was.

Tot voor kort brachten veel IBB- en ex-IBB-bewoners hun avonden door bij Chez BéBé met drinken, darten, klaverjassen, dansen, tafelvoetballen, jammen en films kijken. Inmiddels is het café gesloten. 'Op de fles', volgens een oud-medewerker.

Uit het onderzoek *1300 onderdak* dat in hetzelfde jaar gehouden werd, bleek dat de studenten heftige kritiek hadden op de twee SSH-regels die respectievelijk nachtelijk bezoek van de andere sekse en gemengde bewoning verboden. De SSH kwam de bewoners tegemoet en schrapte de regels nog vóór het onderzoek volledig afgerond was. Vanaf dat moment konden ook de studenten van het andere geslacht elkaar op elk gewenst tijdstip bezoeken, en was gemengde bewoning toegestaan.

Uit hetzelfde onderzoek kwamen ook positieve geluiden naar voren. De bewoners waren erg te spreken over het comfort en de sfeer op de wooneenheid. Veel studentenhuizen vormden hechte gemeenschappen. En dan was er nog de plots verkregen vrijheid voor de jongens en meisjes die in veel gevallen uit strenge milieus afkomstig waren. Zeker na de opheffing van de regels die de seksen van elkaar gescheiden hielden, was deze ongelimiteerd. Nee, het IBB was zo gek nog niet.

Gerard en Juul Oonk woonden in die periode op nummer 109, gedurende enkele maanden zelfs in één kamer. 'Er woonden wel meer stelletjes samen op onze etage, dat werkte prima. Ouders vonden het minder prettig. De eerste tijd zei je dan gewoon niks, en later ging je toch de discussie aan.' In de weekenden bleven studenten dan ook veelal waar ze waren. Eén keer in de drie weken naar 'huis' gaan, was meer dan genoeg.



Interieur van het 'te grote en te luxe' Chez BéBé in 1969.

□ FOTO PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL



Bezoekers in de versoberde, maar wel populaire Chez in 1976.

□ FOTO C.A. OTTEN | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Het feest van Kees

Toch was de bezorgdheid van ouders niet vreemd. Een losgeslagen bende was het niet, aldus Gerard Oonk, maar in de loop van zijn tijd op het IBB veranderde dat. In het begin van de jaren zeventig ergerden veel studenten zich aan de rommel en vernielingen op het terrein. In 1998 zei toenmalig SSH-directeur G. van Genugten in een interview in het *U-blad* over die periode: 'Het barstte van het ongedierte. Kakkerlakken, muizen... Studenten sliepen met hun kleren aan en velen hadden op hun kamer een hond of kat. Nu zouden ze die kamers smerig en muf vinden, maar toen was die leefwijze juist heel geaccepteerd.' Volgens Oonk kwamen ook heroïnegebruik en diefstal steeds vaker voor, 'maar de meerderheid studeerde gewoon, hoor.'

Saai was het dus niet op het IBB, hoewel niet iedereen daar zo over dacht. In 1974 nam ook Ton Jochems, huidig directeur van de SSH, zijn intrek op het complex, maar anderhalf jaar later was hij alweer weg. Niet uit onvrede over de behuizing, maar uit drang naar avontuur. 'Ik vond het een beetje saai, het moest allemaal wat avontuurlijker. Daarom hebben we in Zuilen een klooster gekraakt. Dat was nogal onverstandig, want het was winter.'



Protestactie op het IBB tegen de oorlog in Vietnam, 29 februari 1968. De foto's getuigen - ondanks de verboden tekst op het spandoek - niet van een grimmige strijd, eerder van een leuk verzetje.

□ FOTO'S PERSFOTOBUREAU 'T STICHT | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

De populariteit van het trefcentrum Chez Bébé was in die tijd nog gering. Voor nachtelijk vertier trokken IBB'ers toch vooral richting het stadscentrum. 'We hadden een vaste route', vertelt Jochems, 'eerst naar de Bedstee, vervolgens naar de Woo en we eindigden altijd in 't Pandje'. Behalve als er een feestje gegeven werd, dan kwam iedereen af op de gratis drank. Jochems lacht bij de gedachte aan die feestjes. 'Bij binnenkomst riep je zoiets als: "Is dit het feest van Marie?" "Nee, van Kees", werd er dan geroepen. Vervolgens stond er iemand achter je die vroeg of Kees in de buurt was en dan piepte je samen naar binnen.'

Het IBB werd langzaam meer een eenheid. Chez Bébé won bijvoorbeeld aan populariteit onder de bewoners. Studenten hoefden het complex niet meer af om tot in de late uurtjes door te zakken. Matthijs Grimbergen, bewoner van 1978 tot 1981: 'Er waren regelmatig feestjes. Onvermijdelijk waren dan dansen, drinken en heel veel roken.'

Van f 54,60 naar f 55,10

Het IBB was begin jaren tachtig populair onder verschillende groepen studenten. Toch begon het complex zich in die periode ook steeds sterker te kenmerken door de politieke voorkeur van zijn bewoners, zo vertelt Peter Bremers, van 1982 tot 1985 woonachtig op het IBB. 'Op het IBB kwamen vaak de wat meer linkse types terecht. Studenten psychologie of sociologie of mensen die een taal studeerden. Studeerde je Rechten of Economie, of was je lid van het Corps, dan koos je voor de Van Lieflandlaan.'

Het politieke bewustzijn was groot op de Ina Boudier-Bakkerlaan. Veel studenten waren lid van de PSP, de PPR of zelfs de CPN. Men las *de Volkskrant* en keek gezamenlijk naar de VPRO en er werden zelfs partijvergaderingen op het complex georganiseerd.

De SSH had in die periode veel te stellen met de steeds mondiger wordende studenten. Berucht zijn de boycotacties in 1983, toen op instigatie van het Woonbestuur werd geprotesteerd tegen de 'grove stijging' van de servicekosten. Die gingen omhoog van f 54,60 naar f 55,10 (ter vergelijking: nu bedragen deze kosten ruim € 90).

Bremers - bestuurslid in die dagen en onder de schuilnaam Buck Rogers actief als demonstrant - weet nog hoe hij zijn medebewoners mobiliseerde. 'De onderhandelingen met de SSH leverden niets op. Toen vroegen we iedereen vijftig cent op de huur in te houden, als boycotactie. Of het echt gewerkt heeft? Dat geloof ik niet. De Van Lieflandlaan wilde niet meedoen, daar speelden dat soort

EK op IBB

Augustus 1966. Utrecht verkeert al een paar maanden in een staat van opwinding. Van 20 tot en met 27 augustus vinden in het splinternieuwe zwembad Den Hommel de Europese Kampioenschappen Zwemmen plaats. Voor het onderbrengen van de buitenlandse gasten heeft het organisatiecomité een half jaar eerder zijn oog laten vallen op de in aanbouw zijnde studentenflats van het IBB. Twee van de flats zijn zelfs al in gebruik.

Voor hoeveel mensen zoekt men onderdak? In december 1965 spreekt het *Utrechts Nieuwsblad* van 'ongeveer 850 personen', in juli 1966 heeft de krant het over 900 zwemmers.

Drie dagen voor de start van het toernooi spreekt de krant met de voorzitter van de Stichting Organisatie Europese Zwemkampioenschappen, de heer K. Anthoni. In dat interview wordt pijnlijk duidelijk dat de organisatie het aantal onder te brengen gasten schromelijk onderschat heeft. 'Wij hebben de grootste moeilijkheden gehad met het onderbrengen van de ruim achthonderd deelnemers, de tweehonderd buitenlandse journalisten en ongeveer 350 journalisten'. Opgeteld meer dan 1.350 mensen. Maar: 'Wij zijn eruit en alles is tot in de finesses geregeld.' Volgens Anthoni heeft iedereen 'een prima bed' in een mooie kamer. De werkelijkheid op het 'Eurodorp' is anders. Op iedere kamer van 12m² heeft het organisatiecomité twee atleten ingedeeld. Behalve twee legerbedden zijn er geen meubels aanwezig. Met het sanitair is het niet veel beter gesteld: drie wasbakken en één douche per twintig atleten. In verschillende kamers ligt het zand van de bouw nog in de hoeken.

De chef d'équipe van de West-Duitsers Kurt Bachmann is geshockeerd door de staat van het complex en gaat in allerijl op zoek naar een nieuw onderkomen. Uiteindelijk blijven de West-Duitsers, zij het onder protest. 'Zelfs de bedden zijn te smal' aldus Bachmann. KNZB-bestuurslid Anneke Vlothuizen reageert: 'De bedden zijn berekend op de gemiddelde Nederlander. Zouden ze dan voor de Duitsers te smal zijn?'

Twee dagen vóór de start van het kampioenschap doet zich nog een 'vervelende geschiedenis' voor. De al op het IBB wonende studenten zouden volgens het *UN* 'wat schuchter en vervelend tegen de hele invasie van buitenlanders aankijken'. De studenten leggen een groot wit papier met een hakenkruis op het midden-terrein. De haken van het kruis wijzen de verkeerde kant op.



Nieuwjaarsvuur op het pleintje voor de supermarkt tijdens de jaarwisseling 2005-2006

□ FOTO SJORS TIMMER

kwesties veel minder. Soms hadden we overleg met een studentencomplex in Amsterdam-Buitenveldert, want uiteindelijk heeft iedereen te maken met dezelfde problemen.’ De boycotacties sorteerden geen effect, de rechter stelde de woningbouwvereniging in het gelijk en de studenten werden verplicht het resterende bedrag alsnog te betalen. Bremers: ‘Dat deden we dan, maar wel in centen. Totale anarchie was het.’

De komst van de Ikea-generatie

Die vrolijke, anarchistische idylle werd regelmatig ruw verstoord. Veel ‘springers’ stortten zich in die jaren van de torenflat om een einde aan hun leven te maken. Zowel studenten als ‘gewone mensen’ kozen het studentencomplex uit om zelfmoord te plegen. ‘Toch zeker maandelijks sprong er eentje’, herinnert een oud-bewoner zich. Er circuleerden zelfs statistieken, met informatie over de ernst van de verwondingen per sprong van iedere verdieping: ‘Vanaf de vijfde: alleen lichamelijk letsel.’

Midden jaren tachtig veranderde het karakter van het IBB. De ‘Ikea-generatie’ deed zijn intrede: veel nieuwe studenten vervingen het SSH-meubilair door meubels van de Zweedse woongigant. Het politiek bewustzijn nam snel af en de boycotacties waren definitief verleden tijd. Een periode vol protest werd afgesloten.

Toch hebben de meeste oud-bewoners uitsluitend fijne herinneringen aan het IBB: Cees Karelse, de opvolger van Termaat; bandjes die hun oorsprong vonden in het IBB van begin jaren tachtig en nog altijd optreden; de feesten in Chez Bébé... Peter Bremers denkt er nog vaak aan terug. ‘Altijd als ik er langsrijd, denk ik: ja daar, dat was het. Dat was mijn balkon.’

Naschrift

Het complex aan het IBB zal voorlopig nog dienst blijven doen als huisvesting voor studenten. De SSH heeft kortgeleden vastgesteld dat het IBB nog minstens tien jaar in gebruik blijft. Ton Jochems (directeur SSH): ‘Het is nog altijd onze populairste locatie. Bovendien is de hypotheek afbetaald. Vooralsnog geen enkele reden om aan slopen te denken.’

Bronnen

Archief Jos van Kuijeren, sportjournalist.

Archieven Utrechts Nieuwsblad.

Edens, Catja, ‘De overheden wisten wat goed was voor de student. IBB-complex als spiegel van de tijd’, in: *U-blad* 30 (1998-1999) nr.2 (3 september 1998)

Hering, Arien, *Kast, kamer of spacebox, studentenhuysvesting in Utrecht* (Utrecht 2005).

Horst, Frank van der, *SSH Utrecht 40 jaar, 1956-1996* (Eersel 1996).

Trophonios Boter tot de bomen

Notities uit Drienerloo

Als resultaat van besprekingen tussen de commissie pers en voorlichting uit de grondraad met Stichtingsbestuur van de Sol Iustitia en Rector Magnificus van vorig jaar, prof. Freudenthal ligt voor u het eerste nummer van utrechts onafhankelijk studentenblad „Trophonios”.

Onafhankelijk van de grondraad en onafhankelijk van de universitaire instanties, hetgeen niet impliceert, zoals van diverse zijden is opgemerkt dat Trophonios zich in een universitair vacuüm zal bewegen of zijn banden met de universiteit heeft verbroken. Integendeel, even zeer als dat gold voor wijlen de Sol Iustitia als meenschap, waarvan dit blad een voortzetting is, ziet de redactie bijdragen van hoogleraren, leden van de wetenschappelijke staf en studenten, met vreugde tegemoet. Mocht deze blijde verwachting in vervulling gaan dan is plaatsing in de kolommen van Trophonios altijd nog afhankelijk van het oordeel van de redactie, die zich echter ongetwijfeld mild zal betonen tegenover de toenaaderingspogingen van penfriends en fiends.

In een eerste nummer verwacht men richtlijnen. Principiële baseren daarop hun besluit al dan niet een abonnement te nemen. Omdat de faculteitsleden via een collectief abonnement het blad automatisch in de bus krijgen nemen we als voornaamste richtlijn het ook door de grondraad, die dit collectief abonnement heeft gesanctioneerd, aanvaarde standpunt in dat de redacteurs vrij zijn in de zaken waarover ze willen schrijven een eigen standpunt aan te houden.

In de praktijk komt dat neer op acceptatie van alle leesbare en interessante artikelen ongeacht of ze uit roomse of rode, conservatieve of progressieve hoek komen. De redactie houdt zich het recht voor commentaar te leveren.

Trophonios zal in ruime mate aandacht besteden aan nieuws uit de studentenwereld. De achterpagina wordt hiervoor gereserveerd. Aangezien de Stichting Sol een slapend bestaan gaat voeren is besloten een stichting Trophonios op te richten.

Voorlopig zullen daar de heer Zwaan, mej. Lammerts van Bueren, de heer van den Blink (als contactman met de redactie), de heer Kisjes en de heer Snijders (beiden namens de grondraad) in zitting nemen. Dit stichtingsbestuur kan met vier vijfde meerderheid repressief ingrijpen in samenstelling en beleid van de redactie.

De redactie coöpteert zichzelf. Deze keuze behoeft de goedkeuring van het Stichtingsbestuur. Het blad krijgt twee advertentiepagina's, één pagina voor mede-

„Dag opa,” riepen wij vrolijk, want uitgaan is voor ons pretmaken. Maar de twentse boeren die voor minister Cals experiment in het bos nu de benodigde mankracht en straks, bij het eerste feest, hun dochters afstaan, zijn nog niet zover meegesleurd in de stroom van het maatschappelijk versa universitair engagement dat er een lachje af kan bij deze studentengrap. De goede wil ontbreekt echter toch niet. Iedereen heeft fantastisch meegewerkt om dit project op tijd klaar te krijgen, van hoog tot laag, verzekerde ons de studentendecaan mr. Sierstema. Dat geloof ik graag want alles is inderdaad bijna klaar. Hier en daar nog een enkel achtergebleven verspetje en wat gebroken splinters natuursteen op de stoep van het universiteitsgebouw maar voor de rest werken de liften in het gebouw beter dan ze ooit in enig universitair complex in Utrecht gedaan hebben of zullen doen. Op de vijfde etage is 't uitzicht fantastisch. Op de vierde trouwens ook. Dat komt omdat de aannemer duizend gulden boete moest betalen voor iedere boom die niet volgens vooropgezet plan werd omgehaald.

De TH ziet er zo van boven uit als een luchtmachtbasis, een Amerikaanse basis dan. Nu is ook te zien dat de ingang nog niet klaar is, er wordt druk met zand gekruid. Voor de SVB in alle afdelingen een geruststellende gedachte dat de afsluiting pas een paar dagen na het sluiten van de inschrijving gereed zal komen.

Het spijt me ontzettend, maar van de activiteiten die ons jaar en dag via bitse ontgroeningscommissies en verneukte feuten bekend zijn valt weinig terug te vinden binnen de landingsbaan van Cals studieduur verkorting. Van het traditionele bukennotities zoeken onder de gespaard gebleven bomen, zogenaamd uitgedroogd door de leidse afdeling van de nederlandse studentenraad, hebben we niets gezien. Heel begrijpelijk want het vastgeroeste gedragspatroon, in de wandeling „Leids student” genoemd, is voor ieder mens met een natuurwetenschappelijk wereldbeeld i.p.v. esprit de corps alleen te verklaren uit een veeljarige en diep om zich heen grijpende vorm van inteelt binnen de sleutelstad. Daar kunnen ze hier nog weinig last van hebben want

delingen van grondraad, studentenverenigingen en NSR, een een halve pagina met achtergrondartikelen van de grondraad, een halve pagina voor filmiga e.d. en vier pagina's onder volledige verantwoordelijkheid van de redakteur.

De grondraad gaat telkens voor één jaar een kontrakt met het stichtingsbestuur aan. Dit is voor het komende academisch jaar reeds geschied.

De faculteitsmededelingen zullen voortaan verschijnen in het mededelingenblad Sol Iustitia.

De redactie.

volgens de oud-preses van de ned. studentenraad, dhr. van Maanen, ook een Leenaar dachten we ontbrak het aan Drienerloos om het experiment in het bos - haha applaus - mee te beginnen.

Dat werd allemaal een paar maanden geleden verteld toen er in Drienerloo als ontvangstcentrum alleen nog maar een enorme atoomreactor stond waarin het dan ook bloedheer was. Er werd weinig geschonken maar iedereen kon zijn ogen uitkijken naar al dat moois. Inmiddels zijn we er aan gewend geraakt dat in Drienerloo alles mooier en duurder is. Dat geldt ook voor de vele sekretaresses die hier rondlopen en op charmante wijze nog eens accentueren dat er hier een vrouwelijk vacuüm bestaat dat waarschijnlijk langs niet universitaire lijnen snel gevuld zal zijn. Er zijn hier ook drie meisjesstudenten gearriveerd maar die vallen niet op. Ik neem maar aan dat ze ook aardig zijn om te zien.

De NSR heeft een aantal ouderejaars uit verschillende steden naar Drienerloo gestuurd om daar arriverende nieuwelingen in studentkoze banen te leiden. Het valt allemaal wel mee. Vanuit het universiteitsgebouw gezien liggen ze in schilderachtige groepjes op de uitgebreide grasmatten de campusgedachte te verwezenlijken. Verder is er iets gegraven - ook de meisjes

Next saturday we shall start for our foreign readers a column in english about what is going on at the university of Utrecht.

The editor-in-chief.

zijn hierbij ingeschakeld - en heeft het eigen initiatief inmiddels een aanlegsteiger, een gong (misschien voor luchtalarm?) goalpalen en stoelen voor de mensa opgeleverd. Ook mag ik niet onvermeld laten, dat dank zij het goede voorbeeld van de coaches van de NSR de indoctrinatie met zinloze universitaire tradities in zoverre wortel heeft geschoten dat de TH-studenten voortaan ook zullen opstaan als hun hoogleraar de collegezaal betreedt. (Maakt veel herrie die niet nodig is, stuit veel hoogleraren tegen de borst, maar die durven niets te zeggen omdat van ze verwacht wordt dat ze de universitaire waardigheid hooghouden, en betekent eigenlijk niks.)

Uit gesprekken met studenten is gebleken dat ze juist naar Drienerloo zijn gekomen omdat daar het kamerprobleem is opgelost. Hoe snel de studentenhand gevuld is blijkt uit het feit dat men met een redelijke kamer en een goede hap eten al heel blij is. Daarmee is dan de essentie v.h. plan van min. Cals (een campus en de hele filosofie die daar achterstaat) snel teruggebracht tot de proporties die in het gezichtsveld van de aankomende student

(Vervolg op pag. 2)

Vivat Academica?

Een flopwerkje

De Unie van katholieke studentenverenigingen (uksv) heeft kritiek op het boekje „Na het eindexamen... studeren?” Terecht mekt ze op dat de abiturienten daarin geen representatief beeld van het universitaire leven wordt gegeven. Vooral de verenigingen komen er altijd maar bekaaid af. En daarom heeft de unie zich een korte spanne tijds bezonnen en is op de ongelukzalige gedachte gekomen een voorlichtingsgids voor uitsluitend katholieke eindexamenkandidaten in elkaar te flansen. Het resultaat is nog beroerder dan het idee. Met holle pathetiek tracht men de katholieke studentenvereniging te verkopen. De idioot, die Wageningen heeft beschreven - „progressief” noemt hij zichzelf - moet onmiddellijk verzoen worden, om in zijn eigen jargon te spreken.

In de inleiding laat eindredakteur Van Bueren „men” zich afvragen of een vereniging met het predikaat „katholiek” nog wel redenen van bestaan heeft en stelt even verder: „Wij (pluralis majestatis?) willen ons niet aan de discussie wagen”. Dat is dan verrekt jammer. Want dat is de eerste reden waarom ik al tegen het idee van dat boekje ben. Gelukkig is hij nog niet zo beperkt, dat hij het werkje geen „beperkte uitgave” vindt. Met een mooie

draai - de man moet pastoor worden - legt hij dan uit: „het doel is een stimulans te zijn voor een algemene gids, die de gelaakte overheidsgave zal kunnen vervangen”. Het doel is slechts in zoverre geholpen, dat ik nu alans weet dat er ook voor deze mogelijkheid van voorlichting gewaakt moet worden.

Vertekend beeld

Ook Van Bueren moet ik weer op de blunder betrappen een idee van de SVB te karikaturiseren. Ik vraag me af of dat nu altijd maar uit onwetendheid voortkomt. Van de samenstelling van een voorlichtingsgids - zelfs al is die alleen voor intern katholiek gebruik - mag ik dit niet veronderstellen. Het is in dit geval waarschijnlijk dus gemene trukage.

Hij citeert de een of andere SVBer: „Er zijn dan ook geen specifieke studentenproblemen, er zijn algemeen maatschappelijke problemen, die ook voor de student - als lid van de maatschappij - voelbaar zijn”. En hij vervolgt dan zelf: „Wij menen, dat de student binnen de maatschappij niet zonder meer een lid is. De student heeft wel degelijk een eigen plaats. En eveneens bestaat er nog een moeilijk te omschrijven, maar wel duidelijk aanwezig aparte studentenwereld met

(Vervolg op pag. 2)

Zeer serieuze plagerijtjes

Het studentenblad Trophonios, 1964-1970

Een eigen weekblad, met bijna elke Utrechtse student als lezer. Meestal kwamen de redacteurs van Trophonios via een kennis of vriend bij het blad terecht, en daarna konden ze schrijven voor een publiek van 11.000 mensen. Dat lijkt een ernstige zaak, maar de Trovo's namen zichzelf en hun publiek lang niet altijd serieus. Een reconstructie van de opkomst en ondergang van het studentenblad Trophonios.

Jon Verriet

Student geschiedenis aan de Universiteit Utrecht

Voordat *Trophonios* werd opgericht, had de Utrechtse universiteit al een officieel tijdschrift: *Sol Iustitiae*. Reg ten Zijthoff studeerde Nederlands en wilde graag schrijven voor een studentenblad: 'de *Sol* werd bijna volledig met studenten-geld betaald. Maar bij dat blad zeiden de hoogleraren hoe het moest, en de studenten deden het werk. Iedereen had daar genoeg van'. Redacteurs van *Sol Iustitiae* werden bovendien geremd in hun uitlatingen: het universiteitsbestuur tikte hen na een gewaagd stukje geregeld op de vingers. Hans Oosthoek, voormalig hoofdredacteur bij de *Sol*, richtte *Trophonios* op, en zocht een gevarieerde groep studenten bij elkaar. Hij bedacht ook de naam: *Trophonios* was een orakel uit het oude Griekenland, dat zijn bezoekers tot waanzin dreef. De Utrechtse Studenten Faculteiten (USF), waar bijna elke student lid van was, besloot een collectief abonnement op dit nieuwe blad te nemen. *Sol Iustitiae* bleef bestaan, maar voortaan zou een publiek van 11.000 studenten ook het nieuwe *Trophonios* in de brievenbus krijgen (zie kader op p. 61).

De politieke kant

Wat moest er eigenlijk precies in het krantje staan? Wouter Koning studeerde wiskunde en was door Oosthoek bij het blad gehaald. Hij was redacteur sinds het allereerste nummer van *Trophonios* op 12 september 1964. Koning: 'Ik had wel journalistieke ambities. Ik had meningen, maar wilde ook provoceren, en berichten over de Utrechtse studentenwereld. Dat is denk ik redelijk gelukt.' Het eerste nummer van *Trophonios* behandelde de nadelen van een 'numerus fixus'. Verder stond er een artikel over W.F. Hermans in, een gedichtje en een stuk in gebrekkig Engels voor buitenlandse studenten.

Het tweede nummer was direct provocerend. Rector magnificus Hans Freudenthal werd na zijn afscheid aangevallen op een toon die het blad vaak in de problemen zou brengen (de kop: 'Nou, bedankt.'). De strekking van het artikel kwam erop neer dat hij tijdens zijn termijn weinig had bereikt. In het derde nummer maakte Koning zijn ambities duidelijk met een gewaagd stuk over het recht op abortus. Vele boze brieven volgden, en de redactie koos ervoor om

Brief aan Trophonios

'Het walgelijk, ziekelijk cynisme [...] hangt mij dusdanig de keel uit, dat ik U vriendelijk, maar zeer nadrukkelijk verzoek om mij *Trophonios* niet meer te willen toesturen [...] Ik meen dat de genoemde stijl slechts het epitheton 'pooierachtig' verdient en dus de student onwaardig is.'

jaargang 1, nr. 5

deze af te drukken. Vooral in de beginjaren zouden er heel wat woedende brieven in het blad te lezen zijn. De briefschrijvers wezen de redacteurs vaak op bepaalde fatsoensnormen (zie kader). De provocerende inhoud maakte *Trophonios* al snel tot een berucht blad. Maarten van Rossem studeerde gedurende de Trophoniosjaren geschiedenis in Utrecht en schreef heel af en toe een stuk voor het krantje. Hij herinnert zich hoe populair het was: 'Er was wel een soort "grote Trophoniostijd". Het werd volgens mij goed gelezen, ook vanwege de

Brief aan Trophonios

'Je moet toch maar lef hebben om 6 gulden te vragen voor dit schijtblaadje. Want dat is de enige en juiste kwalificatie voor die "krant" van jullie. EEN SCHIJTBLAADJE.'

jaargang 2, nr. 4

vele relletjes. Dat was soms wel een beetje infantiel, hoor. Maar dat waren de jaren zestig: studenten probeerden zich te distanceren van dat intens benauwde klimaat uit de jaren vijftig. Daarvan was *Trophonios* een heel klein onderdeel.'

De literaire kant

De ambities op het gebied van opmaak waren minder groot dan op het inhoudelijke vlak. *Trophonios* zou gedurende zijn zesjarige bestaan altijd dezelfde lay-out behouden: langwerpige kolommen naast elkaar, met hier en daar een gedicht, strip of foto. Het blad werd vanaf het begin op acht bladzijden A3-formaat gedrukt. René van de Kraats studeerde Nederlands en later Algemene Literatuurwetenschap, en maakte als redacteur bijna de gehele Trophoniostijd mee: 'De opmaak was natuurlijk amateuristisch werk, maar wij wisten dan ook nauwelijks iets van vormgeven. Van de drukker kregen we bijvoorbeeld de tip dat er verschillende lettertypen bestonden.' Bovendien bleek het vol krijgen van het blad veel tijd te kosten, waardoor zaken als opmaak erbij inschoten. Door deze tijdsdruk kwam de redactie ook niet altijd toe aan journalistieke gebruiken als 'hoor en wederhoor'. Maar misschien speelde hierbij niet alleen tijdsdruk een rol. Van de Kraats: 'Wij waren totaal niet journalistiek geschoold. Ik wist van het bestaan van die gebruiken, maar vond dat niet van toepassing op ons blad (lacht). Dat was burgerlijke journalistiek, pseudo-objectiviteit!'

Koning schreef graag provocerende stukjes over (studenten)politiek. Deze stukken stonden in *Trophonios* direct naast artikelen met een heel andere inhoud. Zo waren er de lange columns van psychologiestudent Hans Fritze. Hij schreef vaak over zijn eigen leven. Van Rossem: 'De fameuze Fritze vond in brede kring respons. Ik kende hem alleen vanuit de verte, maar hij kreeg op een gegeven moment de proporties van een mythische figuur.' De reden voor Fritzes beroemdheid waren zijn controver-



V.l.n.r. Hans Oosthoek, Wouter Koning, Reg ten Zijthoff, René van de Kraats (als begeleider op een schoolkamp) en Hans Fritze

□ TROPHONIOS, COLLECTIE UNIVERSITEITSMUSEUM UTRECHT

Waarom zijn Nederlandse studenten zo konservatief?



foto carla wolff

**SVB-fraktleider
Maarten van Rossem**

Advertentie van de Studenten Vakbeweging in Trophonios met Maarten van Rossem

□ TROPHONIOS, COLLECTIE UNIVERSITEITSMUSEUM UTRECHT



siële onderwerpen. Zo had hij een lange reeks columns over zijn affaire met een getrouwde vrouw. Een fragment:

‘Nog ben ik in staat de naaikunde (welke zou ik bedoelen... Het gilt) van haar liefdevol te waarderen, haar in de billen te knijpen, me op te richten als een in stijfheid toenemende penis (ze kirt: “o lief, je hebt een stijve”), ga weer zitten, voel dat het Grote Gebeuren nadert terwijl Miles Davis l’Assasinat de Carala schalt of hij moordt en brandt.’

Wanneer oud-redacteuren gevraagd wordt naar de inmiddels overleden Fritze, hebben zij hun twijfels over de authenticiteit van zijn literaire stukjes. Volgens Ten Zijthoff is het mogelijk dat er fictieve stukken tussen zaten. Van Rossem is strenger: ‘Volstrekt uit de duim gezogen’.

Fritze was niet de enige die wilde schrijven over andere zaken dan studentenpolitiek. Reg ten Zijthoff hield zich vooral bezig met culturele onderwerpen als literatuur en film. ‘Binnen de Trophoniosredactie had je al snel een tweedeling: aan de ene kant de redacteuren die minder politieke stukken wilden’, herinnert hij zich. ‘Zij wilden een literair blad met columns. Aan de andere kant was er een club van politiek geëngageerden. Daar hoorde Wouter Koning bij’. De meningen binnen de redactie botsten volgens hem niet, omdat iedereen kon doen wat hij wilde. Zo stonden Konings columns over politieke kwesties vaak naast Ten Zijthoffs grappige gedichtjes. In deze versjes maakte hij het lezerspubliek er bijvoorbeeld op attent dat een zeemeermin

Verschillende universiteitsbladen

Het eerste nummer van het weekblad *Sol Iustitiae* kwam uit op 19 januari 1949. Zowel studenten als hoogleraren werkten mee aan dit krantje met een omvang van zes tot acht pagina’s. *Sol Iustitiae* werd hoofdzakelijk door studenten gefinancierd: het geld dat zij allen voor hun lidmaatschap bij de Utrechtse Studenten Faculteiten (USF) betaalden, ging voor een deel naar het officiële universiteitsblad.

Studenten in de redactie en het bestuur van de USF raakten aan het begin van de jaren zestig gefrustreerd over de beperkte mogelijkheden bij de voorzichtige ‘Sol’. De USF zegde in april 1964 het collectieve abonnement van haar leden op. Redacteuren van *Sol Iustitiae* richtten een blad op dat onafhankelijk was van het universiteitsbestuur: *Trophonios*. Vanaf het eerste nummer van *Trophonios*, dat uitkwam op 12 september 1964, hadden de USF-leden (bijna de gehele studentenpopulatie) een collectief abonnement op dit blad. De 11.000 leden van de USF betaalden nu dus voor een groot deel mee aan het bestaan van het weekblad *Trophonios*.

Sol Iustitiae bleef bestaan, maar werd een stuk dunner en degradeerde tot een mededelingenblad. Nog steeds kregen alle studenten en hoogleraren het toegezonden, maar nu financierde de universiteit het blad. Uiteindelijk ging de *Sol* op in het nieuwe *U-blad*, waarvan op 5 september 1969 het eerste nummer uitkwam. Het werd gefinancierd door de universiteit. Dit krantje werd verstuurd naar de studenten, hoogleraren en het niet-wetenschappelijk personeel, en had dan ook een flinke oplage: 20.000. Het *U-blad* heeft, zij het natuurlijk met een heel ander en wisselend uiterlijk, bestaan tot april 2010. Het is de bedoeling dat het vanaf dan alleen nog in digitale vorm beschikbaar is.

Trophonios hield in 1970 op te bestaan. Er was weinig animo meer voor het redacteurschap en het blad was duur om te maken. De USF zegde daarom het collectieve abonnement van haar leden op. *Trophonios* maakte een doorstart onder de naam *Troof*. Dit blad werd echter lang niet alleen door studenten gefinancierd en geschreven. Ook de doelgroep van *Troof* lag voor een belangrijk deel buiten studenten-kringen. Het had dan ook geen directe binding met de Utrechtse universiteit meer.



De gewraakte foto van een op Beatrix lijkende vrouw die poseert als pin-up girl en die op de cover van het Amsterdamse studentenblad *Bikkelacht* werd aangekondigd als 'Plee Meid'. De redactie van *Bikkelacht* voegde er de tekst 'Me vel is me vel' aan toe, wat in die tijd bij de lezers nog de associatie 'Befehl ist Befehl' oproep, waarmee weer verwezen werd naar Prins Claus' vroegere lidmaatschap van Hitlerjugend en Wehrmacht.

□ UIT BIKKELACHT OLOFSPORT-MAGAZINE NR.63 (1966) | WWW.OLOFSPORT.NL/BIKKELACHT

geen anticonceptie nodig heeft. Heel serieus nam hij de gedichten niet. Ten Zijthoff: 'René van de Kraats beschouwde mij als dichter. Daar moest ik altijd vreselijk om lachen.'

De Beatrix-rel

De provocaties van *Trophonios* zorgden soms voor ruzie met het universiteitsbestuur. Deze relletjes bleven voor het

grootste deel binnen de muren van de universiteit. Toen *Trophonios* op 27 april 1966 een prent van prinses Beatrix als pin-up girl op de voorpagina liet drukken, was dat wel anders. De prent had een voorgeschiedenis: hij kwam uit het Amsterdamse studentenblad *Bikkelacht*, en drie redacteurs van dit blad waren om het afdrukken van het plaatje gearresteerd. 'Wij wilden solidair

Brief aan Trophonios

'Het blijft een verdorven blad, slecht en laag van inborst. Te vaak wordt er in geblasfemeerd, te vaak voeren de goddelozen de boventoon [...] Soms wordt het te bar, zoals in het laatste nummer. Die constructiefouten, die spelling [...].'

jaargang 2, nr. 22

zijn met de studenten van *Bikkelacht*', zegt Wouter Koning, 'het was machtsmisbruik van het Openbaar Ministerie in Amsterdam, en het werd door niemand gecontroleerd.' De drukker van *Trophonios* wilde echter niet meewerken aan de controversiële editie. De *Trovo's* weken uit naar een andere drukker. Het blad werd daarna, voordat het verspreid kon worden, onderschept door de officier van Justitie. 'Wij kregen de keuze: als justitie de editie met de prent van ons mocht vernietigen, zou de zaak geseponeerd worden', aldus Koning. Van de Kraats: 'De officier van Justitie zei: "Heren, als ik dit tot een rechtszaak laat komen, heeft u een strafblad. De kans dat u dan nog een baan krijgt is zeer klein." Ik voelde direct intern verzet: hier probeerde iemand ons te intimideren.' Na lang wikken en wegen besloot de redactie toch in te binden. Van de Kraats kijkt daar nu met spijt op terug, hij vindt dat ze de zaak hadden moeten doorzetten. De beslissing lijkt vooral door Koning te zijn gemaakt. Hij vertelt: ' "Laten we die nummers maar vernietigen", heb ik toen gezegd. Anderen waren daar heel erg boos over. Maar ik merkte dat het me teveel energie was gaan kosten: in bed oefende ik nachtenlang mijn verdedigingsrede. Ik moest verder met studeren.'

In Utrecht voerden studenten hun protest vaak iets minder ver door dan in Amsterdam. *Trophonios* verzette zich geregeld tegen autoriteiten als de overheid en het universiteitsbestuur, maar het totale aantal studenten dat zich liet horen was klein. In een advertentie die zijn studentenpartij in *Trophonios* plaatste, vroeg Maarten van Rossem zich openlijk af waarom de Utrechtse student zo 'konservatief' was. Van Rossem: 'Ik heb vrij vaak gedacht: wat ben ik ook een uilenbal dat ik in Utrecht ben gaan studeren, want het speelt zich allemaal in Amsterdam af. Maar het gematigde karakter van Utrecht paste misschien beter bij mij.' Wouter Koning herinnert zich nog een opzweepende toespraak in de binnenstad



Redacteuren (v.l.n.r.) Wim Bot, Reg ten Zijthoff en Hans Oosthoek bij het afstuderen van de laatste als klinisch psycholoog (ca. 1965).

□ PARTICULIERE COLLECTIE

Brief aan Trophonios

'Aan de onbenulligste recalcitrant te Utrecht, zich noemende Wjk (Wouter Koning, JV.). Zelden heb ik schunniger kotserij gezien dan jouw smerige, onbehoorlijke, betweterige, pedanterige, onbeschofte, stomvervelende schrijfsels. [...] Mocht je graag een pak op je donder willen hebben, want ik geloof niet dat je voor kritiek vatbaar bent, dan kunnen we jou en je trawanten hier een avond op zijn "Amsterdams" bezig houden! Barst!!'

jaargang 2, nr. 25

van Utrecht, als afsluiting van een protestmars tegen de Vietnamoorlog: 'Er werd naar een climax gewerkt, de spreker sloot af met: "...en als de regering nog langer blijft zwijgen, dan breekt de revolutie los!" In plaats van een luid gejuich, ging er een luid gelach op. Dát is Utrecht.' In Amsterdam was het studentenprotest iets luider en radicaler dan in Utrecht.

Het einde

Aan het begin van de vijfde jaargang van *Trophonios* (1968-1969) verdween de generatie van het eerste uur definitief uit het blad. Voor Wouter Koning en Reg ten Zijthoff begonnen studie en carrière meer tijd

op te eisen. René van de Kraats was iets jonger dan de andere redacteuren, en werd dat jaar hoofdredacteur. Het blad sloeg onder hem een andere richting in: 'Ik was meer bezig met de Europese politiek, en minder geïnteresseerd in Utrecht. Het blad werd veel radicaler dan onder de generatie ervoor. De toon werd serieuzer, en de inhoud kwam iets verder af te staan van wat de gemiddelde student interesseerde.' De redactie kromp sterk: er bleven uiteindelijk twee studenten over. Ten Zijthoff schreef inmiddels niet meer voor *Trophonios*: 'Het blad werd steeds politieker, en ook een beetje saai. Een studentenblad hoort voortdurend uit z'n voegen te barsten, voortdurend te provoceren, voortdurend in conflict te zijn.'

Toen de vijfde jaargang afliep, vond een reünie plaats. Fritze, Koning, Ten Zijthoff en andere redacteuren keerden voor het laatste nummer nog één keer terug. Deze reünie leek een passend einde voor het blad, maar *Trophonios* ging nog één jaar door. De redactie bestond nu uit geheel andere namen, want ook René van de Kraats was gestopt. Alle hoofdrolspelers hadden het toneel verlaten.

Op 12 juni 1970 kwam het laatste nummer van *Trophonios* uit. Niemand wilde meer voor het blad schrijven, mede omdat het door een gebrek aan spraakmakende relletjes zijn allure was kwijtgeraakt. Jarenlang had de dreiging bestaan dat de USF haar abonnement op het blad zou opzeggen, vanwege de vele provocaties, maar juist nu al deze ophef een tijd tot het verleden behoorde, was het zo ver. Het blad maakte een doorstart als *Troof*, dat nadrukkelijk niet alleen voor studenten was. *Troof* zou nog tot 1985 blijven bestaan als actieblad. De redactie was geheel nieuw en de banden met het Utrechtse studentenleven waren voor een groot deel doorgesneden. De voormalige redactieleden van *Trophonios* waren nu grotendeels afgestudeerde twintigers. Hen wachtte het maatschappelijke leven.

Bronnen

Interviews met Wouter Koning, René van de Kraats, Maarten van Rossem en Reg ten Zijthoff. Ribbens, C.R., *Universitaire journalistiek tussen onafhankelijkheid en informatievoorziening: Een geschiedenis van het U-blad* (Utrecht 2003). *Trophonios* jaargang 1 tot en met 6. Aanwezig in het Universiteitsmuseum Utrecht.

‘Wegens vakantie gesloten’

Bijna veertig jaar was Sarasani een begrip.

*Naast Domtoren, Gerrit Rietveld en Dick Bruna,
wereldberoemd in het buitenland. Onbekend bij
veel Utrechters, tenzij ze wel van een joint hielden.
De geschiedenis van een bijzonder instituut en zijn
kleurrijke eigenaar, die tragisch aan zijn eind kwam.*



Interieur Sarasani, 2004.

□ FOTO ONNO NUGTEREN

Als een ervaren blower in de buurt van Sarasani kwam en de eerste hasjwalm zich tussen zijn neusharen nestelde, moet zijn hart sneller tekeer zijn gegaan. Nog even en hij kon de werkelder weer zien ronddraaien op het ritme van een oud rocknummer. Loom zou hij zijn ogen opslaan, zijn rechterhand naar zijn mond bewegen en een trek nemen van het beste spul dat er in Utrecht te krijgen viel. Hij zou kijken hoe de as bij iedere hijs een stukje van zijn joint opvrat. Voor zijn vingers ook aan het vuur ten prooi raakten, moest hij opstaan en het laatste stompje uitdrukken in de asbak, op het muurtje van het bassin. Boven het wateroppervlak kon hij misschien twee grijze ogen zien verschijnen, en een grote bek met scherpe tanden. Geen *bad trip* dit keer. In deze coffeeshop hoorden krokodillen bij het personeel. En dat is pas één van de curiosa die Sarasani tot zo'n magnifieke tent maakten.

**Carolien Hennekam, Marloes van der Hoorn
en Malou van Zwieten***

Studenten Nederlandse Taal en Cultuur en

**geschiedenis aan de Universiteit Utrecht*

Achter het hangslot

Geen enkele Utrechtse coffeeshop wint het van die ene, die vanaf de jaren 70 tot ruwweg drie jaar geleden zó spraakmakend was, dat er fanclubs voor zijn opgericht en tranen om zijn geplengd. Wie ooit de Oudegracht af fietste van het noorden naar het zuiden, vond bij de kruising met de Geertestraat, vlakbij café de Morgenster, een witte trap naar beneden. In gotische letters stond daar *Sarasani sinds 1968* op twee grote deuren geschreven. In de tunnelachtige ruimte erachter moesten ogen wennen aan het schemerdonker. Blacklightlampen gaven het gekleurde interieur een spookachtige gloed. En achterin werden in de latere jaren op een videoscherm rock en reggae-optredens vertoond. Het zijn nu herinneringen, opgeborgen achter de deuren die tegenwoordig potdicht worden gehouden door een zwaar hangslot. Sarasani is sinds 2007 gesloten. Wie nu toevallig langsloopt, vraagt zich wellicht af wat voor meeslepende geschiedenissen de werkelder allemaal verbergt. Het zijn er talloze. En welk verhaal je ook ontdekt, om oprichter Holly Hasenbos kun je niet heen. Sarasani is zijn levenswerk, en hij is er onlosmakelijk mee verbonden.

Hier waakt kaaiman

Sarasani opende zijn deuren in 1968. Dat is eerder dan de *Mellow Yellow* in Amsterdam, die zich de eerste coffeeshop van Nederland noemt, maar pas in 1972 opende. Sarasani's recht op de titel is omstreden, omdat de shop in de eerste jaren na de opening nogal eens tussentijds gesloten was. Dat had te maken met het feit dat softdrugs verkopen nog niet zomaar mocht en eigenaar Holly Hasenbos regelmatig een gevangenisstraf van een aantal maanden moest uitzitten als er weer eens iets illegaals in de kelder was gevonden. Misschien dacht Holly in de cel wel na over manieren om zijn hasjvoorraad te verbergen. Later bleek in ieder geval dat de politie tijdens invallen niet onder zijn kaaimannen Sara en Sani durfde te zoeken. Holly had speciaal voor deze reptielen een waterbassin in zijn kelder gebouwd en verstopte niet zelden een lading cannabis op de bodem. De politie vermoedde wel wat, maar de krokodillen waren vaak happiger op hen dan de agenten op de hasjvoorraad. Sara en Sani hebben waarschijnlijk een aardige hoeveelheid processen-verbaal voorkomen.



Ingang Sarasani, Oudegracht aan de werf 327 in 1975.

□ FOTODIENST GAU | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Rockend roken

Niet alleen spannende verhalen over de loslopende waakreptielen lokten mensen naar de kelder. Er viel meer te beleven in Sarasani. Holly Hasenbos was een organisatietalent. Regelmatig kon je in de kelder niet alleen je blowtje roken,

maar ook meerrocken met bands als *Ekseption*, *Cuby and the Blizzards* en *the Golden Earring*. Deze laatste act trok zoveel bezoekers dat de ruimte te klein was en het concert in Tivoli aan de Oudegracht gehouden werd. 'De zes popconcerten die ik in Utrecht heb georganiseerd, hebben me alleen maar geld gekost' vertelt Holly in een interview voor het *Utrechts Nieuwsblad* van november 1975. 'Financieel ging ik helemaal de mist in omdat de gemeente niets wilde bijleggen.' Verdienen deed hij er, naar eigen zeggen, dus niet mee. Als hij de concerten in naam van een stichting had georganiseerd, zou hij misschien subsidie van de gemeente hebben ontvangen. 'Daar heb ik gewoon niet aan gedacht, weet je. Ik vond het leuk, die concerten, het gaf me een kick.'

Goed spul

Ervaren blowers wisten de goed gevulde hasj- en wietkaart van Sarasani absoluut te waarderen. Je kon er, naast de bekende soorten, bijvoorbeeld zwarte hasj uit Nepal en India krijgen, en soorten als Maroc, Afghaan en Libanon. 'Goede hasj is relatief duur. Als ik echt speciale soorten koop, praat je over meer dan tienduizend gulden per kilo,' vertelt Ton Hol, een latere eigenaar, in een interview. Ook Holly gaf er de voorkeur aan kwalitatief uitstekend spul te verkopen, in plaats van 'goedkope shit'. Via welke contacten hij daaraan kwam, hield hij vanwege de autoriteiten goed geheim, maar veel van zijn bijzondere producten kwamen waarschijnlijk uit het buitenland. Hij verkocht ze niet om de kassa snel te vullen: met de meer gangbare Nederwietsoorten viel veel meer te verdienen. De geldwolf had in Holly duidelijk geen kompaan. Daar heeft menig arme sloeber profijt van gehad. Niet alleen omdat Sarasani altijd gratis kopjes koffie schonk. Een verlangende blik van een klant met te weinig centen was voor Holly vaak genoeg om zijn omzet te vergeten. Na een verlossend 'neem maar mee, man' kon de stumper dan toch zijn geluksmomentje gaan beleven. Voor een prikkie!

Op vakantie

Zachtaardig of niet, de politie klopte met grote regelmaat aan de deur van de werfkelder. Zijn minder zachtaardige reptielen, die de deur naar buiten hadden ontdekt, deden de buurt af en toe opschrikken. Het was dan de taak aan rechercheurs van de afdeling Bijzondere Wetten om de

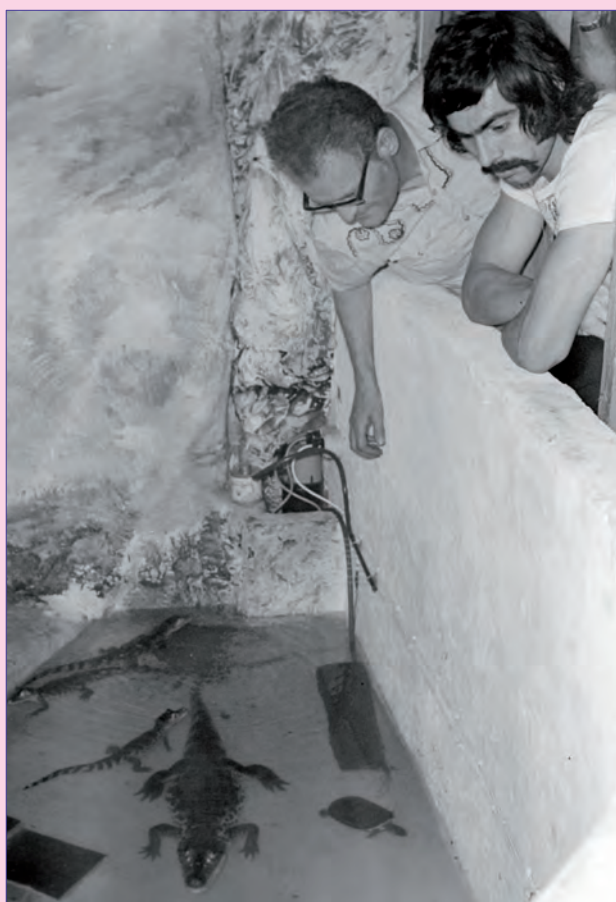
Holly Hasenbos

Holly Hasenbos kwam op 15 oktober 1947 in Rotterdam ter wereld. Zijn moeder, Dirkje Pels, was prostituee en stond haar kind, dat per ongeluk verwekt was door een klant, af aan het echtpaar Hasenbos, dat in Utrecht woonde. Het kindje heette toen nog Leonardus Josef Wilhelmus. Toen Leo 30 jaar was, besloot hij zich 'Holly' te noemen, naar zijn idool Johnny Hallyday. Hij was zo'n groot fan van deze Franse zanger en acteur, dat hij eens naar Parijs reed om hem in het echt te ontmoeten. Met succes. Hij heeft zijn idool zelfs zover gekregen met hem te dineren. Holly is tweemaal getrouwd geweest. Eerst met Ina Tijsseling, en daarna met Tonny Kerstholt. Met Tonny heeft hij een kind gekregen, Damien Hasenbos. Damien heeft tegenwoordig zelf kinderen en werkt vooral in Amsterdam als DJ. Hij heeft in 2007 tevergeefs gestreden om het levenswerk van zijn vader te redden.



Ton Hol, opvolger van Hasenbos, met op de achtergrond zijn vrouw Fanny en kleinkind Jayla voor de ingang van Sarasani bij het 35-jarig bestaan in 2003.

□ FOTO KOEN SUYK | ANP



Het nieuwe kaaimannenbassin, ingewijd op 1 september 1970. Holly Hasenbos (rechts) en zijn vader kijken toe. Het UN kopte 'Krokodillen vermaken zich best in dans-kelder'.

□ FOTO L.H. HOFLAND | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

beesten weer naar hun rechtmatige eigenaar af te voeren. En het waren niet alleen de huisdieren die voor overlast zorgden. Een uit de hand gelopen ruzie tussen Holly en zijn huisbaas zorgde in januari 1974 op de Predikherenstraat voor veel kabaal. De onenigheid was ontstaan nadat Holly had geklaagd over de hoge huurprijs. Toen hij met zijn vriendin Tonny zijn spullen aan het pakken was, werd hij op grove wijze gestoord. 'Ze kwamen met z'n tienden de trap op en begonnen met messen te gooien,' aldus Holly in een interview met het *Utrechts Nieuwsblad*. Tonny: 'Maar gelukkig had jij een bijl en hakte je er één zijn vinger af'. Holly: 'Gelukkig wel, want als ze boven waren gekomen hadden ze me koud gemaakt.' De politie maakte een einde aan de vechtpartij en de fysieke schade bleef verder beperkt. Maar Holly heeft zich na het incident niet meer veilig gevoeld. Om zich tegen de huisbaas en zijn vriendjes te beschermen, schafte hij een pistool aan. Nog geen maand later werd dit echter ontdekt door de politie, die het wapen in beslag nam. Voor straf werd ook de vergunning voor sterke drank ingetrokken, en Holly mocht weer een tijdje achter de tralies. Sarasani-kanten vonden op de gesloten deur van Sarasani traditiegetrouw het bordje 'wegens vakantie zijn we weer eens gesloten. U weet wel waar ik verblijf'.

'Een crimineel figuur'

Hij had geen vakantiebestemming in het zonnige Zuiden bezocht, dat verraadde Holly's bleke gezicht wel toen hij het pand aan de Oudegracht weer opende. Hij wilde de



Buitenlandse bezoeker mei 2007, enkele maanden voor de definitieve sluiting.

□ FOTO SCANAVACCA 1986

tent weer legaal op de rails brengen en in november 1975 leverde hij bij toenmalig burgemeester Vonhoff een petitie in om zijn alcoholvergunning terug te krijgen. Daar kreeg hij geen nette behandeling. In zijn eigen herinnering werd hij zelfs een 'crimineel figuur' genoemd. In ieder geval weigerde de gemeente hem te helpen: teleurgesteld droop hij af. Het zou geen mooie dag voor hem worden. De rechercheurs die een paar uur later een inval deden bij Sarasani en daar alle sterke drank en gokautomaten in beslag namen, beweerden dat de inval niets te maken had gehad met het eerdere optreden van Holly bij het stadhuis. Vriendin Tonny, die er later met het *Utrechts Nieuwsblad* over sprak, wist wel beter. 'Er gebeurde overal van alles dat niet mocht. Die middeleeuwse panden aan de overkant werden zonder vergunning afgebroken, en niemand stak er een vinger naar uit. Maar bij jou kwamen ze iedere vrijdag en zaterdag kijken of je wat verkeerd deed.'

Ben niet thuis-dealer

De autoriteiten en Sarasani lagen niet altijd met elkaar in de clinch. Ambtenaren die warmere gevoelens hadden voor Holly en zijn knusse werfkelder, probeerden de relatie te verbeteren en zetten zich in voor een probleemloos voortbestaan voor Sarasani. De gemeente bood hem bijvoorbeeld aan een door de overheid gecontroleerde, legale 'huisdealer' te worden. Met één legaal verkooppunt in de hele stad hoefde de politie geen ogen in de rug te hebben, en de autoriteiten meenden dat deze strategie de handel in harddrugs, die veel vaker gepaard ging met geweld en criminaliteit, tegen zou gaan. Voor Holly zou de regeling betekenen dat hij als legale dealer de problemen met politie en justitie tot het verleden zou kunnen rekenen. Hij reageerde aanvankelijk positief: 'De hasj wordt zo uit het illegale verslavende hoekje gehaald. De mensen moeten af van hun vooroordelen. Het werkt precies hetzelfde als alcohol. Of koffie.' Toch schudde Holly, toen puntje bij paaltje kwam, het aanbod van zich af. Hij werd nooit officieel huisdealer. Een ambtenaar zei over hem: 'Hij wilde de vrije jongen blijven. Hij wilde de macht niet kwijt.' Over de reden dat Holly geen gebruik maakte van de mogelijkheden die hem geboden werden, kunnen we enkel speculeren. Misschien was hij in het verleden te vaak teleurgesteld en zag hij achter ieder aardig gezicht een gevaar. Misschien was hij bang dat hij met een titel als 'huisdealer' zijn zonderlinge imago kwijtraakte. 'Ze willen me aan banden leggen. Ze willen dat ik in het gareel loop. Maar ik ben een avonturier. Ik hou van het bizarre.'

Sarasani verliest schepper

In de georganiseerde en aan regels gebonden maatschappij was voor het bizarre helaas geen plek. De autoriteiten waren bang voor Holly en bleven hem bestoken met invallen en controles. Holly begon op zijn beurt bang te worden voor hen. Misschien was het aanhoudende gevoel van onveiligheid de reden dat Holly, na zich jarenlang verre te hebben gehouden van harddrugs, cocaïne begon te gebruiken. Het ging in ieder geval niet goed met hem, en hij raakte verslaafd. Tonny sprak er later over in een interview: 'Ik heb er alles aan gedaan om hem ervan af te halen. We zijn bij verschillende psychiaters geweest. Maar Holly wilde niet geholpen worden. Misschien wilde hij wel niet meer leven, hij was omgeslagen in een gevoelloos mens.'

Van bestrijding tot gedoogbeleid

In 1970 werd er nog geen onderscheid gemaakt tussen softdrugs en harddrugs. Alle drugs werden bestreden en op het gebruik ervan stond een lange gevangenisstraf. De overheden merkten echter dat het gebruik van cannabis toenam.

Er ontstond een discussie omtrent het drugsbeleid, waarin sommigen, zoals Holly Hasenbos, pleitten voor een legalisatie van softdrugs. Dat zou de softdrugshandel controleerbaar maken en tegelijkertijd het gebruik van harddrugs tegengaan. Vanaf 1976 kwam er in ons land een officieel onderscheid tussen softdrugs- en harddrugsbeleid. Softdrugsgebruik werd nu niet meer bestraft. Het verkopen ervan echter nog wel: dat leidde tot veel zwarte handel.

Tegenwoordig worden coffeeshops wel gedoogd, maar gelden er strenge regels. Er mag cannabis verkocht worden, maar niet meer dan 5 gram per persoon. Er mag hooguit 500 gram tegelijk in de shop liggen, maar uitbaters mogen tussentijds aanvullen. Dat suggereert dat handelaars ergens anders een grote voorraad moeten hebben liggen, ook al mag dat officieel niet. Verder is het verbouwen van hennepplanten nog steeds verboden: exploitanten vertellen dan ook niet graag waar zij hun koopwaar vandaan halen. Bij het invullen van de belastingformulieren, waarop dit soort informatie moet worden ingevuld, staat dan ook vaak een aanduiding als 'Sneeuw witje' of 'Groen Gras'. De belastingdienst heeft hier geen problemen mee: als er maar netjes betaald wordt.

Op 17 juli 1984 werd de oprichter van Sarasani staande gehouden door de politie. Het was de agenten opgevalen dat het remlicht van Holly's auto kapot was, zo luidde de verklaring in de krant van de volgende dag. Holly reageerde niet op de wijzende en gebarende agenten. Eén van de twee naderde toen de auto en klopte op het raam, maar schrok terug toen Holly plotseling begon te schieten. Om te voorkomen dat er doden zouden vallen, schoot de achtergebleven agent terug. Hij raakte Holly Hasenbos in het hoofd. Sarasani's schepper overleed ter plekke.

Utrecht verliest Sarasani

Na Holly's dood zette neef Ton Hol met zijn vrouw Fanny Venier Sarasani voort. Volgens Ton was het er de laatste tien jaar betrekkelijk rustig geweest. Buurtbewoners klaagden soms over overlast: parkerende auto's die het verkeer ophiielden, of luidruchtige gebruikers op straat. Maar het gedoogbeleid en de verdraagzame houding tegenover softdrugs hadden coffeeshops een min of meer legale status opgeleverd. Het leverde Nederland internationale bekendheid, en de shops internationale clientèle op. De tolerantie waar Holly voor had gevochten, leek eindelijk bereikt. Maar recentelijk hebben de Nederlandse autoriteiten er genoeg van. Het in Europa zo uniek en zowel gewaardeerd als gewraakt gedoogbeleid is de overheid weer een doorn in het oog. In het beleid omtrent coffeeshops imiteert Neder-

land vaker de buurlanden, waar softdrugs veel strenger wordt aangepakt. Een straatdeal in augustus van 2007 was voor Annie Brouwer, toenmalig burgemeester van Utrecht, dan ook genoeg om Sarasani voorgoed te sluiten. Het contact voor de deal zou volgens de politie namelijk in de werfkelder zijn gesloten. Na een inval werd er zo'n 40 kilo softdrugs gevonden in de woning van Fanny. De grote hoeveelheid was voor de politie genoeg om te bewijzen dat de uitbaters van Sarasani vaker via grote straatdeals drugs verkochten. Oudste coffeeshop ter wereld of niet, Sarasani moest dicht. Het argument van de advocaat dat iedere coffeeshop een voorraad nodig heeft, gesteund door uitgebreide protesten via het internet, haalden niets uit. Sarasani was gesloten, en dit keer niet wegens 'vakantie'.

Utrecht anno 2010. Een buitenlander, plattegrond in de hand, houdt voorbijgangers aan en vraagt naar coffeeshop Sarasani. Mensen schudden 'nee' en wijzen naar *Andersom*, een stukje verderop. Een alternatieveling vangt een flard van het gesprek op en moet de toerist met spijt een illusie armer maken. 'Sarasani is closed', vertelt hij hem. Net zoals de 25 andere Utrechtse coffeeshops waarvan de deuren zijn dichtgegooid. En de autoriteiten doen hun uiterste best er geen nieuwe voor terug te krijgen. Zoals Sarasani pionierde in wat later een breed geaccepteerd verschijnsel zou worden, zo liep de sluiting van datzelfde Sarasani vooruit op de huidige harde aanpak. Het Nederlands gedoogbeleid lost zo op in grijze as. Als een gretig geïnhaleerde joint in een Utrechtse werfkelder. Als een vervagende herinnering aan een markante Utrechter.

Bronnen

- Bergman, Derrick, 'Sarasani de oudste koffieshop ter wereld', in: *Rails*, maart 2000.
- Grimbergen, C., 'Holly Hasenbos (1947-1984) exploitant werfkelder Sarasani', in: J. Aalbers e.a. (red), *Utrechtse biografieën 3. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Utrechtse* (Amsterdam/Utrecht, 1996) 77-81.
- Scheers, Rob van, *De kleine parade: een verborgen geschiedenis van Utrecht* (Amsterdam 2008).
- Utrechts Nieuwsblad* 1969-1985.

KAFEE ATER KIKKER



Bezoekers in Kafee Tejater Kikker, 1979.

□ COLLECTIE PIETER VAN DER ZOUWEN

In januari 1972 werd *Theater Kikker*, tot februari 1985 geschreven als *Tejater Kikker*, opgericht door het Utrechtsch Studenten Corps (USC). Door onder andere Kikker en discotheek Woolloomooloo wilde het USC meer niet-leden bij de vereniging betrekken. Maar het theater had ook een ander doel, in 1973 in de Almanak van het USC als volgt verwoord: 'het is een centrum waar niet alleen belangstelling wordt gekweekt voor alle soorten tejater, zoals muziek, politiek, toneel, dans en kabaret, maar waar mensen in de gelegenheid worden gesteld zelf actief in al deze tejatervormen mee te doen; bv. in cursussen en produksies, maar ook voor artiesten die op weg zijn naar het grote podium.'

Op 24 januari 1972 zag Theater Kikker

het levenslicht. Het theater begon kleinschalig als een initiatief van het Utrechtsch Studenten Corps. Nu, bijna 40 jaar later, is het een professioneel en gevestigd theater. Waarom werd het theater opgericht en hoe verliep de groei van studenteninitiatief naar professioneel theater?

Naast de hoofdingang van het USC-sociëteitsgebouw aan het Janskerkhof lag de entree van de Woolloomooloo. Via een wenteltrap in die discotheek kon je het theater bereiken op de eerste etage van het corpsgebouw. Het theater bestond uit drie ruimtes: een zaal, een bar en een kleedkamer. Een verdieping hoger waren er nog twee kantoorruimtes (zie situatieschets). Ook de bar had een belangrijke functie: 'deze bar fungeert zowel als 'foyer' van het tejater in het algemeen en als sosjaal ontmoetingssentrum voor velen in het bijzonder'. De bar was dan ook zeven avonden per week geopend. Theater Kikker ontleent zijn naam aan de vroegere functie van de zaal. De ruimte werd toen gebruikt voor ontgroeningen, en dan met name voor het onderdeel 'kikkeren', een soort hurkend rondspringen.

Kikker wordt groot

De medewerkers van Theater Kikker waren in het begin uitsluitend vrijwilligers, vooral studenten. Omdat studies langer duurden dan nu en studiefinanciering royaler en langer werd verstrekt, konden zij makkelijk tijd vrijmaken om vrijwilligerswerk te doen dat ze leuk vonden. Hoewel de *Academie voor Expressie door Woord en Gebaar* ook aan het Janskerkhof gevestigd was, waren er maar weinig studenten van daar actief in Kikker. De Academie had bovendien zijn eigen theaterzaal. De studenten die wel in Kikker werkten, kwamen voornamelijk van studies die niets met theater of horeca te maken hadden.

De gemeente steunde het theater door elk jaar een achteraf vast-

gestelde subsidie te verlenen. Met dat geld werden op 1 september 1972 drie betaalde krachten aangenomen, een fulltime algemeen coördinator, een parttime administrateur en een schoonmaakster. Alle andere functies werden ingevuld door ongeveer 60 vrijwilligers.

Behalve het stichtings- en een dagelijks bestuur kende Kikker drie 'afdelingen': programma, organisatie en cursussen. De coördinatoren van de drie afdelingen vormden met de secretaris en de penningmeester het dagelijks bestuur. De programmaafdeling was weer opgedeeld in acht secties (zoals toneel, folk, film en kindervoorstellingen), de organisatieafdeling had vrijwilligers voor zaken als administratie, propaganda, horeca en techniek. De cursussen omvatten toneelcursussen en eigen producties, jongeren- en huisvrouwencursussen. Per sectie bepaalden de vrijwilligers in onderling overleg de programmering. Er was geen sectiehoofd en alle beslissingen werden op democratische wijze genomen.

Het grootste deel van het aanbod van Theater Kikker bestond uit semiprofessioneel theater van mensen die voorstellingen maakten met behoud van uitkering. In het eerste theaterseizoen ging het om 50 toneelvoorstellingen, 47 muziekvoorstellingen, 15 filmvoorstellingen, 15 informatieavonden en twee semesters met ieder minimaal 15 cursussen.

Theater Kikker had geen commerciële doelstelling en die staat volgens de huidige directeur, Harm Lambers, nog steeds niet voorop: 'Kikker heeft vanaf de start gekozen om datgene te pro-

Van kikker tot prins

Ontstaan en ontwikkeling van Theater Kikker

grammeren dat gezien moet worden, dat het waard is om te bekijken en niet datgene waarvan we denken dat het het meeste publiek zal trekken'.

Theater Kikker was in het begin onbekend en moeilijk te vinden. Door veel affiches te verspreiden, vooral op plaatsen waar veel studenten kwamen, bereikte het theater toch een zekere populariteit. De zaal die plaats bood aan maximaal 100 bezoekers

was iedere avond voor minimaal 70 procent gevuld. De bezoekers moesten wel op de grond zitten, er waren geen stoelen.

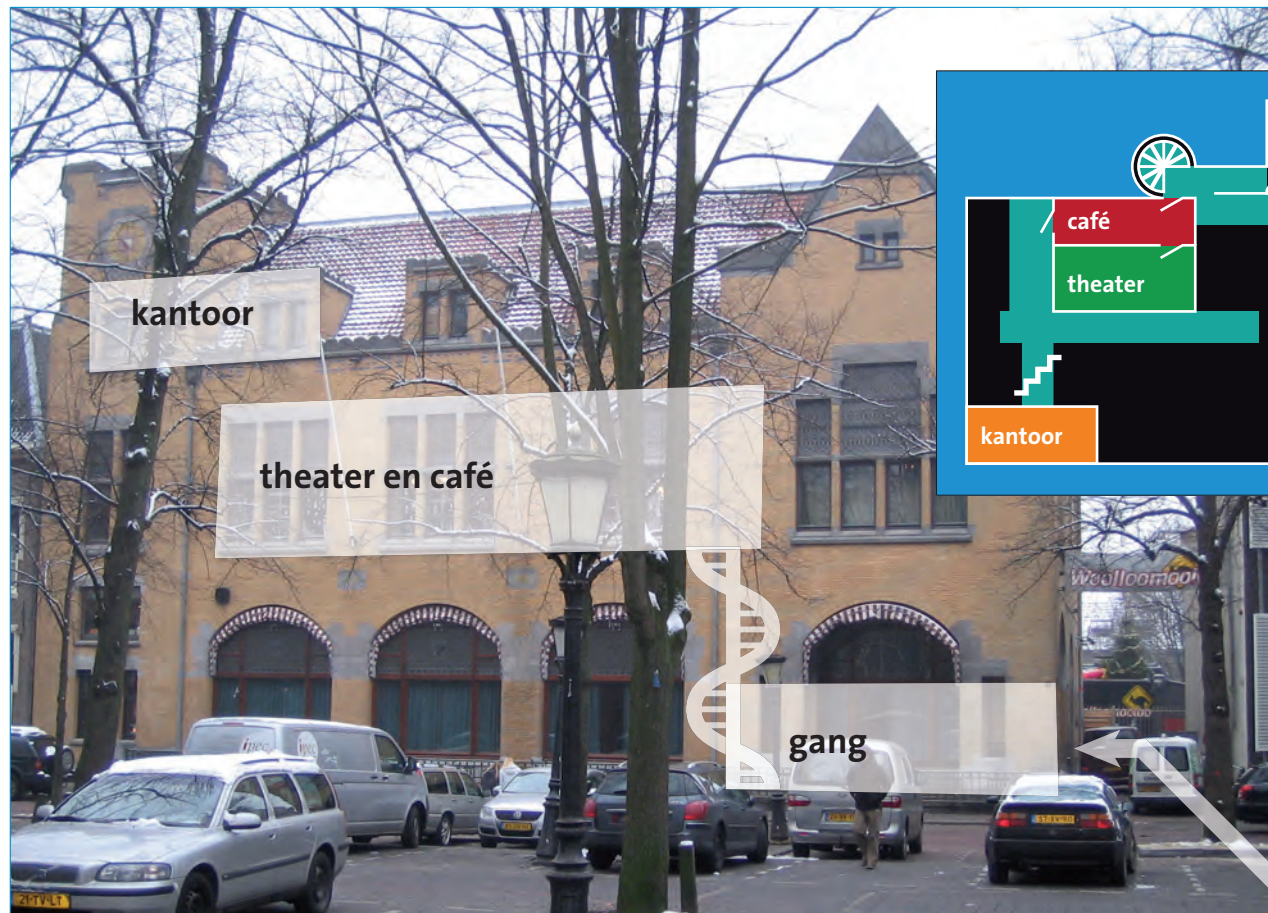
In oktober 1972 kreeg Theater Kikker een forse tegenslag te verwerken. Een felle brand legde de koffiebar in de as. Toch lukten het de vrijwilligers alle voorstellingen door te laten gaan en met behulp van potten en kannen konden ze iedereen van drank voorzien.

Kikker groeit uit zijn vel

Theater Kikker slaagde in zijn doel om studenten bij het theater te betrekken die (nog) geen lid waren van het USC. Na een paar jaar werkten er zelfs alleen nog studenten die niets met het corps te maken hadden. Toen de Gemeente Utrecht in 1975 besloot om Kikker structurele subsidie toe te kennen, werd het theater ook financieel onafhankelijk van het USC. Dat Theater Kikker geen geld en geen medewerkers van de studentenvereniging

Situatieschets toegang tot en ligging van Theater Kikker in het PHRM-gebouw.

□ FOTO EN SCHETS PIETER VAN DER ZOUWEN | UITWERKING JEROEN TIRION.





Vrijwilligersoverleg in het kantoor van Kikker, 1979.

□ COLLECTIE PIETER VAN DER ZOUWEN

meer nodig had, zorgde voor een verwijdering. Kikker werd een zelfstandige stichting en huurde de ruimte van het USC.

Pieter van der Zouwen was van 1979 tot 1987 werkzaam bij Kikker. Ook hij heeft ervaren dat de relatie tussen het USC en het theater verslechterde. 'Wij hadden het niet meer over 'corpsleden', wij noemden ze alleen nog 'corpsballen' en zij noemden ons, de medewerkers van het theater, 'plui-

zenbollen'. De bezoekers van het USC en Theater Kikker werden wederzijds de dupe van de slechte verstandhouding. Voorstellingen in Theater Kikker werden verstoord door harde feestmuziek van het USC, uitvoeringen van het USC werden overstemd door popconcerten in het theater.

Bij de problemen met het USC kwamen nog de strubbelingen met de Woolloomooloo. Bezoekers van het theater moesten langs de portier van de Woolloomooloo. Die kon niet goed het overzicht houden wie er voor het theater en wie er voor de discotheek

kwam. Om de veiligheid in de Woolloomooloo te vergroten, was er voor mannelijke bezoekers een pasjes-systeem ingevoerd. Alleen mannen met een collegekaart of een Woolpas mochten naar binnen, maar lang niet alle mannelijke bezoekers van Kikker waren in het bezit daarvan. Daarom was het voor hen lastig om het theater binnen te komen zonder gedoe met de portier van de discotheek. Medewerkers van het theater moesten hun gasten vaak bij de deur op gaan halen. Daarnaast beschikte Theater Kikker niet over eigen toiletten en moesten de theaterbezoekers gebruik maken van de toiletten van de Woolloomooloo. Ook dit zorgde voor onenigheid, want het theater vond schone toiletten belangrijker dan de discotheek.

De problemen met het USC en de Woolloomooloo zorgden ervoor dat Theater Kikker moest verhuizen. In 1979 werd hier voor het eerst met de gemeente over gesproken. Die had wel begrip voor de situatie, maar had geen ruimte beschikbaar. Theater Kikker had zelf een oud schoolgebouw aan de Ganzenmarkt op het oog. De vrijwilligers besloten actie te ondernemen. Ze gaven veel interviews aan regionale kranten en protesteerden bij het gemeentehuis. In 1980 gaf de gemeente groen licht en in 1981 werd de verbouwing van het nieuwe pand gestart.

Kikker wordt zelfstandig

Begin 1982 was het dan eindelijk zover. Theater Kikker maakte de sprong van Janskerkhof naar Ganzenmarkt. Bestuurlijk veranderde er nog niet veel. Er waren vier betaalde krach-



Theater Kikker aan de Ganzenmarkt, 1988.

□ FOTODIENST GUA | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Roemruchte voorstellingen

Hoewel Theater Kikker weinig bekend was in het land, traden er wel landelijke bekende artiesten op zoals Top Pop-danseres Penney de Jager en de blinde pianist en zanger Jules de Corte. Ook namen die begin en midden jaren zeventig nog niet zo bekend waren als nu stonden er op de planken, zoals Peter Jan Rens, Ellen Vogel, Het Goede Doel, Jos Brink en Hans Dulfer. Een van de meest bijzondere voorstellingen was volgens zowel Lambers als Van der Zouwen *Shaffy time*. Ramses Shaffy kwam dan na zijn optredens in het land naar Theater Kikker en ging daar nog tot diep in de nacht door.

Vanaf 1977 organiseerde Theater Kikker regelmatig meerdaagse festivals. Een voorbeeld is *Festival of Fools*, een van de eerste meerdaagse festivals van Nederland, geïnspireerd door het gelijknamige evenement uit Amsterdam. Er waren optredens in zeer verschillende stijlen met een gemeenschappelijk doel: plezier maken. Andere voorbeelden zijn het *Jungle Festival*, waarbij het hele theater werd omgebouwd tot een jungle en het tiendaagse *Amateur-Festival*, dat vele edities zou kennen. Vanaf 1985 stierven de meerdaagse festivals georganiseerd door Theater Kikker een zachte dood. Het idee was inmiddels al door zoveel zomerfestivals overgenomen dat voortzetting overbodig leek.

ten in dienst: een zakelijk en een artistiek coördinator, ieder voor 30 uur in de week en een schoonmaakster en een administratieve kracht, ieder voor 20 uur. Vrijwilligers voerden alle andere taken uit. Rond het tienjarig jubileum in 1982 waren de meesten van hen tussen de 19 en 24 jaar oud.

Door de verhuizing van het theater veranderde de samenstelling van het publiek. Omdat Kikker nu een eigen pand had, was het ook voor buitenstaanders makkelijker te herkennen als theater. Meer niet-studenten bezochten de voorstellingen. Kikker trok een gemiddeld jonger publiek dan bijvoorbeeld de Stadsschouwburg. De nieuwe zaal bood plaats aan 70 bezoekers die niet langer op de grond hoefden te zitten. Omdat het podium in het nieuwe pand groter was dan dat aan het Janskerkhof was er meer mogelijk en konden ook dansvoorstellingen geprogrammeerd worden.

In de tweede helft van de jaren tachtig drong bij medewerkers en vrijwilligers langzaam het besef door dat ze te veel wilden in het kleine theater. Een heroriëntatie op het aanbod leidde tot het schrappen van de cursussen en van de incidentele pop- en jazzconcerten. Daarvoor waren er in Utrecht voldoende andere aanbieders. De kern van de programmering kwam te liggen op dans, alternatief theater, semiprofessioneel theater en jeugdvoorstellingen. Van der Zouwen beschrijft deze peri-

ode na de verhuizing als 'energiek en bewogen, Kikker was een klein theater dat zijn weg zocht.'

Al bij het betrekken van het nieuwe pand ontstond het plan om een tweede, grotere zaal bij te laten bouwen. Het zou echter nog tot 1998 duren voordat de gemeente daarvoor geld beschikbaar stelde. Na een door tegenslagen vertraagde verbouwing kon in 2001 het vernieuwde theater met een tweede zaal voor 375 toeschouwers geopend worden.

Uitgegroeid tot een prins?

Na 2001 is er in het theater veel veranderd. Volgens Lambers is het theater 'professioneler, gevestigd, en kwalitatief beter'. Omdat Kikker nu groter en professioneler is, moet het aan veel meer wetten voldoen wat betreft veiligheid, horecacertificaten en bedrijfs-hulpverlening. Daarom zijn ook meer betaalde, professionele krachten noodzakelijk. Er zijn nog steeds vrijwilligers werkzaam in het theater, maar zij bemoeien zich niet meer met bestuurlijke zaken. De democratische bestuursvorm die de vroegere vrijwilligers kenden, is verdwenen. Eindverantwoordelijkheid ligt nu bij de directeur. Hoewel het financiële aspect van het theater belangrijker is geworden, wil Lambers dat Kikker wel een 'podium voor onbekend talent uit Utrecht' blijft en geen commercieel theater wordt.



Pieter van der Zouwen tijdens protestactie voor het stadhuis, 1979.

□ COLLECTIE PIETER VAN DER ZOUWEN

Lambers bevestigt dat het theater sinds 2001 door de groei en de professionalisering ontzettend veranderd is. 'Het is zelfs in die mate veranderd dat we niet meer over hetzelfde theater kunnen spreken. Het theater van nu zou een andere naam moeten krijgen, bijvoorbeeld 'Prins van Denemarken'. De kikker is dan, zoals in een sprookje, getransformeerd tot een mooie prins. Waarom van Denemarken? Omdat de huidige Deense prins kaal is, net als ik!'

Bronnen

Interview met Pieter van der Zouwen. Van 1979 tot 1987 werkzaam in verschillende functies. Daarna was hij betrokken bij losse projecten van Theater Kikker zoals bij de expositie ter ere van het 20-jarige bestaan van het theater.

Interview met Harm Lambers. Van 1987 tot 1992 algemeen coördinator en sinds 2001 directeur van het theater.

Utrechtse Studenten Almanak (USC) 1972-1977.

Verschiedende documenten over Theater Kikker uit het privébezit van Pieter van der Zouwen. Onder andere verslagen van werkoverleggen, jaarverslagen, krantenartikelen en interviews.



De Dikke Dries, 't Pandje, Jan Primus, de Vriendschap en 't Neutje. Ze vormen een kleine greep uit het rijke assortiment populaire Utrechtse studentenkroegen. Hoewel hun geschiedenis verschilt, hebben de kroegen al jarenlang één ding gemeen: hun grote aantrekkingskracht op vele generaties studenten. Hoelang komen de studenten al in die cafés en hoe valt hun tijdloze populariteit te verklaren? Over de geheimen van 't Pandje, De Ouwe Dikke Dries en De Vriendschap.

De bal gehakt,

Populaire naoorlogse studentenkroegen in Utrecht

De 'studentenkroeg' zoals wij die tegenwoordig kennen, kwam op na de Tweede Wereldoorlog. Voor die tijd waren bijna alle studenten lid van een studentenvereniging en was de verenigingssociëteit hun populairste informele ontmoetingsplaats.

Leden van het Utrechtsch Studenten Corps waren de eersten die, noodgedwongen al tijdens de oorlog, de buurtkroegen opzochten voor een drankje en een praatje. In eerste instantie namen de stamgasten de invasie van de, vaak luidruchtige studenten niet in dank af. Toch was de stroom van deze nieuwe gasten niet tegen te houden, zeker na de explosieve groei van het aantal studenten in de jaren zestig. Omdat lidmaatschap van een studentenvereniging niet langer een vanzelfsprekendheid was, werd de 'gewone' kroeg steeds meer de plaats om elkaar en anderen te ontmoeten. Waar studenten de meerderheid gingen uitmaken ontstonden typische 'studentenkroegen', cafés waar juist de niet-student zijn plaats moest zien te veroveren.



Dikke Dries eind jaren veertig voor zijn café in de Waterstraat met van links naar rechts Alphons Nafzger ('de Behanger'), Henkie 'de Bult', een logementsgast, Dries de Winter en Jozef Bontrop.

□ FOTO MAARTEN VAN BOMMEL | COLLECTIE VOLKSBUURTMEUSEUM

Iris Clever, Mirjam van Putten*, Marieke van der Velde en Annette Vermeulen*

*Studenten geschiedenis en *Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit Utrecht*

er één zijn waarin groepen studenten rustig konden borrelen en waarbij de bezoeker altijd wist waar hij aan toe was: snelle service, rust en altijd plek. De bezoekers konden erop vertrouwen dat de kroegbaas die sfeer in stand hield.

't Pandje was oorspronkelijk gevestigd op het adres Nobelstraat 11, als meest zuidelijke van een rijtje panden dat uitstak naar de straat en 'de puist' werd genoemd. Ze moesten eind jaren zeventig het veld ruimen voor de verbreding van de straat. Café 't Pandje was al eerder - in 1975 - verhuisd naar een locatie in dezelfde straat iets verder in de richting van het Lucasbolwerk. De verhuizing had niet veel invloed op de zaak: de nieuwe kroeg werd ingericht alsof het om een reconstructie van de oude ging.

de bolle buik en de bedstede

De bal gehakt

't Pandje aan de Nobelstraat is één van die populaire kroegen die zelfs opgericht is door studenten. 'De bal gehakt!' roept René Netto, een van de huidige eigenaars. 'Daar komen de mensen al jarenlang voor!' De naam 't Pandje verwijst niet alleen naar het kleine huisje waarin het café gevestigd was, maar ook naar de pandjesjas die vroeger veel gedragen werd door corpsleden. De kroeg werd in 1959 opgericht door leden van het Utrechtsch Studenten Corps als mensa en café, speciaal voor studenten. Hier konden studenten op vertoon van hun universiteitspas van vijf uur 's middags tot negen 's avonds aan lange tafels hun buik vullen voor een bodemprijsje. Na negenen ging de keuken dicht en vulden de banken zich met bierdrinkende studenten. Het beheer van een kroeg sloot echter niet aan op het toekomstperspectief van de meeste studenten en dat maakte elf jaar later de weg vrij voor de familie Netto om de kroeg over te nemen. Ondanks het feit dat de kroeg toen ook opengesteld werd voor burgers, veranderde er verder weinig. De lange tafels bleven staan, net zoals flessen die bedekt waren met maandenlang opgespaard gekleurd kaarsvet. Vader Netto sierde de muren met film posters van de idolen uit zijn tijd en om de goede gesprekken niet te storen draaide hij rustige achtergrondmuziek. Maar, dat was natuurlijk wel zijn geliefde blues en jazz. 'Onze vader was erg eigenzinnig', herinneren de zoons zich die nu samen de kroeg beheren. De sfeer moest

Al werd er niet gedanst, lange tijd was 't Pandje de enige kroeg in Utrecht die een vergunning had om tot om drie uur 's nachts open te blijven. Snacks waren ook tot dat tijdstip uur te verkrijgen. Tot in de kleine uurtjes aten studenten hier Netto's bal gehakt met tomatensaus, waarvan het recept altijd geheim is gebleven. De bal belandde uiteindelijk tussen een tosti, wat wederom een grote hit onder de klanten werd. 'Om half twee 's nachts was het hier spits! Maar toen er meer cafés in Utrecht kwamen die ook vergunningen hadden om lang open te blijven, merkten we wel dat we concurrentie kregen.' Desondanks kende 't Pandje in de jaren zeventig en tachtig een constante stroom van bezoekers en bleef het café bekend als één van de populairste studentenkroegen. '25 procent van de stappers ging altijd hierheen,' gaat zoon Ron Netto verder. 'We waren één van de weinige trefpunten in de stad. Studenten van Parnassos en het Utrechtsch Studenten Concert kwamen hier na een voorstelling voor een glas jenever of een vaasje.' Veritijnen waren ook graag geziene gasten die na afloop van hun eigen zondagdisco doorstroomden naar het café of discobar de Woolloomooloo. Al met al was 't Pandje een groot succes bij de Utrechtse studentenbevolking.

Wie nu het bruine café betreedt, ziet dat er eigenlijk weinig veranderd is aan het interieur van de kroeg. Brigitte Bardot is nog altijd het pronkstuk van de postercollectie en de schaarse verlichtingen zorgt voor een intieme sfeer. Het is alsof Cor Netto nog steeds achter de bar staat.



Voorgevel van Dikke Dries (Waterstraat 32) in 1941 toen de kroeg al populair was onder corpsstudenten die in hun, door de Duitsers geconfisqueerde pand niet meer terecht konden.

□ FOTO NICO JESSE | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

De bolle buik

Café Ouwe Dikke Dries ging 't Pandje voor als populaire studenten kroeg. Dit café was zelfs al voor de oorlog geliefd onder corpsleden. De Ouwe Dikke Dries, nog altijd gelegen aan de Waterstraat 32 in het centrum van Wijk C, is een gezellig bruin café met tegenwoordig als trotse eigenaar Ed Sterk. Hij kent de rijke geschiedenis van de kroeg. 'De Dikke Dries, die naam stamt al uit 1937. Toen heeft Dries de Winter zijn toenmalige stamkroeg, De Pomp, voor een symbolisch bedrag overgenomen.' Begin 1937 kwam De Winter thuis met de woorden: 'Keegie, ik heb een kroeg gekocht voor f 1,75 per week!' Omdat Dries zo dik was, werd hij dikke Dries genoemd. Het was toen vrij gebruikelijk om de kroeg naar jezelf te noemen en al snel werd de naam veranderd van De Pomp in de Dikke Dries. 'Wat dat betreft leek Wijk C op de Jordaan, iedereen had een bijnaam', vertelt Sterk. Zoon Joop de Winter volgde zijn vader in de jaren vijftig op als eigenaar. De kroeg bleef in handen van de familie, toen in de jaren tachtig de twee kleinzonen van dikke Dries, Ton en Ries, de leiding van de kroeg overnamen.

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog, in juni 1940, werd de sociëteit van het Corps in beslag genomen door de Duitsers. Daardoor werden de leden gedwongen uit te wijken naar een andere plek om hun biertjes te drinken. De Dikke Dries werd hun nieuwe stamkroeg.

De corpsleden verstopten hun waardevolle spullen, die ze voor de bezetters wilden verbergen, in de kroeg. Volgens Ed Sterk werd Dikke Dries al voor de oorlog bezocht door studenten. Er waren toen weinig andere

kroegen en de openingstijden van het café waren erg ruim: al om acht uur 's ochtends kwamen de eerste koffiedrinkers en pas ver na twaalf 's nachts ging de deur op slot.

De hele dag was het een komen en gaan van mensen. Dikke Dries had niet alleen een aantrekkingskracht op studenten: 'Voeger kwam hier een heel breed publiek, mensen uit de wijk, uit de stad en zelfs bezoekers van buiten de stad werd de Dikke Dries aanbevolen,' vertelt Sterk.

In de jaren dertig was het niet gebruikelijk dat studenten en 'gewone' burgers gezamenlijk aan de toog een biertje stonden te drinken. Studenten vielen met hun brallere gedrag uit de toon bij de rest van het publiek en waren daarom in de meeste Utrechtse kroegen niet echt welkom. Dries de Winter had echter geen moeite met deze studenten en zij ook niet met hem. De *Utrechtsche Studenten Almanak* (1939) publiceerde zelfs een lofzang op de rondborstige kroegbaas: 'Brave, Dikke Dries met je

'Jimmy Walker' leest tijdens de lustrumviering van 1966 een bulletin voor in Dikke Dries, links van hem Joop de Winter.

□ FOTO UTRECHTS NIEUWSBLAD | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL





Dolle avond in Dikke Dries, helemaal rechts Joop de Winter op wiens overhemd met pen de tekst 'Laat de Dries maar sollen 23-9-70' is geschreven.

□ COLLECTIE M.H. OTTEN

lollige lachkop en je ogen als extra-plezierplekjes erin ... Bij jou bloeide het bier in de glazen, wanneer Oranjevreugde de paren elkaars lippen deed zoeken en jubelend de harmonica in de hoek zijn noten in de menigte rond strooide.'

Dikke Dries bleef populair bij studenten, ook nadat zoon Joop het café in de jaren vijftig overnam. De goede relatie tussen kroegbaas en student kwam tot uitdrukking in een oorkonde uit 1977, waarin 'Veertig Jaar Verbondenheid' tussen het Corps en de Dikke Dries gevierd werd. Een ander voorbeeld daarvan vormde volgens Ed Sterk het Dikke Dries-voetbalteam: 'Elk jaar deed dit team van het Corps mee met het toernooi op de Utrechtstag wanneer herdacht werd dat Utrecht op 2 juni 1122 zijn stadsrechten kreeg. De derde helft van dit toernooi werd natuurlijk in de Dikke Dries gehouden.' In de jaren tachtig namen de twee kleinzons van Dries de Winter, Ries en Ton, de kroeg over van hun vader Joop. Het horecavak beviel de twee broers dusdanig dat zij ook andere etablissementen in Utrecht openden, een daarvan was de Nieuwe Dikke Dries, gevestigd aan het Oudkerkhof. Als vanzelf kreeg de Dikke Dries de naam Ouwe Dikke Dries. Begin jaren negentig ging het slechter met het café. Andere kroegen van Ries en Ton gingen failliet en tot overmaat van ramp kregen de broers onderling ruzie. Uiteindelijk werd beslist dat Ries de eigenaar van de Nieuwe Dikke Dries zou worden en dat Ton de Ouwe Dikke Dries onder zijn hoede zou nemen.

De relatie tussen de studenten en de Dikke Dries bekoelde enigszins toen het café in

1996, na bijna zestig jaar in het bezit van de familie De Winter te zijn geweest, werd verkocht aan een viertal jongens. Volgens de huidige eigenaar Ed Sterk deden deze vier eigenaren niet veel voor studenten. 'Hun

café liep goed in het weekend, maar had doordeweeks weinig klanten. Toen ik hier in 2003 de boel overnam, waren bijna alle studenten verdwenen. Doordeweeks moest hier ook iets te beleven zijn en daarom ben ik me meer op studenten gaan richten. Ik stel de kroeg beschikbaar voor borrels, studenten kunnen hun karaoke-avonden hier houden en ook de pubquiz is behoorlijk in trek. Op die manier zijn de studenten weer graag geziene gasten hier.' Dankzij Ed Sterk is het café sinds 2003 weer een begrip onder studenten. 'Wijk C'ers komen niet echt meer. Tegenwoordig zijn er alleen maar bedrijven rondom deze kroeg gevestigd en het café ligt toch redelijk buiten het uitgaanscentrum.'

Haringavond in het gebouw van het USC met Joop de Winter, eigenaar van de Dikke Dries (tweede rij, tweede van links).

□ COLLECTIE M.H. OTTEN





Café De Vriendschap, voorjaar 1974.

□ FOTODIENST GUA | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

De verhalen van Ed Sterk doen de geest van vroegere tijden weer herleven en een foto in de schemerige hoek herinnert aan de enige echte Dikke Dries. Ere wie ere toekomt!

De bedstede

Lang voordat Dikke Dries zijn deuren opende, werd in 1816 het voormalig woonhuis van de koster aan het Wed omgetoverd tot een café, genaamd De Vriendschap. Bezoekers konden er terecht voor meer dan alleen een biertje. Toen vanaf 1828 de Utrechtse stadswallen gesloopt werden, verloren de prostituees hun primaire werkterrein. De dames mochten sindsdien in het café de mannen van de straat naar binnen lokken. Op de begane grond schonk De Vriendschap het bier, op de eerste verdieping leverden de dames het vertier. In 1891 kwam hier een einde aan en ging het bedrijf als café verder onder de naam 'Vanouds de Vriendschap'.

Eigenaars kwamen en gingen, maar in 1962 nam de familie Valkenburg de kroeg over en zij gingen niet meer weg totdat hij in 2002 gesloten werd. Nico en Yvonne Valkenburg, en vanaf 1969 haar broers Hans Matthias en Alois Meijer, runden op de eerste verdieping een bistro en op de begane grond het café. De oude bedstede en de poepdoos van de kosterwoning waren altijd afgesloten geweest van de voorkamer waar de kroeg zat. Deze ruimte werd opengebroken voor een groot café. De bedstede werd omgebouwd tot een bar, die later zo bekend zou worden, dat de kroeg in de volks-

mond 'de Bedstee' zou gaan hetten in plaats van 'Vanouds de Vriendschap.' Aan de muur hingen wandlampen van varkensblazen en in het café stonden tafels die uit 1816 stamden. Het café trok voornamelijk een studentenpubliek. Vele groepen hadden er hun vaste stamplaats zoals USR Triton, de studenten Rugby Club, het Corps en de studenten van de Diergeneeskunde Studenten Kring (DSK). Wanneer het Corpsbestuur de dispuuten installeerde werd het café zelfs speciaal voor deze gelegenheid gesloten. De leden moesten urenlang in de steenkoude gang wachten totdat ze in de kamer werden geroepen door de heren. De allereerste 'Peerdepietenkoers' prijs werd uitgereikt door de Vriendschap.

Studenten van DSK streden met elkaar op dravende paarden om de speciale pul, die de winnaar recht gaf op een jaar lang gratis bier bij de Vriendschap. Deze prijs is liefst vijftien jaar lang uitgereikt.

'Omdat de hele Universiteit in de binnenstad gevestigd zat, kwamen hier gedurende de hele dag studenten,' herinnert Mario Meijer zich, de zoon van Alois Meijer. 'Maar toen de Uithof werd geopend, ging onze klandizie achteruit. Sindsdien hebben we het café voor zowel burgers als studenten geopend.' Dus iedereen was welkom. Het maakte niet uit of nu prins Maurits of de postbode een biertje wilde. 'Om zeven uur 's ochtends ging de tap al open, speciaal voor mannen die nachtdiensten hadden gedraaid in het Willem Arntzhuis of in het politiebureau,' vervolgt Johanna Valkenburg, dochter van Yvonne Valkenburg. 'En in de avonduren druppelden de studenten binnen die tot een uurtje of twee konden borrelen.'

Vakmanschap was het bedrijfsmotto van het café. Het personeel lette altijd op de bezoekers en hun veiligheid. 'Zodra een man een vrouw lastig viel, gaven we hem de optie om op te houden of om weg te gaan. Vechtpartijen waren helemaal uit den boze. Dan werd je voor twee jaar of zelfs levenslang geschorst.' Omdat de kroeg in de familie bleef, wist iedereen wie er wel en niet welkom was. De Vriendschap was een veilige kroeg waar iedereen graag kwam. Het was dan ook een flinke domper voor de stamgasten toen in 2002 het café werd gesloten, als gevolg van een ongelukkig afgesloten huurcontract. Dat de kwestie rondom het huurcontract nog steeds pijnlijk is, blijkt wel uit het feit dat Johanna Valkenburg er liever niet meer over praat.

Tegenwoordig is Johanna eigenaresse van 't Heen en Weer, gevestigd tegenover de voormalige Vriendschap. In dit café komen



Drukte tijdens een zwoele avond op het Wed bij Café De Vriendschap, augustus 1975.

□ FOTODIENST GUA | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

oud-studenten hun herinneringen aan vervlogen tijden ophalen. Bijvoorbeeld aan de dag dat Hans Matthias Meijer 'de grap in de reet' had. Dan stuurde hij iedereen uit het restaurant naar huis zonder te betalen, omdat hij moe en dronken was. Beneden in het café moest Alois het dan oplossen door alle gasten die gereserveerd hadden een fles wijn te geven. Of aan de avonden waarop de studenten wilden dansen en Alois een zeil over de bar en de biljarttafel legde, waar iedereen vervolgens opklom. Ondertussen mochten de studenten zelf tappen en werd het een groot feest. De Vriendschap was een kroeg met veel vrijheid en veel aandacht voor de gasten. Het plafond zag zwart van de eeuwenoude nicotine, maar werd nooit schoongemaakt, omdat de gasten dit juist zo karakteristiek vonden. De Vriendschap was de kroeg van iedereen, waar iedereen zichzelf kon zijn en iedereen elkaar kende. Tot op de dag van vandaag kan Johanna Valkenburg nog tientallen namen reciteren van oud-studenten die jarenlang bij haar bier kwamen drinken.

Geen rangen en standen

Uit de vele verhalen van de kroegeigenaren blijkt dat deze Utrechtse kroegen zo'n grote aantrekkingskracht hadden op studenten door de unieke interactie tussen student, buurtbewoner en kroegbaas. In de kroeg vervielen rangen en standen en niemand werd buitengesloten van de gezelligheid. Het succes van 't Pandje, Dikke Dries en de Vriendschap is ook te danken aan de ruime openingstijden en het karakter van de cafés; de kroegen waren niet modegevoelig en daar hielden de studenten van. Ze wisten precies wat ze er konden verwachten, de inrichting bleef hetzelfde en

ze voelden zich altijd welkom. Opvallend aan deze kroegen was dat deze al in trek waren bij de corpsleden vóór de grote toename van studenten in de jaren zestig en dat die populariteit in de daaropvolgende decennia constant is gebleven. Ook de unieke persoonlijkheden en de goede zorg van de kasteleins zorgden ervoor dat menig alumnus met warme gevoelens aan zijn studententijd terug kan denken. Aan de zorgeloze tijd, waarin het drinken van een pilsje in één van de Utrechtse studentenkroegen een belangrijk moment van de week was.

Met dank aan Ron en René Netto, Ed Sterk, Johanna Valkenburg en Mario Meijer.

Literatuur

- Bol C., 'De restauratieve façade, de jaren 1946-1966' In: H.W. von der Dunk e.a. (red.), *Tussen ivoren toren en grootbedrijf. De Utrechtse Universiteit, 1936-1986* (Maastricht 1986).
- Jansen, G.H., *De eeuwige kroeg: hoofdstukken uit de geschiedenis van het openbaar lokaal*. (Meppel 1976).
- Jansen, G.H., 'Dries de Winter (Dikke Dries) (1901-1952) kastelein', in: J. Aalbers e.a. (red.), *Utrechtse biografieën 2. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Utrechtse* (Amsterdam / Utrecht 1996) 192-196.

‘Feministische brouwsels in borrelende Heksenketel’

Bier en boeken in Utrechts eerste vrouwencafé



In 1970 sierden vrouwen met spandoeken en blote buiken de straten van Utrecht. De tweede feministische golf vierde hoogtij en de Utrechtse studentes liepen mee. In het kader van diezelfde vrouwenbeweging kwamen twee jonge vrouwen op het idee om in Utrecht de eerste Nederlandse vrouwenboekhandel annex vrouwencafé op te richten. Op 3 december 1975 openden Heksenketel en Heksenkelder hun deuren.

Dolle Mina's demonstreren voor het recht op geboortebepaling en abortus

□ COLLECTIE SPAARNESTAD PHOTO / 'T STICHT

De tweede feministische golf begon midden jaren zestig en eindigde ongeveer halverwege de jaren tachtig. Deze nieuwe fase in de vrouwenbeweging kwam voort uit een gevoel van door vele vrouwen gedeeld onbehagen over hun positie in de maatschappij. De vrouwen eisten verandering en organiseerden zich daarvoor in actiegroepen als *Man Vrouw Maatschappij* en *Dolle Mina*. De actie 'Baas in eigen buik' voor het zelfbeschikkingsrecht over het eigen lichaam en het recht op vrije abortus, was een van de bekende ludieke acties van *Dolle Mina*. Naast actiegroepen werden er ook vrouwenhuizen en praatgroepen opgericht waar vrouwen elkaar konden ontmoeten. Gezamenlijk zetten feministen zich in voor de gelijke rechten en behandeling van mannen en vrouwen in Nederland en daarbuiten. Door een goede pr, veel publiciteit en uitgebreid scholings- en vormingswerk wisten zij een groot publiek te bereiken.

Toverformule

Feministische literatuur speelde een belangrijke rol in de informatie over vrouwenemancipatie en feminisme, maar was vaak lastig te vinden. In 1975 namen Dorelies Kraakman (1945-2002, volkenrechtkundige) en Sylvia Bodnár (Hongaars letterkundige) op 29-jarige leeftijd het initiatief om een gespecialiseerde feministische boekhandel op te richten met een feministisch café. Ze toverden het pand aan de Oudegracht 261 om tot een broedplaats voor feministisch gedachtegoed. 'We wilden meer mogelijkheden voor vrouwen om zich te oriënteren op de samenleving vanuit een emancipatoir-

KRANT

Heksenketel in Utrecht

Wie gelooft er nog in Heksen? Twee jonge Utrechtse vrouwen geloven er in ieder geval wel in. Als alles meezit krijgt Utrecht dankzij Dorelia Kraakman (volkenrechtkundige) en Sylvia Bodnár (tolkvertaalster Hongaars) in het najaar een Heksenkelder en dat is een prima voor...



veel arbeid(sters) aan de lopende band, die geen minuut te lang werkten, voortdurend klachten hadden. Eentonigheid maakt ziek, was een van de conclusies.

Plaats voor werklozen?

Als werkloze arbeiders de verplichting hebben een passende werkring te accepteren, dan moeten werklo...

Dorelia Kraakman (links) en Sylvia Bodnár afgebeeld bij een bericht in Viva dat de opening van boekhandel en café aankondigt voor 'dit najaar' (het werd 3 december) en een 'Rotterdamse Dolle Mina' als derde partner noemt.

□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER

feministisch perspectief,' legt Sylvia uit. Het idee werd door velen met enthousiasme ontvangen. Om subsidie aan te kunnen vragen voor hun onderneming hadden Kraakman en Bodnár datzelfde jaar de Stichting voor Bevordering van Emancipatie en Feminisme opgericht: BEF. Ze doopten het project de *Heksenketel* en al voordat de plannen en subsidie van de gemeente rond waren, circuleerde de naam in menige krant en tijdschrift. 'Bij de opening was er veel pers,' herinnert Bodnár zich, 'We hebben ook radio-interviews gegeven in het Nederlands, Frans, Duits en Engels.' Het café de Heksenketel was vooral bedoeld als een plek waar vrouwen ongestoord samen konden zijn en mannen niet vanzelfsprekend de boventoon voerden. Na het binnentreden van het café hoefde de fervente feministe of nieuwsgierige bezoeker slechts een trap af te dalen om boekhandel de *Heksenkelder* te bereiken, passend genoemd naar de werfkelder waarin die was gevestigd. Daar opende zich voor velen een nieuwe wereld vol Nederlandse en buitenlandse boeken over emancipatie, feminisme, homoseksualiteit en roldoorbrekende kinderboeken. Uit de verse bron van feministische literatuur konden de bezoeksters weer nieuwe ideeën putten voor een initiatief bin-

nen de vrouwenbeweging of een gesprek tijdens de koffie in het café.

Lastige mannen

Om de aandacht te krijgen van het Utrechtse publiek, moesten de feministische vrouwen van het eerste uur hun ideeën soms letterlijk aan de straatstenen slijten. Gelukkig hadden de boekhandel en het café het na de opening minder zwaar. Door alle publiciteit was er veel aanloop en die kwam na verloop van tijd ook steeds meer van buiten de stad. Langzaam vormde zich een vaste klantenkring. Er kwamen mensen van alle leeftijden, maar vooral studenten en mensen uit de buurt. 'Mensen uit de buurt vonden het al gauw heel leuk en kwamen buurten, kletsen en helpen. Vooral cafébazen uit de omgeving kwamen kijken wat we van het café gebrouwen hadden en ze beschouwden ons al snel als volwaardige collega's,' aldus Bodnár. Mannen, vrouwen en kinderen onder begeleiding konden allemaal binnenwandelen voor een kennismaking met de feministische wereld die achter de cafédeuren schuilging. Dat mannen en feminisme echter niet altijd goed samengingen bleek al gauw een understatement. 'Het idee was in die tijd dat wij vrouwen er sterker van werden door met elkaar over onze levens te praten. Als daar allemaal mannen bij zaten die zich er tegenaan gingen bemoeien werkte dat niet,' vertelt Francien van der Meer (53), die zelf vanaf 1979 in de boekhandel werkte. Al na het eerste jaar werd een deurbeleid ingesteld nadat mannen zich herhaaldelijk

misdragen hadden en hun handen of vuisten niet thuis konden houden. Maar daarmee hielden de problemen niet op. 'Voor veel mannen was het moeilijk te verkroppen dat ze niet welkom waren in het café. Dan probeerden ze toch binnen te komen door de deur te forceren of een ruit in te gooien,' zegt Weia Reinboud (59), die vroeger vaak in het café kwam.

Vrouwenvermaak

Aangezien hun bijdrage aan de sfeer in het café toch weinig positief was, werden de mannen niet gemist. Gezellige tafeltjes met kaarsen, bloemen op de bar, taart en drankjes zorgden voor genoeg sfeer voor de bezoekers. De barmedewerksters draaiden vooral muziek van vrouwelijke artiesten als Kate en Anna McGarrigle en Dory Previn. Ze organiseerden vrouwenfeesten met optredens en later ook spelletjesavonden en andere activiteiten. Daarnaast waren er elke zondag lezingen over actuele onderwerpen binnen de vrouwenbeweging en wekelijks exposities van vrouwelijke kun-

Uitnodiging voor de opening op 3 december 1975

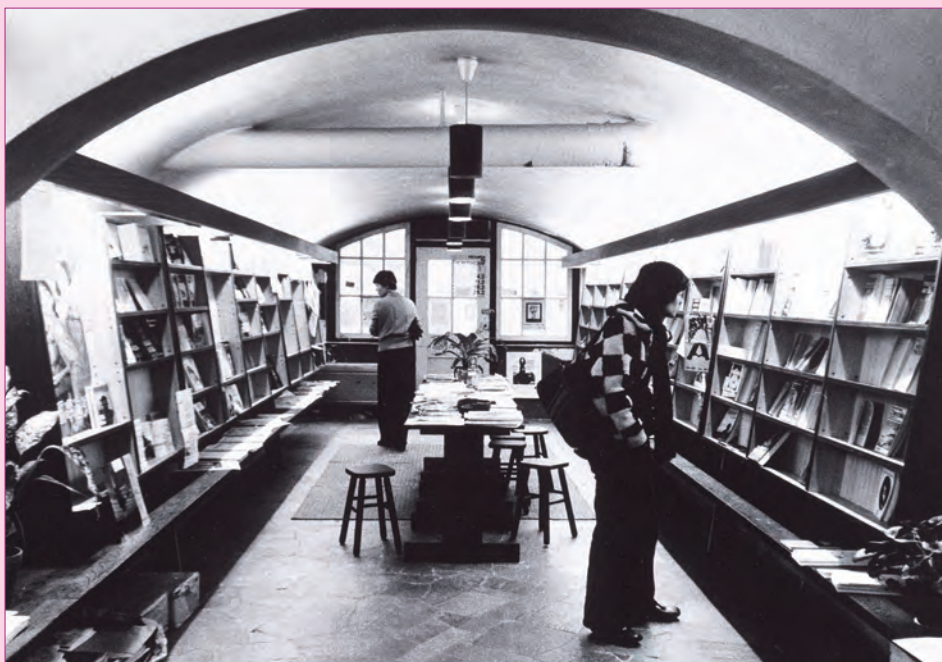
□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER

Namens het bestuur van de Stichting ter Bevordering van Emancipatie en Feminisme (B.E.F.) hebben wij het genoege u uit te nodigen voor de opening van

Café „De Heksenketel”
Boekhandel „De Heksenkelder”

Oudegracht 261 te Utrecht
op woensdag 3 december a.s.
om 15.30 uur.

Na 17.00 uur blijft de boekhandel
tot 21.00 uur en het café tot
middernacht geopend.



De boekhandel in 1976

□ FOTO ALMA HOOGEVEEN | BEELDCOLLECTIE ALETTA, INSTITUUT VOOR VROUWENGESCHIEDENIS

stenaressen in het café. Voor de sportievelingen was er zelfs een voetbalclub die in het weekend wedstrijden tegen vrouwenelftallen uit andere steden speelden. En wie zich overdag in de boekhandel liever in alle rust tegoed deed aan alle speciale vrouwenliteratuur kon voor gezelligheid daarna tot twee uur 's nachts aanschuiven in het café.

In de Heksenketel kwamen vaak vrouwen uit de vrouwenbeweging na afloop van een vergadering in het Vrouwenhuis. Daar konden de discussies met gelijkgestemden worden voortgezet. Er werd gepraat, gelachen, gezongen, gedanst en geflirt. Alcohol vloeyde met mate. 'Veel vrouwen hadden ook niet zoveel te besteden in die tijd', stelt Van der Meer.

Er werd niet alleen gediscussieerd in het café, ook de nodige liefdesverhoudingen bloeiden er op. Het publiek was van alle leeftijden en gevarieerd naar achtergrond. Maar de meeste dames kwamen er met hetzelfde doel: een ongestoord, gezellig moment met andere vrouwen.

Dames en overalltypes

Na de oprichting werkten Kraakman en Bodnár afwisselend in de boekhandel en het café. Beiden noemden zichzelf graag echte dames. Sylvia Bodnár droeg keurige bloesjes, Dorelies Kraakman had de status van een Amsterdamse academica. De kleurige overalls die toen het modebeeld van de Utrechtse vrouwenbeweging

bepaalden, vooral die binnen het Utrechtse Vrouwenhuis, waren daarbij vergeleken 'onelegante hobbezakken'.

Heksenketel en Heksenkelder liepen goed en na vier jaar gaf Bodnár haar taken uit handen. Kraakman vertrok een paar jaar later. Bodnár: 'Er waren andere goed ingewerkte vrouwen die onze taken konden overnemen. Dat was van het begin af aan onze opzet.' Boekhandel en café werden bestuurd door een klein collectief van

Utrechtse dames die in loondienst waren of op grond van de Wet Sociale Werkvoorziening werden uitbetaald. Hier kwam een eind aan toen begin jaren tachtig een nieuwe boekhoudster werd aangenomen en de balans werd opgemaakt. Die bleek negatief en de boekhandel had een aanzienlijk grotere omzet dan het café. Medewerkers werden niet langer betaald en er ontstonden problemen in de interne organisatie, die tot eind jaren zeventig nog één geheel was waarin iedereen afwisselend de rol van barvrouw en boekenverkoopster vervulde.

Er kwamen steeds meer nieuwe medewerkers, onder wie ook de welbekende overalltypes. Hoewel de klantenkring gemengd was, waren de meeste medewerkers lesbisch. 'In de hele vrouwenbeweging lag het percentage lesbische vrouwen sowieso hoger dan het Nederlands gemiddelde', verzekert Van der Meer. 'Wij moesten ons ook profileren en echt een plek binnen de maatschappij verdedigen,' aldus Irene Dirkes (50), die net als Van der Meer in de boekhandel werkte. 'En we waren ook onafhankelijker van mannen', vervolgt Van der Meer, 'je kreeg er in elk geval geen ruzie thuis van.'

Eindeloze discussies

Na het vertrek van de oprichters zette een frisse links feministische wind het oude beleid begin jaren tachtig op de tocht. De organisatie van de boekhandel en het café werden gescheiden in twee verschillende collectieven, maar binnen deze collectie-



Vrouwen eten taart en spelen spelletjes in de Heksenketel

□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER



Voorkant van de boekencatalogus van de Heksenkelder.

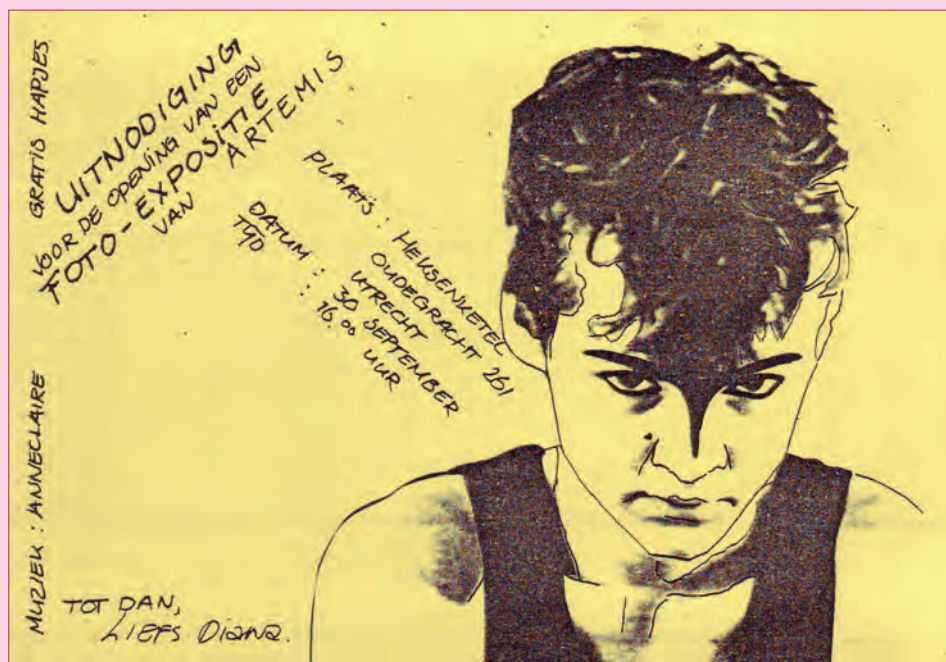
□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER

ven telden alle stemmen even zwaar. Dat leidde soms tot eindeloze discussies tijdens de wekelijkse vergaderingen en het maandelijks overleg tussen het café en de boekhandel. Zo herinnert Van der Meer zich de heftige discussies over het wel of niet verkopen van boeken over vrouwen-SM die toen verschenen: 'van die lieve meisjes met van die zweepjes, dat was geen gezicht.'

Door de gescheiden organisatie groeide de kloof tussen de barvrouwen en boekenvrouwen. Niet alleen doordat de communicatie tussen beide groepen verminderde, maar ook omdat de omzet van literatuur en liters drank om een totaal andere aanpak vroegen. Dat het af en toe botste was bijna onvermijdelijk. Terwijl het kleine collectief literair georiënteerde dames de meeste zaken uitzocht en initiatieven nam, kregen de barvrouwen het idee dat ze steeds minder in hadden te brengen.

Boekhandel en café trokken ook een verschillend publiek. 'Ik vond het altijd heel leuk om met bekenden naar het café te gaan. Maar ik kon me ook heel goed voorstellen dat als je daar als onbekende binnen zou komen en al die taxerende blikken voelde, je het liefst gelijk weer weg zou gaan. Het was wel een beetje een vaste club daar', vertelt Dirkes.

In de boekhandel was het publiek diverser. Naast een enkele dappere man die het feministische bolwerk durfde te betreden, kwam er van alles. Van studentes die meer



Aankondiging van opening van een foto-expositie in het café

□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER

wilden weten over emancipatie tot oude dametjes die de tweede feministische golf als een uitgelezen kans zagen om erotische vrouwenliteratuur op de kop te tikken.

Daarbij kwam dat veel klanten tijdens de economische recessie in die tijd hun zuur gespaarde centjes liever uitgaven aan boeken dan aan een borrel. De Heksenkelder groeide langzamerhand uit haar vochtige voegen, terwijl de inkomstenstroom en de tap in het café steeds droger kwamen te staan. Toen de boekhandel op zoek ging naar bovengrondse winkelruimte, dreigde het café in financiële problemen te komen.

Doofpot

In 1984 verhuisde de boekhandel naar een nieuw pand aan de Teelingstraat in Utrecht en werd omgedoopt tot *Savannah Bay*. Rond diezelfde periode ontstonden de geruchten dat de Heksenkelder zou gaan sluiten. Wak-

Theatervoorstelling in de werfkelder (boekhandel) in de eerste jaren van het bestaan

□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER

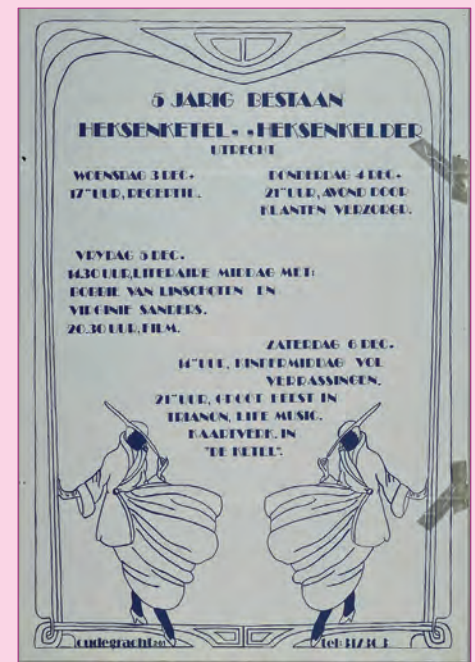


ker geschud door dit slechte nieuws span- den de vrouwen zich gezamenlijk in voor het behoud van hun café. Met hernieuwde ener- gie en een nieuw bestuur werd er flink huis- gehouden in 'de Ketel' om haar zo van het stoffige en ingedutte imago te ontdoen.

In maart 1983 werd er op de verdieping boven het café ook het vrouwenresta- rant geopend. Het menu was eenvoudig, met twee vegetarische gerechten en één vis- en één vleesgerecht. De medewerksters van het restaurant probeerden om, net als de vrouwen die in het café werkten, zoveel

mogelijk te opereren vanuit de feministi- sche tijdsgeest. Vrouwen leefden bewust, consumeerden bewust en waren idealis- tisch en maatschappelijk betrokken.

Met een gezonde dosis idealisme en de inzet van een nieuw beleid, nieuwe mede- werkers, het restaurant en het nodige pro- motiemateriaal hoopten de vrouwen de Heksenketel te kunnen redden van de ondergang. Het succes bleek helaas maar van korte duur en het café en het restau- rant leken geen lang leven meer beschoren. De klandizie nam opnieuw af en financiële



Affiche ter aankondiging van het vijfjarig bestaan van de Heksenketel en Heksenkelder

□ ARCHIEF HEKSENKETEL EN HEKSENKELDER

problemen deden de gemoederen in de ketel weer vervaarlijk borrelen. Tegen het einde van de tweede feministische golf was de wind gedraaid en waren de tijden ver- anderd. De tijd van het vrouwencafé leek eveneens te zijn vervlogen. In 1987 sloot de Heksenketel definitief haar deuren. Even was er onder de naam *De Witch* nog een opvolger in de werfkelder van homobar *Bodytalk* maar ook die hield het niet langer dan drie jaar vol.

Bronnen

Archief Heksenketel en Heksenkelder (dit - onge- ordende - archief bevindt zich nu nog bij boek- handel *Savannah Bay*, maar wordt binnenkort ondergebracht bij Aletta, instituut voor vrou- wengeschiedenis).

Draaijers W., en E. Piekaar, 'Waar de dames hun potje bier halen', in: *Sek Lesbisch- en Homoblad* 18 (1988) nr.12, 6-7.

E. van Overveen, 'Utrecht krijgt een 'Heksenketel' ', in: *NRC Handelsblad* 9 juli 1975.

Anoniem, 'Heksenketel in Utrecht', in: *Viva* (1975; aflevering onbekend) 37.

P. Van der Zalm, 'Utrechts vrouwencafé de Heksen- ketel bestaat tien jaar, Witte tornado waart rond: 't kritiekloze is eraf', in: *Utrechts Nieuwsblad* 16 december 1985.

Henker, Mirjam en Linda Huijsmans (red), *Lesbo Encyclopedie* (Amsterdam 2009) 221.



-Heksenketel

Heksenkelder" is via het café te bereiken door een trap omlaag midden in het café. Achterin is het vertrek, waar kinderen enige tijd zoet gehouden kun- nen worden. Maar het café is nadrukkelijk niet bedoeld als crèche. Moeder mag een pilsje drinken of een koffie, en haar kind heeft ook zijn stekje, maar ze mag het niet achterlaten om boodschappen te doen.

De hekserige namen zijn niet zomaar gekozen. Want heksen waren de eerste geëmanci- peerde vrouwen die al in de Middeleeuwen voor hun rech- ten opkwamen.

Vershil

Volgens Dorelies Kraakman is er verschil in koopgedrag. „De mannen kopen een boek over een studie over emancipatie en discriminatie, semi- wetenschappelijk dus. De vrouwen daarentegen zijn veel meer geïnteresseerd in romans en autobiografieën. Wij zijn op het idee gekomen toen we hoorden van feministische boekhandels in de VS waar ze ook een koffie-shop aangekop-

peld hadden. Dat inspireerde ons tot een boekhandel annex café.

Goed

Maar we wilden het ook goed doen. Ook ter wille van de levensvatbaarheid. Je zit in het café, je gaat naar beneden of je een boek kunt vinden, je blijft er een tijdje en dan kom je weer omhoog in het café met dat boek om er over te praten of zo. In de praktijk is deze combina- tie ontzettend goed. We draaien tot 's nachts half een. Het is dan aardig vol. Er zijn natuurlijk mannen die ons mijden, maar er zijn er ook die terugkomen omdat ze het gezellig vinden. Er komen hier natuurlijk meer vrouwen dan in een gewoon ca- fé.

Zuipen

Wij zijn ook geen opvangcen- trum. Als een vrouw met rode ogen binnenkomt en vertelt dat ze is aangerand, dan zullen we haar vertellen waar ze naar toe moet, maar verder gaan we niet. En nog een verschil mgt

een gewoon café: als iemand zich kapot wil zuipen, dan houden wij op een gegeven moment op met te schenken, ook al blijft hij rustig en vreed- zaam. Een gewone bar zal in zo'n situatie niet ingrijpen. Wij wel. Dan verdienen we maar een tientje minder. En de vrouwen pikken het van ons". Dubbele vraag: Zijn jullie niet bang dat het een lesbische-café gaat worden? En is zo'n vrou- wencafé niet eigenlijk een af- zetten tegen de man?

Dorelies: „Wij zetten ons in zo- verre tegen de man af, dat we anders willen doen. En voor te- veel lesbiennes hebben we geen angst. Die komen er natuurlijk ook, maar dit wordt bestlist geen lesbisch café".

Tot slot: „We hebben het op een professionele basis aangepakt, ook terwille van de levenskan- sen. Dus geen drie sinaasap- pelkistjes, maar goed spul. We hebben veel zelf gedaan verven en timmeren en zo. En er zit niet veel geld in, maar het ziet er wel goed uit. Waarom zou een vrouw rot moeten zit- ten? "JAN KOESEN

Vereniging

Op bezoek bij de klokkenluiders

De klokken van de Domtoren en van een tiental andere Utrechtse torens worden al dertig jaar met de hand geluid door vrijwilligers van het Utrechts Klokkenluiders Gilde (UKG). Het UKG nodigt leden van Oud- Utrecht uit om eens zo'n luiding in de Domtoren bij te wonen. Dat kan op de *zondagen 18 en 25 april en 2 mei*. Het programma begint om 08.30 uur met een ontbijt. Hierna volgt een rondleiding door de toren die eindigt met bezoek aan de klokken. Vervolgens vinden de luidingen van 10.00 uur en 10.15 uur plaats. Het programma wordt afgesloten door samen met de luiders koffie te drinken en na te praten.

Aan dit programma zijn geen kosten verbonden, maar na afloop gaat de pet rond. Aanmelding is noodzakelijk, bij voorkeur per e-mail via: penningmeester@klokkenluiders.nl. In andere gevallen via (06) 537 215 36 (steeds uiterlijk vier dagen tevoren). Vermeld duidelijk voor welke datum u zich aanmeldt.

Historisch Café

Sociëteit De Vereeniging op de Mariaplaats vierde niet lang geleden haar 140-jarig bestaan. Tijdens het Historisch Café op *vrijdag 14 mei* zal voorzitter van De Vereeniging, P. Lindeboom, uiteenzetten op welke wijze deze besloten herensociëteit anno 2010 invulling geeft aan haar aloude doelstelling 'om onder Utrecht's inwoners uit den beschaafden stand een nuttigen en gezelligen omgang te bevorderen'.

Op *vrijdag 11 juni* zullen Jan Korff de Gidts en Jos Kloppenborg van de Vrienden van Amelisweerd spreken over Nieuw- en Oud-Amelisweerd als onvervangbaar erfgoed voor stad en regio. Ze lichten toe hoe verdere aantasting voorkomen kan worden en welke rol *De Kracht van Utrecht* daarbij kan spelen. Dat rapport - te downloaden van de website van Oud-Utrecht - beschrijft hoe met meer ruimte voor fiets en openbaar vervoer een aantrekkelijke mix van stad, natuur, ontspanning en cultuur ontstaat.

Het Historisch Café vindt plaats in het Zaadhuis van het Universiteitsmuseum, ingang via de Eligenstraat 37c (vanaf de Lange Nieuwstraat de zevende deur aan de rechterkant). Aanvang 17 uur, toegang gratis.

Voorjaarsledenvergadering

De voorjaarsledenvergadering vindt plaats op *donderdag 17 juni* om 19.30 uur in het Bartholomeusgasthuis aan de Lange Smeestraat 40. Agenda en stukken worden meegestuurd met het juni-nummer van dit tijdschrift.

Lezing Rietveld en de Ruimte

Gerrit Rietveld wordt beschouwd als één van de belangrijkste architecten van de 20e eeuw. Het bekendst is hij van zijn experimentele meubels en van het huis dat hij in opdracht van Truus Schröder bouwde. Daarnaast boeit zijn persoonlijkheid: hij was een integere, onconventionele, creatieve architect, die zijn tijd ver vooruit was. Een architect in wiens werk de ruimtebeleving vooropstond. Of, zoals Bertus Mulder, architect en Rietveldkenner, in een van zijn boeken over hem schrijft: 'Ruimte was voor Rietveld het medium van de architectuur. De ruimte wordt bepaald door begrenzingen. Wij kunnen de ruimte beleven door de waarneming

Groot Evenement



De Vereniging Oud-Utrecht organiseert op *zaterdag 12 juni* het jaarlijkse Groot Evenement met als thema *Verrassingen aan de Vecht, in en nabij bijzondere architectuur*. Tijdens de tocht wordt er niet alleen gevaren maar worden enkele fraaie locaties bezocht, te weten: de Priorij Emmaus en de landhuizen Vreedenhoff en Hertevelt. De lunch wordt gebruikt op Vreedenhoff en de afsluitende borrel is in Hertevelt. Tijdens de tocht geeft Steven de Clerq, voormalig directeur van het Universiteitsmuseum en bewoner van een van de huizen, uitleg over de architectuur en het landschap langs de Vecht.

U kunt zich uitsluitend als volgt telefonisch aanmelden: op woensdag 28 en donderdag 29 april tussen 10.00 en 12.00 uur bij Wim Deijkers: (030) 236 45 47. Van u worden dan de volgende gegevens geregistreerd: naam, volledig adres, telefoonnummer en eventueel e-mailadres.

Er is plaats voor maximaal 70 personen. Bij meer aanmeldingen wordt een wachtlijst aangelegd. Deelname aan het Groot Evenement 2010 is alleen mogelijk voor de (huisgenoot)leden van de Vereniging Oud-Utrecht (geen introducties). U wordt verzocht om direct na de telefonische inschrijving een bijdrage van € 30,- te storten op rekeningnummer 56066 t.n.v. de Vereniging Oud-Utrecht te Utrecht o.v.v. 'Groot Evenement 2010'. Uw bijdrage zal uiterlijk op 14 mei 2010 op die rekening gestort moeten zijn. Daarna ontvangt u een bewijs van deelname, dat tevens uw entreebewijs is. Latere stortingen maken uw telefonische aanmelding ongeldig. Het bedrag wordt dan teruggestort.

van het licht dat ons door de weerkaatsing van de begrenzingen wordt toegezonden. Rietveld regelde het licht omwille van de vreugde.' Bertus Mulder zal spreken over de persoon Rietveld, over zijn belangrijkste werk, en over Rietveld als ruimtekunstenaar.

De lezing wordt tweemaal gehouden, en wel op: woensdag 19 mei 20 uur in Kunsttuin Utrecht, Maliebaan 42, Utrecht en op woensdag 26 mei 20 uur in het Huis in de Wijk, Prof. Suringarlaan 1, Utrecht (Tuindorp). Toegang is gratis, maar aanmelden is noodzakelijk. Bij voorkeur per e-mail: bram@vanderwees.com, anders telefonisch (06) 537 215 36.

Excursie Ridderhofstad Sterkenburg

Tijdens de 25e Van der Monde-lezing op 9 februari heeft prof. K Ottenheym het publiek op indringende wijze kennis laten maken met de eigenzinnige 'riddermatige' architectuur welke in 't Sticht in de 17e eeuw in zwang raakte als reactie op het 'Hollandse' classicisme. Hierop aansluitend organiseert Oud-Utrecht op donderdag 27 mei tussen 14.00 en 16.00 uur een excursie naar Ridderhofstad Sterkenburg, Langbroekdijk 10, Driebergen-Rijsenburg. Tijdens een inleiding door de heer Mr O.W.C. Mertens en de bezichtiging daarna kunnen deelnemers zelf vaststellen in hoeverre bij de verbouwingen in de loop van vele eeuwen in dit van oorsprong middeleeuwse kasteel de invloeden van de door Ottenheym beschreven architectuur ook zichtbaar zijn. Daarnaast is er vanzelfsprekend veel aandacht voor de geschiedenis en de visie van de tegenwoordige eigenaren. De kosten voor deelname aan de excursie bedragen maximaal € 5,- per persoon. Aanmelding uitsluitend via e-mail aan l.bonninghausen@planet.nl. Er kunnen maximaal 40 personen deelnemen. De volgorde van aanmelding is bepalend; degenen die mee kunnen, krijgen vooraf een bevestiging van deelname. Er is bij Sterkenburg uitsluitend parkeergelegenheid langs de provinciale weg; het is niet toegestaan op of aan de toegangsweg te parkeren.

In Memoriam



Op woensdag 10 maart 2010 is Nel Vlot-Werner overleden. Nel was een zeer actief en gedreven lid van Oud-Utrecht. Zij is vijftien jaar geleden toegetreten tot de Activiteitencommissie, waarvan zij de laatste acht jaar als voorzitter fungeerde.

Haar heengaan is een groot verlies voor de Vereniging Oud-Utrecht. Wij wensen haar familie en vrienden veel sterkte.

Bestuur en leden activiteitencommissie Oud-Utrecht

Andere organisaties

Expositie Stichts lijntje

Utrecht vormde tegen het einde van de 19e eeuw het startpunt voor enkele lokaalspoorwegen die door de Nederlandse Centraal-Spoorweg-Maatschappij werden geëxploiteerd. Deze maatschappij werd 150 jaar geleden opgericht en vormt de aanleiding voor de tentoonstelling *De stad uit met het Stichtse lijntje* in Het Utrechts Archief. Centraal staat een van de mooiste lokale spoorverbindingen, het Stichtse lijntje tussen Utrecht en Baarn.

Te zien tot en met 24 mei op dinsdag t/m zaterdag van 10 tot 17 uur aan de Hamburgerstraat 28. De toegang is gratis.

Lezing historische winkelpuizen

Op donderdag 6 mei van 16.00 tot 17.00 houdt Marieke Lenferink in het Utrechts Archief een lezing over historische winkelpuizen in de stad Utrecht. Plaats: Hamburgerstraat 28. Toegang is gratis.

Dankwoord

Dit nummer kwam tot stand dankzij de belangeloze medewerking van velen. Nettie Stoppelenburg (Het Utrechts Archief), Leen Dorsman (bijzonder hoogleraar universiteitsgeschiedenis), Tom ter Bogt (bijzonder hoogleraar populaire muziek en jeugdcultuur) en Jeroen Jekel (Stichting Corpsmuseum & Archieven van het Utrechtsch Studenten Corps) verzorgden onmisbare onderdelen van de collegereeks. De laatste leverde bovendien een belangrijke bijdrage aan het illustratiemateriaal, net als Pieter van der Zouwen, de medewerkers van Het Utrechts Archief, Dick Goosen (Volksbuurtmuseum), M.H. Otten en de medewerkers van boekhandel Savannah Bay. Naar hen en alle geïnterviewden gaat onze dank uit.

Dank geldt ook voor het Elise Mathilde Fonds en het K.F.Hein Fonds die financieel bijdroegen aan de totstandkoming van dit nummer.

kfHein, fonds *Elise Mathilde*

Colofon

Tweemaandelijks tijdschrift - 83e jaargang nr. 2 / april 2010 / ISSN 1380-7137

Deadline agenda nummer 3: 2 mei 2010

Een uitgave van de Vereniging Oud-Utrecht, vereniging tot beoefening en verspreiding van de kennis der geschiedenis alsmede het waken over het behoud van het cultureel erfgoed van stad en provincie Utrecht.

Losse nummers prijs: €5,00. Verkrijgbaar bij Het Utrechts Archief, Alexander Numankade 199, Broese Stadhuisbrug 5, Bruna Nachtegaalstraat 83, Bruna Zevenwouden 220 en RonDom, Damplein 9.

Redactie M. van Lieshout (eindredactie), L. Dorsman, E. de Ligt, M. van Oudheusden, J. Pennings, P. Rhoen, B. van Santen, K. van Vliet.

Redactieadres Postbus 131, 3500 AC Utrecht / redactie.tijdschrift@oud-utrecht.nl

Bijdragen Sturen aan de redactie. Aanlevering via e-mail. Maximale omvang is 2.500 woorden incl. noten en literatuuroppgave. Auteurs wordt gevraagd zich te houden aan de redactionele richtlijnen, verkrijgbaar via de redactie of in te zien op de website. Illustratiesuggesties zijn zeer welkom.

Ontwerp Jeroen Tirion [BNO], Utrecht **Druk** Roto Smeets Grafische Services

Vereniging Oud-Utrecht - Voorzitter H.A.H.A. Willemsen **Secretariaat** Postbus 91, 3500 AB Utrecht / tel: 0647 980 928 / secretariaat@oud-utrecht.nl

Ledenadministratie ING-bank 575 520, Zoetermeer. U kunt zich opgeven door te schrijven naar Oud-Utrecht, Leiwater 67, 2715 BB Zoetermeer. Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk te geschieden bij de ledenadministratie vóór 1 december. **Contributie** €30,- per jaar (huisgenootlidmaatschap €12,50 / jongeren tot 26 en U-pashouders €17,50 / bedrijven €50,-).

Leden van wie het e-mailadres nog niet bekend is, wordt verzocht dit door te geven aan ledenadministratie@oud-utrecht.nl.

Verhuizen of toch verbouwen? Dat vraagt om een gratis waarde-indicatie..!

Verkoop: Verkopen van een woning is een specialistische aangelegenheid. ERA Makelaardij Utrecht is een actieve, scorende makelaar die dit op een succesvolle wijze voor u kan verzorgen.

Gratis aankoopadvies: Heeft u zelf een woning gevonden, neem ERA Makelaardij Utrecht dan mee als uw eigen makelaar voor één gratis begeleiding met advies. Uiteraard kunnen wij daarna ook het hele aankoopproces voor u begeleiden.

NVM Taxatierapport actietarief € 100,- + 1% (excl. btw) over de getaxeerde waarde, voor de juiste waarde op papier. Dit rapport wordt door alle financiële instellingen geaccepteerd.

Wilt u uw persoonlijke mogelijkheden bespreken, dan doen wij dat graag.
Dit gesprek kost u niets en levert waardevolle informatie op.
Bel voor een afspraak of lever onderstaande bon bij ons in.



Makelaardij Utrecht

Burgemeester Reigerstraat 65,
3581 KN Utrecht

Tel: 030 - 233 21 32

info@eramakelaardijutrecht.nl

www.EraMakelaardijUtrecht.nl



ERA verkoopt huizen!

BON VOOR GRATIS WAARDE-INDICATIE / AANKOOPADVIES.

Naam:

Straat:

Postcode: Plaats:

Telefoon:



ZOELLEN

AANNEMERSBEDRIJF

Uw aannemer:

- flexibele organisatie
- uitstekende prijs/kwaliteit verhouding
- tevreden klanten bepalen ons succes
- wij doen wat we zeggen
- grote betrokkenheid bij klant en project
- wij maken bouwen voor de opdrachtgever tot een feest

Meer weten? Bezoek onze website www.vanzoelen.nl

aannemersbedrijf van Zoelen bv
Nevadadreef 58, Utrecht
tel 030 - 263 11 11

GRESNIGT & VAN KIPPERSLUIJS Advocaten

Gresnigt & Van Kippersluis Advocaten is een advocatenkantoor met vestigingen in Utrecht, IJsselstein, Woerden en Deventer.

De juridische dienstverlening kenmerkt zich door een gedegen aanpak en een persoonlijke benadering. Op deze wijze is Gresnigt & Van Kippersluis Advocaten al meer dan vijftig jaar met recht een goede partner.

Voor meer informatie: mr J.J. Degenaar, Biltstraat 97, Utrecht
(030 - 231 66 31) of www.gvk-advocaten.nl

Domtoren Utrecht

Dé historische locatie in Utrecht voor uw vergadering, huwelijksvoltrekking, receptie of feest. Met of zonder privé rondleiding. Overdag en s'avonds!

Voor meer informatie

RonDom
Domplein 9-10 (naast de Domtoren), 3512 JC
Utrecht, T (030) 233 30 36, F (030) 230 01 08,
email: rondom@ubt.nl, www.domtoren.nl





Kantooradres
Hooghiemstraplein 132
3514 AZ Utrecht

Correspondentie uitsluitend
Postbus 12062
3501 AB Utrecht

Mr J.C.V. Geenen

t 06 - 482 17 115
f 030 - 233 45 95
jcvgeenen@geenenbedrijfsjuristen.nl
www.geenenbedrijfsjuristen.nl

Onder meer:

- Het vervaardigen van contracten op diverse rechtsgebieden waaronder het vennootschaps- en ondernemingsrecht, het arbeidsrecht én huurrecht
- Het verlenen van advies én bijstand op deze rechtsgebieden
- Behandeling én overname van incasso's

Inzenden voor 1 januari 2011

De Utrecht Geschiedenisprijs bestaat uit een bedrag van €2.500,- en een penning.

Een artikel dat in aanmerking wil komen moet gebaseerd zijn op nieuw en oorspronkelijk onderzoek of op een nieuwe interpretatie van bestaand onderzoek naar de geschiedenis van de stad of provincie Utrecht en mag nog niet gepubliceerd zijn.

In overleg met de jaarboek redactie zal het winnende artikel worden gepubliceerd in het Jaarboek Oud-Utrecht. Kijk voor voorwaarden, details en inzendingsadres op www.oud-utrecht.nl of vraag naar de voorwaarden bij Menno Wiegman: secretariaat@oud-utrecht.nl / 0647 980 928.



aangeboden door de vereniging

Oud-Utrecht

bank voor historie en cultuurerfgoed in de provincie Utrecht

Het is tijd voor inspiratie.

De Rabobank heeft iets met kunst en cultuur. Eerlijk gezegd: we zijn er gek op. En onze smaak is al even breed als die van u. Popmuziek of klassiek, Cobra of impressionisme, vaandelzwaaien of klootschieten, het is ons allemaal even lief. Daarom krijgen heel veel verschillende evenementen onze steun. En u krijgt met de Europas van de Rabobank 50% korting bij meer dan 450 musea. Want we willen graag dat iederéén kan genieten van kunst en cultuur.

Het is tijd voor de Rabobank.



Rabobank